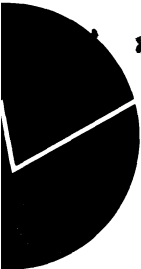

Inger Texmon

Ut av redet
En demografisk analyse av flytting
fra foreldrehjemmet

Rapport

Inger Texmon

Ut av redet

En demografisk analyse av flytting
fra foreldrehjemmet

Standardtegn i tabeller	Symbols in Tables	Symbol
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 of unit employed	0,0
Foreløpig tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Rettet siden forrige utgave	Revised since the previous issue	r

ISBN 82-537-4108-1
ISSN 0332-8422

Emnegruppe
Ny emnegruppe 1995: 02.02. Endringer

Emneord
Demografi
Familie
Flytteatferd
Hushold
Oppvekstfamilie
Metode
Sosioøkonomi

Design: Enzo Finger Design
Trykk: Falch Hurtigtrykk

Sammendrag

Inger Texmon

Ut av redet. En demografisk analyse av flytting fra foreldrehjemmet

Rapporter 95/4 • Statistisk sentralbyrå 1995

Denne rapporten presenterer en analyse av norsk ungdoms flytting fra oppveksthjemmet, registrert gjennom flere intervjuundersøkelser i Statistisk sentralbyrå, men først og fremst Familie- og yrkesundersøkelsen 1988. Flere av datakildene viser at alder ved flytting hjemmefra har sunket gjennom store deler av vårt århundre, både blant menn og kvinner. For et drøyt tiår siden stanset denne nedgangen, men om flyttealderen har gått opp igjen, slik mange har hevdet, er ikke bekreftet med sikkerhet. Først og fremst er etterkrigskullenes menn og kvinner studert, og blant dem var kvinnene mellom ett og to år yngre enn mennene var da de flyttet ut av foreldrehjemmet for godt. Både blant kvinner og menn flyttet noe over halvparten uten at de gikk inn i noe samliv, menn noe hyppigere enn kvinner. Menn var også gjennomgående ute av foreldrehjemmet i noe lengre tid før de startet sitt første samliv enn kvinnene var.

Hvordan ulike bakgrunnsfaktorer påvirker oppbruddet fra foreldrehjemmet, er også studert. Både fødselskohort, oppvekststed, sosioøkonomisk bakgrunn og oppvekstfamiliens størrelse hadde betydning for flytteatferden, men ikke like mye for begge kjønn. Begivenheter som er knyttet til ungdomstiden og voksenlivet, som seksuell erfaring, utdanning og yrkesaktivitet, har også påvirket utflyttingen i stor grad.

Rapporten gir ellers en oversikt over fordeling av flytteårsaker. Årsaksmønsteret har variert over tid, blant annet har giftermålet fått redusert betydning som flytteårsak. Det er derimot store fellestrekk i fordelingen av menns og kvinners flytteårsaker. Ulikt årsaksmønster forklarer dermed ikke at enkelte bakgrunnsvariabler ikke påvirker menns og kvinners flytteatferd på samme måte. Tvert i mot ser det ut til at det særlig er når flyttingen faller sammen med samlivsinngåelse, vi finner store forskjeller i hvilke faktorer som er avgjørende for menns og kvinners atferd. Det er lagt mye vekt på å beskrive og forklare forskjellene i menns og kvinners utflytting fra foreldrehjemmet.

Professorene Jan Hoem, Stockholms Universitet og Øystein Kravdal, Universitetet i Oslo, Turid Noack og Lars Østby, Statistisk sentralbyrå, har gitt verdifulle råd både under arbeidet med prosjektet og under utarbeidingen av rapporten.

Emneord: Demografi, familie, flytteatferd, hushold, oppvekstfamilie, metode, sosioøkonomi.

Prosjektstøtte: Rapporten er basert på én av flere analyser i prosjektet Familie- og Yrke 1988. Prosjektet har mottatt støtte fra Norges forskningsråd under de tidligere Norges allmennvitenskapelige forskningsråd og Norges råd for anvendt samfunnsforskning.

Innhold

Figurregister	7
Tabellregister	8
Tekstdel	
Oppsummering	11
1. Innledning	17
1.1. Bakgrunn	17
1.1.1. Flytting hjemmefra - en viktig milepæl	17
1.1.2. Få omfattende studier og sprikende funn	17
1.1.3. Tidligere norske arbeider	18
1.1.4. Utflytting i et langt tidsperspektiv	19
1.1.5. Ulike typer faktorer påvirker flytting	19
1.1.6. Boligmarkedets rolle	20
1.1.7. Forholdene i foreldrehjemmet	20
1.1.8. Sentrale hypoteser om hvordan flyttemønsteret påvirkes	21
1.2. Problemstilling	21
1.3. Disposisjon av rapporten	22
2. Data	23
2.1. Oversikt over datakilder	23
2.2. Familie- og yrkesundersøkelsen 1988	23
3. Når flytter ungdom hjemmefra?	25
3.1. Mest flytting i alderen rundt 20 år	25
3.2. Synkende flyttealder gjennom mye av århundret	26
3.3. Er flyttealderen på vei opp igjen?	27
3.4. Kvinner flytter tidligere hjemmefra enn menn	30
3.5. Aldersspredningen større for menn enn for kvinner	30
3.6. Størst aldersspredning i de eldste kullene	30
4. Hva mener vi med flytting hjemmefra?	33
4.1. Mange typer feilkilder og tolkningsproblemer	33
4.2. Flytting hjemmefra er ikke et éntydig begrep	33
4.2.1. Forskjeller mellom ulike typer av datakilder	33
4.2.2. Også betydelige forskjeller mellom intervjuundersøkelsene	35
4.2.3. Nærmere om omnibusundersøkelsens kartlegging av flytteprosessen	35
4.2.4. Også ulike tolkninger av flyttespørsmålet i familie- og yrkesundersøkelsen	37
4.3. Nøyaktighet i retrospektiv angivelse av flyttetidspunkt	38
4.4. Selektivt frafall	38
5. Hvordan flytting hjemmefra påvirkes av ulike faktorer	39
5.1. Generelt om analyseopplegget	39
5.1.1. Metode	39
5.1.2. De sentrale bakgrunnsvariablene	39
5.1.3. Livshistoriedata	40
5.1.4. Behandling av ufullstendige data	41
5.2. Variasjon i flytteintensitet med alder	41
5.3. Forskjeller mellom fødselskull	42
5.4. Regional variasjon	42
5.5. Sosioøkonomisk bakgrunn	45

5.6.	Betydningen av bakgrunnsfaktorene varierer med alder	46
5.7.	Antall søsken	46
5.8.	Religiøs aktivitet	49
5.9.	Seksuell erfaring	49
5.10.	Utdanningsnivå	50
5.11.	Betydningen av å være under utdanning eller i arbeid	53
5.12.	Egne økonomiske ressurser	56
5.13.	Mer om samspill med alder	56
6.	Tid mellom flytting hjemmefra og start av samliv	59
6.1.	Et flertall flytter hjemmefra før de går inn i samliv	59
6.2.	Hvor lenge er det vanlig å bo for seg selv?	61
6.3.	Mange av dem som flytter for seg selv, er tidlig ute av foreldrehjemmet	62
6.4.	Gutter som flytter for seg selv er nesten like tidlig ute som jentene	62
6.5.	Blir familiedanningen framskyndet av flytting?	63
7.	Hvilke flytteårsaker er oppgitt?	65
7.1.	Datakilder med opplysninger om flytteårsaker	65
7.2.	Årsaksmønsteret har endret seg over tid	66
7.3.	Langt fra samme årsaksmønster for første som for siste flytting hjemmefra	68
7.4.	Årsaksmønsteret for jenter og gutter har mye felles	69
7.5.	Flytteårsaker i familie- og yrkesundersøkelsen	70
7.5.1.	Kartlegging av flytteårsaker	70
7.5.2.	Sammenlikning av flytteårsakene i familie- og yrkesundersøkelsen og omnibusundersøkelsen	70
8.	Multivariat analyse av flytting etter årsak	73
8.1.	Ulike drivkrefter bak de ulike flyttetyperne	73
8.2.	Ulike flyttetyper er dominerende ved ulike aldre	74
8.3.	Oppsummering av forskjellene mellom kjønnene	76
Referanser		77
Vedlegg		
1.	Utdrag av skjema fra Omnibusundersøkelsen 1992	81
2.	Detaljtabeller fra familie- og yrkesundersøkelsen	83
3.	Nærmere om samspillseffekter	86
Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk sentralbyrå		87

Figurregister

3.	Når flytter ungdom hjemmefra?	
3.1.	Medianalder ved flytting hjemmefra for ulike fødselskull. Menn og kvinner. Tre utvalgsundersøkelser	28
3.2.	Andel som har flyttet hjemmefra i ulike aldre. Menn og kvinner, født 1945 og 1960. Kumulert prosent	31
4.	Hva mener vi med flytting hjemmefra?	
4.1.	Svarfordeling på spørsmål om boform i og utenfor foreldrehjemmet	34
5.	Hvordan flytting hjemmefra påvirkes av ulike faktorer	
5.1.	Intensiteter for flytting hjemmefra, etter alder. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	42
5.2.	Samspill mellom alder og bakgrunnsvariable ved flytting hjemmefra. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968. Kohorter, region og sosioøkonomisk bakgrunn	47
5.3.	Samspill mellom alder og bakgrunnsvariable ved flytting hjemmefra. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968. Utdanningsnivå og aktivitet	52
7.	Hvilke flytteårsaker er oppgitt?	
7.1	Fordeling av oppgitte grunner til endelig flytting ut av foreldrehjemmet. Prosent. Menn og kvinner. Ulike fødselskull	66

Tabellregister

2.	Data	
2.1.	Datakildene brukt i analysen av flytting fra foreldrehjemmet	24
3.	Når flytter ungdom hjemmefra?	
3.1.	Andel som har flyttet hjemmefra, etter alder. Kumulativ prosent. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1960 og 1968	26
3.2.	Medianalder for flytting hjemmefra. Ulike land og fødselskull	26
3.3.	Andel i ulike aldersgrupper som har oppgitt å bo sammen med foreldrene. Prosent. Menn og kvinner 20-24 år og 25-29 år. Levekårsundersøkelsene 1980, 1983, 1987 og 1991, Ungdomsundersøkelsen 1990	29
4.	Hva mener vi med flytting hjemmefra?	
4.1.	Andel i alder 20-29 år som bor hos foreldrene. Prosent. 1970-1991	33
4.2.	Andel som har vært midlertidig ute av foreldrehjemmet, fordelt etter boform ved intervjudtidspunktet. Prosent. Menn og kvinner. Ulike fødselskohorter	36
4.3.	Fordeling etter avstand i tid mellom første og siste flytting, for dem som både har flyttet ut av foreldrehjemmet for godt og har vært ute av foreldrehjemmet tidligere. Prosent. Menn og kvinner. Ulike fødselskohorter	36
4.4.	Fordeling etter alder for all førstegangsflytting, og for førstegangsflytting for dem som senere har flyttet hjem igjen. Prosentfordeling. Menn og kvinner	37
5.	Hvordan flytting hjemmefra påvirkes av ulike faktorer	
5.1.	Relativ risiko for flytting hjemmefra, etter alder og kohort (hovedeffekter). Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	41
5.2.	Relativ risiko for flytting hjemmefra, etter kohort, region og sosioøkonomisk bakgrunn (hovedeffekter). Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	43
5.3.	Relativ risiko for flytting hjemmefra, etter ulike regionale inndelinger. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	44
5.4.	Relativ risiko for flytting hjemmefra, etter sosioøkonomisk bakgrunn. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	45
5.5.	Relativ risiko for flytting hjemmefra, etter ulike bakgrunnsfaktorer (hovedeffekter). Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	48
5.6.	Antall som mangler svar på spørsmål om seksuell debut. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	50
5.7.	Medianalder ved flytting hjemmefra etter alder ved 1. samleie (debutalder) og fordeling av debutalder. Menn og kvinner født 1945 og 1960	50
5.8.	Fordeling av intervjupersonene, etter utdanningsnivå ved intervjudtidspunktet og fordeling av samlet eksponeringstid, etter utdanningsnivå. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	51
5.9.	Medianalder for flytting hjemmefra, etter utdanningsnivå. Menn og kvinner født 1945 og 1960	51
5.10.	Flytting hjemmefra og start på første arbeid i livsløpet. Prosentfordeling etter begivenhetenes rekkefølge. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	54
5.11.	Relativ risiko for flytting hjemmefra, etter aktivitet, kumulert yrkesaktivitet kumulert inntekt og månedlig inntekt. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	55
6.	Tid mellom flytting hjemmefra og start av samliv	
6.1.	Rekkefølgen av flytting hjemmefra og samliv. Prosentfordeling av ulike kombinasjoner for alle menn født 1945 og 1960 og alle kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	60
6.2.	Flytting hjemmefra og samliv i livsløpet. Prosentfordeling etter varighet mellom flytting og samliv for dem som har opplevd begge begivenheter. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	61

6.3.	Medianalder ved flytting hjemmefra og ved samlivsinngåelse. Gjennomsnittsalder for flytting på egenhånd og flytting til samliv. Menn og kvinner født 1945 og 1960	62
6.4.	Gjennomsnittsalder ved samlivsinngåelse for dem som har flyttet ut på egenhånd og for dem som har bodd hjemme til samlivet startet. Menn og kvinner født 1945 og 1960	63
7.	Hvilke flytteårsaker er oppgitt?	
7.1.	Flyttegrunner som er registrert i ulike intervjuundersøkelser	65
7.2.	Flytting fra foreldrehjemmet for godt, etter oppgitt årsak. Prosent. Menn og kvinner født 1913-1976	67
7.3.	Flytting fra foreldrehjemmet første gang, etter oppgitt årsak. Prosent. Menn og kvinner født 1913-1976	68
7.4.	Fordeling etter oppgitt årsak til førstegangs flytting for dem som senere har flyttet hjem igjen. Prosent. Menn og kvinner født 1913-1976	69
7.5.	Antall sammenfall mellom flytting og andre livsløpsbegivenheter, etter ulike kriterier for sammenfall (antall måneder før og etter). Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	71
7.6.	Flytting hjemmefra etter antatt årsak og kohort. Prosent. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	71
7.7.	Flytting etter flytteårsak, kjønn og kohort. Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 og Ungdomsundersøkelsen 1990	72
8.	Multivariat analyse av flytting etter årsak	
8.1.	Flytting hjemmefra av ulike flytteårsaker. Separate modeller. Relativ risiko etter ulike bakgrunnsfaktorer (hovedeffekter). Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	74
8.2.	Flytting hjemmefra etter flytteårsak. Modeller med interaksjon årsak/kohort og med interaksjon alder/årsak. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	75
8.3.	Oppsummering av hovedeffektene av ulike kovariater på flytting fra foreldrehjemmet. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968	76

Oppsummering

Grunnlaget for denne analysen av flytting fra foreldrehjemmet er i første rekke data fra intervjuundersøkelsen Familie og yrke 1988, der kvinner fra seks fødselskohorter¹ (1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968) og menn fra to kohorter (født i 1945 og 1960) har gjort rede for utdannings- og yrkesforløp samt familiedanning i stor detalj. I tillegg er opplysninger fra Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelser fra 1980, 1983, 1987 og 1991 trukket inn, sammen med data fra Ungdomsundersøkelsen 1990 og Statistisk sentralbyrås Omnibusundersøkelse november 1992. Enkelte av opplysningene fra intervjudata er også sammenliknet med tall fra familiestatistikk og folke- og boligtellinger.

Familie- og yrkesundersøkelsen må altså betraktes som hovedkilde for analysen. Når de alternative kildene er trukket inn, er det i første rekke for å ha med data om personer født før 1945 og om menn født etter 1960. En annen grunn til å studere flere kilder, er at familie- og yrkesundersøkelsen ikke hadde noe direkte spørsmål om flytteårsak, i motsetning til enkelte andre undersøkelser. Flytting fra foreldrehjemmet er langt fra noen enkel, veldefinert hendelse for alle. At opplysningene i ulike intervjuundersøkelser følger avhenger av hvordan spørsmål om flyttetidspunkt eller flyttealder er formulert, gav oss ytterligere en grunn til å trekke inn flere datakilder.

Studiet av hvordan ulike bakgrunnsfaktorer påvirker flytting hjemmefra utgjør den største delen av analysen, og er i sin helhet basert på Familie- og yrkesundersøkelsen 1988, der vi finner noen sentrale bakgrunnsvariabler som karakteriserer intervjupersonenes oppvekst sammen med det store antall variabler som karakteriserer deres videre livsløp.

At analysen bygger på flere datakilder, medfører en del overlappende og enkelte tilsynelatende motstri-

dende resultater. Dette vil drøftes nærmere i de enkelte kapitlene, mens denne oppsummeringen er en gjennomgåelse av resultatene og de viktigste forklaringene til disse.

Når flytter de unge hjemmefra?

Å forlate foreldrehjemmet har norsk etterkrigsungdom oftest gjort rundt 20-årsalderen, og bare et ytterst lite mindretall er blitt boende hjemme utover 20-årene. Gutter flyttet noe senere hjemmefra enn jenter, i gjennomsnitt mellom ett og to år. I familie- og yrkesundersøkelsen, der det ble spurt om når man forlot foreldrehjemmet for godt, var medianalder² ved flyttingen nær 21,5 år både for menn født i 1945 og 1960. Når vi betrakter de to mannskullene under ett, hadde en av tre flyttet hjemmefra før de fylte 20 år, mens snaut 40 prosent flyttet mellom 20-årsdagen og 24-årsdagen. Blant de tilsvarende kvinnekullene hadde de eldste en medianalder ved flytting hjemmefra på 20,4 år og de yngste en medianalder på 19,7 år. Samlet flyttet drøyt 50 prosent av de to kvinnekullene ut av foreldrehjemmet for godt mellom 18- og 22-årsalderen, mens 20 prosent flyttet ut før 18-årsdagen.

I Levekårsundersøkelsen 1987 fikk intervjupersonene spørsmål om hvor lenge de hadde bodd sammen med far og mor. Her er den første flyttingen ut av foreldrehjemmet som oftest tidfestet av dem som har flyttet flere ganger. Når medianalderen ved flytting i denne undersøkelsen ligger ett til to år lavere enn for sammenliknbare fødselskull i familie- og yrkesundersøkelsen, både blant menn og kvinner, har vi altså antatt at denne forskjellen i stor grad skyldes de ulike spørsmålsformuleringene.

I Omnibusundersøkelsen 1992 ble de som deltok, spurt både om tidspunktet da de eventuelt hadde flyttet hjemmefra for godt og om når de hadde flyttet hjemmefra første gang, dersom de hadde flyttet mer enn én gang. Oppunder halvparten av dem som

¹ Begrepet *kohort* brukes i denne rapporten bare om fødselskohorter, det vil si personer som er født i samme kalenderår.

² Med medianalder ved flytting hjemmefra menes den alder da halvparten av en gitt gruppe har gjennomført begivenheten. De som ikke har oppgitt noen flyttealder holdes da utenfor beregningen.

hadde flyttet hjemmefra for godt, opplyste også om en tidligere utflytting. For begge kjønn var det en nokså god overensstemmelse mellom medianalderen for "endelig flytting" i omnibusundersøkelsen og familie- og yrkesundersøkelsen. For kvinner svarer medianalderen for første utflytting i omnibusundersøkelsen nokså godt til levekårsundersøkelsens resultater, mens medianalderen for menns første utflytting fra foreldrehjemmet ligger noe lavere i omnibusundersøkelsen enn i levekårsundersøkelsen, særlig for de eldste som deltok.

Det var dermed en avstand på ett til to år mellom medianalderen for den første og for den antatt siste flytting hjemmefra for kvinnene i omnibusundersøkelsen, og noe større avstand i tid mellom medianalder for første og siste flytting for de eldste mannskullene.

Flyttealderen har sunket gjennom store deler av århundret

Hvordan flyttemønsteret har endret seg over tid, er først og fremst vist ved retrospektive opplysninger gitt av ulike *fødselskohorter* som var representert i undersøkelsene. Resultater fra Levekårsundersøkelsen 1987 tyder på at alderen ved flytting hjemmefra har sunket med flere år fra kullene født i de to første tiårene av århundret til dem som ble født rundt midten av århundret. Blant menn født like etter århundreskiftet hadde halvparten flyttet før 25-årsalderen og halvparten av kvinnene i 22-årsalderen. For etterkrigskullene var medianalderen for første flytting ut av foreldrehjemmet rundt 20 år for menn og mellom 18 og 19 år for kvinner. Også omnibusundersøkelsen bekrefter at flyttealderen var høy for dem født i begynnelsen av århundret og at den deretter sank betraktelig. I denne undersøkelsen gjelder dette først og fremst den antatt endelige flyttingen ut av foreldrehjemmet, mens nedgangen er noe mer beskjeden om første utflytting legges til grunn. Også i familie- og yrkesundersøkelsen oppgav de eldste kvinnene (født 1945) å ha flyttet hjemmefra noe senere enn de yngre. For de to mannskohortene som deltok i familie- og yrkesundersøkelsen, var det derimot ikke noen forskjell i medianalder ved flytting hjemmefra.

For kullene født i etterkrigstiden har nedgangen i flyttealder stanset opp, men om den har snudd til oppgang, er noe uklart. Når det gjelder å beskrive i hvilken retning flyttealderen har endret seg de siste årene, spriker datakildene en god del.

Nærmere om utviklingen det siste tiåret

Det var ikke noen entydig tendens til at de yngste kohortene i intervjuundersøkelsene (det vil si dem som er født på 1960-tallet) hadde høyere medianalder for endelig flytting ut av foreldrehjemmet enn fødselskullene født i tiårene før. Om første utflytting

legges til grunn, har det derimot vært en tendens til økende medianalder for de yngste, både blant menn og kvinner. Denne økningen har imidlertid startet så langt tilbake som for kull født før 1950, slik at alder ved første utflytting også har steget gjennom 1960- og 1970-tallet. Flyttedata om de yngste kullene i en intervjuundersøkelse er av flere grunner mer usikre enn for de noe eldre kullene.

Derfor har vi også sett hvordan andelen hjemmeboende ved *intervjutidspunktet* varierte mellom undersøkelsene fra perioden 1980-1991. Mot siste halvdel av 1980-årene var det en tendens til at flere gutter som var i første halvdel av 20-årene, bodde hjemme (Levekårsundersøkelsene 1980, 1983 og 1987), mens det i 1990 og 1991 (i hhv. Ungdomsundersøkelsen 1990 og Levekårsundersøkelsen 1991) igjen var en noe mindre andel som bodde hos foreldrene. For jentene i samme aldersgruppe var det derimot ingen økning i andel som bodde hjemme på 1980-tallet, mens det også for dem er registrert en nedgang i andel hjemmeboere mellom 20 og 24 år rundt 1990.

Når det har vært en utbredt forestilling om at de unge begynte å bo lenger hjemme på 1980-tallet, og at denne tendensen fortsatte inn i 1990-årene, har dette flere årsaker. Boligprisene steg kraftig midt på 1980-tallet, rentene var høye, og endringer i skattereglene gjorde låneopptak mindre lønnsomt. Før 1990 falt boligprisene kraftig igjen, og så langt har det vært en rentenedgang på 1990-tallet, men utsiktene for de unge på arbeidsmarkedet er stadig langt mørkere enn de har vært for foregående ungdomsgenerasjoner. Virkningen av disse forholdene er ikke testet empirisk, men så langt vi har kunnet se av våre data, har de ikke medført markant endring i de unges flytteeatferd. Den kortvarige oppbremsingen av gutters utflytting kan likevel ha vært en konsekvens av høye boligpriser og renter etter midten av 1980-tallet.

Minkende spredning i flyttealder

Aldersmønsteret for utflytting har variert en del mellom de ulike fødselskullene, også mellom fødselskull som har hatt om lag samme medianalder for flytting. Blant de eldste mennene i familie- og yrkesundersøkelsen (født 1945) flyttet så mye som 10 prosent ut for godt allerede i 14-15-årsalderen, mens utflyttingsalderen var mer konsentrert om de tidlige 20-årene for dem født i 1960. Også for kvinnene var det størst aldersspredning i utflyttingen for det eldste fødselskullet, men aldersmønsteret varierte ikke like sterkt mellom de tilsvarende kvinnekullene. At andelen som flyttet hjemmefra svært tidlig har gått ned, er en naturlig følge av innføringen av niårig obligatorisk skole. Skoletilbudet ble mer desentralisert, og det ble dessuten uaktuelt å reise fra oppvekststedet for å få arbeid før 16-årsalderen.

Det er også forskjeller i aldersmønsteret mellom menn og kvinner, med noe større spredning i mennenes flytting, mens kvinnenes flytting hjemmefra har vært mer konsentrert rundt 18-22-årsalderen.

Kvinner flytter tidligere hjemmefra enn menn

Den mest åpenbare forskjellen mellom menns og kvinners flytting er likevel at kvinnene gjennomgående har vært tidligere ute av foreldrehjemmet enn mennene. Dette gjelder for de to fødselskullene i familie- og yrkesundersøkelsen som både er representert av menn og kvinner (mellom ett og to års forskjell i medianalder), og det gjelder de fødselskullene som har vært representert i de øvrige undersøkelsene. For dem som ble intervjuet i Levekårsundersøkelsen 1987 og i omnibusundersøkelsen og som var født tidlig i vårt århundre, kan det se ut til at forskjellen i kvinners og menns flyttealder har vært enda noe høyere, nærmere tre år.

At jentene har brutt opp hjemmefra tidligere enn guttene har gjort, kan blant annet forklares av at jentene i gjennomsnitt var to til tre år yngre ved inngåelse av ekteskap og samboerforhold. Det kan også ha bidratt til kjønnsforskjellene at jenter fra landsbygda har vært mer tiltrukket av byenes arbeidsmarked, mens guttene oftere har søkt arbeid på oppvekststedet og dermed har kunnet bli boende hjemme også etter at de var kommet i arbeid. Funn fra andre, mindre intervjuundersøkelser tyder på at gutter i større grad enn jenter har tatt økonomiske hensyn, når de har hatt valget mellom å bli boende eller å flytte ut. Forløpsanalysen av familie- og yrkesundersøkelsen viste også tydelig at økonomiske faktorer hadde større virkning på guttenes flytteatferd enn på jentenes atferd.

At jentene er noe tidligere modne, og at de lettere mestrer de praktiske gjøremål som følger med å ha eget hushold, er en populær forklaring på gutters og jenters ulike flyttealder, uten at denne sammenhengen, såvidt vi vet, er testet empirisk. Derimot viser flere datakilder at hjemmeboende jenter gir mer praktisk hjelp i foreldrenes hushold enn guttene gir i tilsvarende situasjon. Samtidig utsettes jenter for større kontroll. I undersøkelser fra andre land, der man har gått inn på generasjonskonflikt som flytteårsak, har jenter rapportert om dette noe oftere enn gutter har gjort. Alt i alt har jenter trolig hatt mer å vinne og mindre å tape på å flytte hjemmefra.

Ikke bare alderen ved flytting hjemmefra er nokså forskjellig for menn og kvinner. Nærmere analyse av familie- og yrkesundersøkelsen viser stor variasjon mellom kjønnene i hvordan ulike bakgrunnsvariabler har påvirket deres flytteatferd.

Sosioøkonomisk bakgrunn betyr mer for gutters enn for jenters flytting

Jenter fra utkantstrøk flyttet tidligere hjemmefra enn jenter med oppvekst i de største byene eller nær disse. Blant jentene flyttet også de som hadde vokst opp i eller ved mindre og mellomstore byer og tettsteder noe tidligere enn de som kom fra storbyene, men ikke så tidlig som de fra landsbygda. Dette er en konsekvens av at varierte utdannings- og arbeidstilbud stort sett har vært å finne i byene, og særlig i de største. De regionale forskjellene i guttenes flytting hjemmefra har likevel fulgt et noe annerledes mønster. Den mest utdanningssøkende delen av landsbygdas unge menn flyttet ofte tidlig hjemmefra i likhet med jentene, mens andre grupper ikke hadde det like travelt med å komme hjemmefra. Ikke bare har de med tilknytning til primærnæringene og som skulle overta foreldrehjemmet, vært mer tilbøyelige til å bli boende der, men også større grupper av unge menn har oppsøkt hjemstedets arbeidsmarked og har blitt boende i foreldrehjemmet relativt lenge.

For guttene hadde sosioøkonomisk bakgrunn større betydning for alder ved flytting hjemmefra enn oppvekstregion. Som nevnt har gutter med bakgrunn i primærnæringene hatt lav flyttestilbøyelighet, men det var klare forskjeller også mellom andre sosioøkonomiske grupper idet funksjonærssønnene hadde høyere flytterisiko enn arbeidssønnene. Sosioøkonomisk bakgrunn hadde mindre effekt på jentenes flytteatferd enn for guttenes, men for dem var det en tendens til at døtre av ufaglærte arbeidere og bønder flyttet tidligere ut enn døtre av faglærte arbeidere og funksjonærer.

For begge kjønn var det en liten, men tydelig tendens til at ungdom med mange søsken flyttet tidligere ut fra oppvekstfamilien og at enebarn flyttet senere ut enn dem som hadde ett eller to søsken. For menn var denne tendensen sterkest i den eldste fødselskohorten. Trangboddhet og noe dårligere økonomi i store familier er en nærliggende forklaring av dette funnet.

Tidlig seksuell erfaring medfører ofte tidlig flytting

Religiøs aktivitet ved intervjudispunktet er en variabel som er med på å gi uttrykk for intervjupersonenes holdninger og verdier. Religiøs aktivitet bidrar så langt vi kan se gjennom familie- og yrkesundersøkelsen, lite til å forklare flytting fra foreldrehjemmet. Bare for kvinnene har vi funnet en svak og nokså usikker tendens til at religiøsitet kan ha bremset flyttingen fra foreldrehjemmet noe.

Foruten egenskaper ved oppvekststed og oppvekstfamilie kan flytteatferden tenkes å bli påvirket av en rekke faktorer som endres over individets ungdomstid og tidlige voksenliv, for eksempel av å ha debutert seksuelt. En tidlig seksuell debut kan både tolkes som

et uttrykk for en tidlig orientering mot samliv og familiedannelse, men også som uttrykk for tidlig identifisering med voksenrollen, ønske om selvstendighet eller opprørstrang. Ifølge familie- og yrkesundersøkelsen var ungdom som hadde debutert seksuelt, mer tilbøyelige til å flytte hjemmefra enn dem som ikke hadde debutert, om forholdene ellers var like. Det ser ut til å ha vært sterkest effekt av seksuell debut på jentenes flytterisiko. At en særskilt *tidlig* debut ofte har vært fulgt av tidlig flytting, er imidlertid vist for begge kjønn.

Seksuell erfaring er i svært liten grad undersøkt som determinant for flytting i andre analyser. Selv om vi her har påvist noen grad av samvariasjon mellom de to hendelsene, er det ikke nødvendigvis noen kausal sammenheng mellom dem. Like trolig er det andre, bakenforliggende faktorer som kan forklare en tidlig realisering av de to hendelsene.

Utdanning, arbeid og inntekt

Fordi Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 har kartlagt hele utdanningsforløpet til dem som ble intervjuet, kan vi se hvordan flytteeatferden har vært påvirket av utdanningsnivå og utdanningsaktivitet. Å ha oppnådd et høyere utdanningsnivå gav i hovedsak økt tendens til å flytte ut, men mest entydig er dette resultatet for mennene i undersøkelsen. Kvinnene, som gjennomgående flyttet tidligere ut enn menn, bodde svært sjelden hjemme helt til de hadde fullført noen grad av universitets- og høyskoleutdanning. For dette mindretallet var flytterisikoen imidlertid langt større enn for jevngamle hjemmeboende kvinner med lavere utdanning. På den annen side flyttet mange kvinner som aldri kom til å ta utdanning utover grunnskolen, tidlig ut.

Tilbøyeligheten til å flytte fra foreldrene varierte mye med hvilken situasjon de unge var i med hensyn til arbeid og utdanning. Å være i arbeid medførte høyest flytterisiko for mennene, mens kvinnene hadde høyest flyttetilbøyelighet om de verken var under utdanning eller i arbeid, men i en fase da de selv har karakterisert seg som hjemmeværende. Dette har imidlertid omfattet nokså få - for eksempel ugifte mødre. Også kvinnene hadde større flyttetilbøyelighet om de var i arbeid enn om de var under utdanning. For individer av begge kjønn var det altså lavest tilbøyelighet til å flytte mens de var under utdanning. Selv om det gav økt flytterisiko å være i arbeid, var det vanskelig å påvise noen effekt av yrkeserfaringens omfang. Heller ikke kumulert inntekt over tid påvirket flytteeatferden, men en høy månedlig inntekt økte menns flyttetilbøyelighet noe. Det ser dermed ut til at det heller er de framtidige inntektsmulighetene enn de faktisk opptjente beløp som har betydning for flytteeatferden, og at dette har betydd mer for de unge mennene enn for kvinnene i undersøkelsen.

Drøyt halvparten har bodd for seg selv før eventuelt samliv

Som nevnt har familie- og yrkesundersøkelsen gitt mulighet til å se hvordan flytting fra foreldrehjemmet har vært plassert i tid i forhold til andre begivenheter i familiedannelsen. I den foreliggende analysen er dette begrenset til inngåelse av første samliv. Flyttingen hjemmefra betraktes gjerne som det første skrittet på veien mot egen familie, men fordi tidfestingen var knyttet til den endelige flyttingen ut av foreldrehjemmet, har hele 12 prosent av mennene og 10 prosent av kvinnene i undersøkelsen angitt et tidspunkt som ligger *etter* starten på det første samlivet. Videre har en tredel av kvinnene og en firedel av mennene flyttet ut av foreldrehjemmet samtidig med starten på det første samlivet.

Når de som ennå ikke var flyttet ved intervju-tidspunktet holdes utenfor, er det følgelig om lag 60 prosent av mennene og drøyt 50 prosent av kvinnene som har bodd for seg selv etter at de forlot foreldrehjemmet. Det har ikke vært noen økning fra eldste (født 1945) til yngste mannskohort (født 1960) i andel som har bodd alene før de startet et samliv. For kvinnene har det derimot vært en viss stigning fra det eldste kullet til dem født ti år senere, men for de aller yngste i undersøkelsen er andelen som har startet opp for seg selv nesten nede på samme nivå som for de eldste i undersøkelsen. Riktignok har andelen som flyttet hjemmefra i forbindelse med giftermål gått kraftig ned fra de eldre til de yngre kullene i undersøkelsen, men dette blir kompensert ved den økende andel som har gått inn i samboerforhold i forbindelse med at de flyttet fra foreldrene.

Blant dem som bodde alene før de dannet egen familie, varte dette i fire år eller mer for over halvparten av de eldste mennene (født 1945), mens det for tilsvarende kvinnekull var en tredel som hadde bodd for seg selv så lenge. For de yngre kullene var det enda mange som ikke hadde påbegynt samliv ved intervju-tidspunktet. Likevel ser vi også blant dem en tendens til at kvinner ikke har bodd like lenge alene som mennene har gjort. I tråd med dette var medianalder for menns samlivsinngåelse mer enn to år høyere enn medianalderen for flytting hjemmefra (når vi betrakter 1945- og 1960-kullet samlet), mens det for de tilsvarende kvinnekullene bare var ett års forskjell på medianalderen til de to begivenhetene. Både fordi menn bor noe oftere for seg selv og fordi de bor lenger for seg selv når de først er flyttet ut av foreldrehjemmet, er det større aldersforskjeller mellom kvinnene ved samlivsinngåelse enn det er ved utflyttingen hjemmefra.

At menn er eldre enn kvinner ved dannelsen av parforhold, kan likevel ikke forklare all forskjell i menns og kvinners flyttealder. De mennene som flyttet for seg selv, var i gjennomsnitt mellom et halvt og ett år

eldre enn kvinner som flyttet for seg selv - når individer for de to kullene født i 1945 og 1960 sammenliknes.

Fordi mange bodde så lenge for seg selv etter at de hadde forlatt foreldrehjemmet for godt, er det heller ikke helt opplagt at gruppen av utflyttede gikk raskere fram i den videre familiedanningen enn dem som bodde hjemme til samlivet startet, og dette har heller ikke undersøkelsen kunnet bekrefte. Tvert imot er det de hjemmeboende som i gjennomsnitt har vært tidligst ute med å starte sitt første samliv, både blant menn og kvinner. Særlig har kvinnene som har flyttet for seg selv, vært mindre orientert mot å stifte sin egen familie enn jevnaldrende som har bodd hos foreldrene.

Giftermål var lenge viktigste grunn til å flytte hjemmefra

I motsetning til familie- og yrkesundersøkelsen hadde Omnibusundersøkelsen 1992 med respondentenes egen begrunnelse for at de hadde forlatt foreldrehjemmet. Dette har også gitt en oversikt over endringer av flytteårsaker i et lengre tidsperspektiv enn vi kunne oppnådd gjennom familie- og yrkesundersøkelsens respondenter.

Giftermål er oppgitt som den viktigste grunnen til å flytte hjemmefra for godt i generasjonen født før 1940. 52 prosent av kvinnene og 44 prosent av mennene født før 1940 har oppgitt dette som hovedgrunn til at de flyttet ut for godt. Å være samboende var uvanlig i denne generasjonen, og vi finner da også at så godt som ingen utflytting skyldes samboerforhold. Arbeid og utdanning er samlet oppgitt som årsak til rundt 35 prosent av flyttingen fra foreldrehjemmet, både for menn og kvinner, med arbeid som viktigst av disse. Resten av flyttingene (21 prosent for mennene og 13 prosent for kvinnene) skyldtes først og fremst ønske om å komme for seg selv, foruten militærtjeneste for menn (5 prosent).

Også i generasjonen født i de to tiårene etter 1940, var så å si alle flyttet hjemmefra for godt da de ble intervjuet i 1992. Flytting som følge av samlivsinngåelse var gått en del tilbake, til under 40 prosent for mennene og 43 prosent for kvinnene. I tråd med utviklingen av samboerforhold har disse også fått økende betydning som flytteårsak. For om lag en tredel av mennene født mellom 1940 og 1959, som flyttet hjemmefra på grunn av samlivsinngåelse, startet dette som et samboerforhold, mens den tilsvarende andelen for kvinnene var en firedel. Andelen av flytting fra foreldrehjemmet som samlet skyldtes arbeid og utdanning, var den samme for mennene og økte noe for kvinnene sammenliknet med generasjonen før. Utdanning var blitt en stadig viktigere grunn til flytting i tråd med økt utdanningslengde, særlig

for kvinner, og arbeid hadde fått desto mindre betydning som flytteårsak.

Blant de yngste, født i 1960 eller senere, hadde nesten ingen av dem som var flyttet hjemmefra ved intervjuet, gjort det på grunn av giftermål. Samboerforhold var blitt en viktigere flytteårsak, men den andelen av flytting som samlet skyldtes inngåelse av samliv, ser her ut til å ha gått tilbake (til noe over en av fire). Dette skyldes nok at mange i denne aldersgruppen (16-27 år ved intervjudispunktet) ennå ikke hadde flyttet for godt. Så mye som 25 prosent av de yngste mennene, eller oppunder halvparten av dem som er flyttet, har oppgitt andre årsaker til flytting enn parforhold, utdanning og arbeid, hvorav halvparten har oppgitt ønske om å bo for seg selv som den viktigste. I Ungdomsundersøkelsen 1990 oppgav intervjupersonene som var født i perioden 1966-1974, omtrent samme fordeling av flytteårsaker som de yngste i omnibusundersøkelsen, bortsett fra at flere menn la vekt på arbeid og utdanning og færre pekte på ønske om å bo for seg selv som viktigste årsak.

Når første utflytting legges til grunn for dem som har oppgitt mer enn én flytting i omnibusundersøkelsen, blir årsaksmønsteret betydelig endret. Samliv reduseres mye som flyttegrunn, mens så å si alle øvrige flyttegrunner får økt betydning.

Analyse av flytting etter spesifikke flytteårsaker

I familie- og yrkesundersøkelsen er det ikke stilt direkte spørsmål om flyttegrunn. De detaljerte livshistoriene har likevel gitt oss mulighet til å lete etter sammenfall mellom flyttetidspunktet og andre begivenheter som samlivsinngåelse, start på ny utdanning eller nytt arbeidsforhold. Omtrent to av tre oppgitte flyttetidspunkt har vist seg å falle sammen med minst én slik begivenhet. Med samtidig mener vi da at de to begivenhetene skal ha foregått i samme måned eller med bare én måneds avstand i tid. Med bruk av et så strengt kriterium for sammenfall, har flytting bare unntaksvis falt sammen med mer enn én annen begivenhet.

Sammenliknes utfallet av denne analysen med svarfordelingen i omnibusundersøkelsen for sammenliknbare fødselskull, er det bare et stykke på vei samsvar mellom resultatene. Utdanning og arbeid, men særlig samliv, oppgis noe oftere som flyttegrunn når det stilles direkte spørsmål om dette enn hva vi har kommet fram til ved å søke etter sammenfall i tid i livshistoriene.

Kartleggingen av flytteårsaker ved hjelp av livshistoriene i familie- og yrkesundersøkelsen er både gjort med tanke på å studere årsaksmønsteret og analysere flytting av ulike grunner som separate begivenheter,

slik det ofte er gjort i analyser fra andre land. Gjennom en slik oppsplitting ble det tydelig at det er stor variasjon i mønsteret for hvordan sentrale bakgrunnsvariabler påvirker de ulike typene av flytting.

Ved flytting fra foreldrehjemmet som falt sammen med start av ny utdanning, var menn og kvinner i langt større grad påvirket av de samme faktorene enn hva vi har sett for utflyttingen samlet. Menns og kvinners utflytting ved samlivsstart var på den annen side i mye mindre grad påvirket av et felles sett av faktorer.

Mønstrene i kvinners og menns utflytting avviker mye fra hverandre

Vi har sett at flytteatferden for menn og kvinner har svært mange ulike trekk. Kvinner flytter ut tidligere, og det er til dels andre forhold som påvirker deres flytteatferd enn det som er avgjørende for menn.

Vi har sett at oppvekststed hadde vesentlig betydning for hvor tidlig jenter flyttet ut av foreldrehjemmet, mens sosioøkonomisk bakgrunn spilte en noe mindre rolle, mens det var omvendt for gutter. Både religiøs aktivitet og seksuell erfaring ser ut til å ha noe større betydning for jenters flyttemønster, men å ha debutert framskyndet flytting for begge kjønn. Betydningen av høyt utdanningsnivå, av å være i arbeid og av høy inntekt var alt i alt størst for menns flytteatferd. Men også for kvinnene i undersøkelsen fremmet det å være i arbeid utflyttings-tilbøyeligheten.

Sett under ett forklares menns flytteatferd i større grad av økonomiske variabler enn kvinners atferd, mens det kan se ut til at kvinners mønster for flytting ut av foreldrehjemmet påvirkes noe mer av variabler som uttrykker ulike holdninger enn hva som er tilfelle for menns flytting.

Vi har også sett at de unge mennene flytter noe oftere for seg selv før de går inn i sitt første samliv, og i tillegg bor de lenger for seg selv før et eventuelt samliv. Likevel er det ikke så store forskjeller mellom fordelingen av hva menn og kvinner oppgir når det spørres direkte om årsaken til at de forlot foreldrehjemmet for godt. Det har skjedd en del endringer i årsaksmønsteret fra de eldste til de yngste fødselskullene i våre data, men disse endringene er felles for menn og kvinner. Trolig kan ikke årsaksmønsteret alene forklare de forskjellene som er observert i menns og kvinners flytteatferd.

Derimot ser det ut til at det er flytting i forbindelse med samlivsinngåelse som representerer de største forskjellene mellom menns og kvinners flytteatferd. Dette kan langt på vei forklares med at økonomisk posisjon er viktigere for mannens samlivsinngåelse enn for kvinnens.

1. Innledning

1.1. Bakgrunn

1.1.1. Flytting hjemmefra - en viktig milepæl

Å bryte opp fra oppveksthjemmet¹ er en begivenhet som så å si all ungdom i dagens Norge opplever. Sammen med avslutning av utdanning, start på yrkesliv og inngåelse av parforhold er det en viktig hendelse i de unges utvikling fram mot et voksenliv med egen bolig, økonomisk uavhengighet og egen familie. Utflyttingen hjemmefra er først og fremst en demografisk begivenhet, men i tillegg er det en økonomisk begivenhet fordi den som flytter som regel får ansvar for sitt daglige forbruk. Oppbruddet fra foreldrehjemmet kan også karakteriseres som en sosial begivenhet fordi det finner sted et skifte i hvem den unge har daglig kontakt med.

At utflytting fra foreldrehjemmet har avgjørende betydning for modning og utvikling av unge mennesker, er slått klart fast i flere offentlige utredninger, blant annet i Ungdomsutvalgets innstilling fra midten av 1970-årene (Ungdomsutvalget 1977). Etter utvalgets oppfatning den gang er flertallet av norske familieboliger ikke utformet slik at de sikrer en tilstrekkelig selvstendig tilværelse for hjemmeboende unge voksne. Etter dette har riktignok familiestruktur og boligmasse endret seg, men også kravene til boligen er endret. Ungdomsutvalget argumenterte for at de unge burde ha mulighet for å etablere seg i egen bolig, alene eller sammen med partner, i løpet av første halvdel av 20-årene. Også i dag er det trolig bred støtte for et slikt syn. Det har imidlertid ikke vært vanlig å utsette flyttingen til en egen bolig kunne skaffes. Veien har oftere gått om midlertidige boforhold, blant annet private hybler, studenthjem eller andre kollektiver, eller om tidsbegrensede utleieforhold (Gulbrandsen, Hansen og Gulbrandsen 1992, Kristiansen 1989).

Det er ikke bare de unge selv som får sin tilværelse endret ved utflyttingen hjemmefra. Også for foreldrene betyr denne begivenheten en stor omstilling i

dagliglivet, særlig når siste barn flytter ut. De fleste analyser av flytting fra foreldrehjemmet tar likevel utgangspunkt i de unge flytterne, slik det også blir gjort i denne analysen.

Ved at sammensetningen av hushold endres når ungdom flytter fra foreldrehjemmet, har begivenheten konsekvenser for samfunnet såvel som for enkeltindividene. Kunnskap om endringer i husholdsstrukturen er en forutsetning for å anslå boligbehovet, men også et redskap til å forutsi andre sider ved forbruksmønstret. Som bidrag til kunnskap om husholdsutviklingen er både opplysninger om når ungdom flytter hjemmefra og i hvilket omfang de går direkte inn i samliv, nødvendige.

1.1.2. Få omfattende studier og sprikende funn

Selv om kunnskap om flytting fra foreldrehjemmet er nyttig i samfunnsplanleggingen, er det et relativt nytt tema i studiet av familier (Kiernan 1991, Mitchell, Wister og Burch 1989, Young 1987). Følgelig er det ikke utført så mange omfattende demografiske studier av temaet, verken internasjonalt eller ut fra norske eller nordiske forhold. Én særlig viktig grunn til dette er at flytting fra foreldrehjemmet i flere tiår rundt midten av vårt århundre var en hendelse som oftest falt sammen med giftermålet i vestlige land (Goldscheider og DaVanzo 1989, Kobrin 1976). Følgelig ble flytting hjemmefra lenge ikke vurdert som en selvstendig demografisk begivenhet. At ungdom flytter for seg selv eller danner hushold sammen med venner, har først blitt utbredt de siste tiårene (Goldscheider og DaVanzo 1986, Goldscheider og Goldscheider 1987). Men helt opp til siste tiår har det vært vanligst å flytte direkte inn i et parforhold i flere vesteuropeiske land (Kiernan 1986).

I de siste årene har demografer vist en stadig økende interesse for å studere flytting hjemmefra. Samtidig er svakheterne ved tilgjengelige data blitt avtegnet

¹ Da så å si alle norske barn har vokst opp hos én eller begge foreldre, iallfall i de siste tiårene, brukes begrepene foreldrehjem og oppveksthjem synonymt i denne framstillingen.

(Avery, Goldscheider og Speare 1990, Kiernan 1986). Flytting fra foreldrehjemmet er ikke en predefinert hendelse, og i et pionerarbeid fra Australia har Young (1987) kartlagt i hvor stor grad utflyttingen foregår i flere trinn. Hun har også påvist hvor stor variasjon det er i alder ved flytting etter hva som er dens årsak. Såvel grad av tilbakeflytting, som hvordan de ulike bakgrunnsfaktorer påvirker flytting, varierer med flytteårsak. Flyttingens geografiske lengde er heller ikke uavhengig av flytteårsak ifølge denne studien.

Mye av den amerikanske litteraturen om flytting fra foreldrehjemmet er også preget av at begrepet brukes om nokså ulike begivenheter. I mange analyser skilles det gjerne mellom analyse av flytting for seg selv og flytting i forbindelse med samlivsinngåelse. I en del arbeider fra USA skilles dessuten såkalte "semi-autonome" boforhold ut som egen kategori. Dette omfatter dem som ikke bor hos foreldrene, men som heller ikke er etablert på egenhånd (Goldscheider og DaVanzo 1989). Collegestudentene utgjør en betydelig andel av 18-20-åringene i USA, som gjerne regnes med i denne kategorien dersom de bor i internat. I enkelte andre arbeider regnes disse som hjemmeboende (Avery, Goldscheider og Speare 1990).

Problemer knyttet til registrering av dem som er under utdanning, er velkjent også i Norge og andre europeiske land. At flytting er en reversibel prosess, at begivenheten ikke er veldefinert og at det ikke er så uvanlig å bo delvis på to steder, er også trukket fram av europeiske forfattere (Mayer og Schwarz 1989, Kiernan 1989). Også i den foreliggende analysen har vi erfart at spørsmålsstillinger og definisjoner varierer, og at dette har stor innvirkning på hvordan resultatene kan tolkes (avsnitt 2.1, 3.1 og 4.2). Litteraturen om flytting fra foreldrehjemmet er med andre ord preget av en mangel på standarder både når det gjelder å definere hva det vil si å flytte hjemmefra, hvordan man kategoriserer de ulike boforhold som de unge flytter til, og endelig hvordan flytteårsakene inndeles i kategorier. Dette kan langt på vei forklare at kunnskapsstatus på området dels er preget av sprikende og motstridende funn (Avery, Goldscheider og Speare 1990).

1.1.3. Tidligere norske arbeider

Heller ikke i Norge finnes det datakilder som er skreddersydde for omfattende analyser av flytting hjemmefra. Enkeltspørsmål om flyttetidspunkt eller om nåværende husholdstilknytning har imidlertid vært med i flere av Statistisk sentralbyrås landsomfattende, representative intervjuundersøkelser fra det siste tiåret. På grunnlag av dette har f.eks. aldersmønsteret for flytting hjemmefra og utviklingen i flyttealderen over tid vært omtalt i tidligere artikler, med levekårsundersøkelsene og ungdomsundersøkelsene som kilder (Andersen 1989, Kristiansen 1989,

Moen, K. 1991). Stort sett bekreftes deres funn og konklusjoner i den oversikten over utviklingen som gis i kapittel 3.

Informasjon om flytting fra foreldrehjemmet finnes også i Boforholdsundersøkelsen 1981 (Gulbrandsen og Ås 1986) og Yrkeshistorieundersøkelsen 1971-1972 (Finans- og tolldepartementet 1993). Resultater fra disse kildene avviker imidlertid mye fra de øvrige. Andel hjemmeboende blant de unge var svært høy i boforholdsundersøkelsen. Dette skyldtes at hushold var utvalgsenhet i undersøkelsen og at store hushold var overrepresentert. I yrkeshistorieundersøkelsen ble på den annen side, fravær ned til en måneds varighet registrert som utflytting, og følgelig opererer denne med svært lav alder ved flytting. Disse to kildene er dermed holdt helt utenfor vår analyse.

Gulbrandsen og Hansen (1985) har sett på utviklingen i andel unge som bodde hjemme ut fra Folke- og boligtellingerne i 1970 og 1980. Et senere arbeid har fulgt opp med data fra tellingen 1990 (Gulbrandsen 1992). Ifølge disse kildene var en nokså stor andel unge hjemmeboende til langt opp i 20-årene, og andelen steg mellom tellingstidspunktene. Dette funnet skyldes imidlertid at mange som i virkeligheten var flyttet, var registrert på foreldrenes adresse (se avsnitt 2.1 og 4.2).

De samme forfatterne gjennomførte på 1980-tallet noen intervjuundersøkelser blant ugifte unge i et utvalg av norske byer, der de unges boligforhold og boligønsker ble registrert. Intervjuene er brukt til å se på sammenhengen mellom flyttestatus og boligpreferanser (Gulbrandsen og Hansen 1985), men resultatene som gjelder disse spesielle utvalgene, er vanskelig å sammenlikne med resultater for landsomfattende utvalg av unge. I tillegg står disse forfatterne bak en årlig registrering av andel unge hjemmeboende ved bruk av private innsamlingsbyråer (Markeds- og mediainstituttet og Norsk Gallup) (Gulbrandsen, Hansen og Gulbrandsen 1992). Ulike utvalgsmetoder gjør at resultatene herfra vanskelig kan sammenliknes med Statistisk sentralbyrås landsomfattende undersøkelser, men disse tidsseriene har gitt nyttig informasjon om utviklingen i flyttealder gjennom det siste tiåret.

Felles for de omtalte bidragene er at de i liten grad forklarer flytting ut fra individenes bakgrunn eller ut fra tidligere begivenheter i deres livsløp. Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 gir bedre grunnlag for dette enn datakildene som er benyttet tidligere. En annen forskjell mellom dette og de tidligere norske arbeidene er forsøket på å beskrive flytting hjemmefra som en eventuell sekvens av flere hendelser. Det siste er gjort mulig fordi vi i en omnibusundersøkelse fra 1992 spurte om tidspunkt for første og antatt siste flytting hjemmefra for de individene som har flyttet

hjemmefra mer enn én gang. Spørsmålssekvensen om flytting hjemmefra i Omnibusundersøkelsen november 1992 er for øvrig den eneste landsomfattende representative datakilden som er opprettet spesielt med tanke på studiet av flytting hjemmefra. Gjennom denne har det også vært mulig å få en bedre oversikt over utviklingen i flytteårsaker.

I analysen som presenteres her, er det også lagt vekt på å danne et mest mulig fullstendig bilde av flytting hjemmefra gjennom hele spekteret av norske datakilder. Deler av stoffet er lagt fram tidligere (Texmon 1992, 1993, 1994a, 1994b), men bortsett fra dette kjenner vi ikke til andre norske arbeider der så ulike sett av opplysninger om flytting fra foreldrehjemmet vurderes under ett.

1.1.4. Utflytting i et langt tidsperspektiv

At ungdom bryter opp fra foreldrehjemmet senest ved giftermålet, betraktes i dag som nokså selvsagt. Både hushold der flere gifte par inngår og hushold med mer enn to generasjoner under samme tak er svært sjeldne. Flergenerasjonshushold var noe vanligere så sent som i 1960, da nær halvparten av 80-åringene bodde i hushold med tre eller flere personer og nær en femdel av dem bodde i hushold der det også bodde mindreårige barn (Moen, B. 1989). Noen dominerende husholdstype har imidlertid ikke flerkjernefamilien vært i vår tid, og mye tyder på at den heller ikke har hatt så stor utbredelse i Norge om vi går et par hundre år tilbake i tid. Norske hushold på 17- og 18-hundretallet var i hovedsak bygget opp rundt ett gift par (Dyrvik 1975, Sogner 1978). Foruten ekteparets mindreårige barn var i varierende grad voksne ugifte barn, tjenere, slektninger og losjerende medlemmer i husholdene, men innslaget av de siste kategoriene var som oftest lite, unntatt på de større gårdene (Sogner 1978).

At hushold med flere gifte par heller var et unntak enn en regel i USA, Nord- og Vest-Europa, selv i det forindustrielle samfunnet, er påpekt av en rekke historisk orienterte demografer, blant annet av Hajnal (1982). Men også internasjonal litteratur framhever at husholdene i bondesamfunnet var større enn i dag. Ikke bare var de større fordi familiene hadde flere barn, men også fordi det var innslag av individer utenom kjernefamilien (Hajnal 1982, Wall 1988). Om voksne, ugifte barn ble boende i foreldrehjemmet, var både avhengig av om de skulle overta eiendommen og om familien ellers var i stand til å brødfø dem (Mayer og Schwarz 1989). Derfor var det mange som forlot foreldrehjemmet svært tidlig, og bare rundt halvparten av tenåringerne over 15 år bodde hos foreldrene ifølge et britisk materiale som beskriver forholdene på 1800-tallet (Wall 1988). Til forskjell fra dagens situasjon, skjedde flytting sjelden fordi de unge ønsket å oppnå uavhengighet, og de flyttet i liten grad for seg selv. De bodde derimot i

arbeidsgivers hushold, som hushjelp eller som arbeidshjelp på større gårder o.a. (Hajnal 1982, Mayer og Schwarz 1989). Dessuten ble de som var barn og unge før vårt århundre oftere rammet av at en eller begge foreldrene falt fra og barndomshjemmet ble oppløst av den grunn.

I industrisamfunnet ble det etter hvert mer vanlig å bli boende lenge hjemme, og i første halvdel av vårt århundre var flyttealderen gjennomgående høy. I likhet med hva som er observert i Norge (avsnitt 3.2), ble mange som var født like etter siste århundreskifte boende hjemme til langt opp i 20-årene, også i andre vestlige land. En klar tendens i retning av synkende flyttealder er deretter observert utover i vårt århundre. Å flytte fra foreldrehjemmet uten at det skjedde i forbindelse med giftermål, har altså endret karakter over tid. Fra å være noe som ofte skjedde ut fra nødvendighet, blir det å flytte for seg selv nå betraktet som et ønsket trinn i den personlige utviklingen. Tidligere var det andre som overtok foreldrenes autoritet, men nå flytter de unge ut for å oppnå uavhengighet (Young 1987).

1.1.5. Ulike typer faktorer påvirker flytting

Heller ikke i vår tid er det utelukkende de unges egne ønsker og behov som bestemmer tidspunktet for flytting hjemmefra. Oppbruddet fra foreldrehjemmet framskyndes enda for en del av dem som vokser opp i utkantstrøk, men før den niårige obligatoriske grunnskolen var fullt ut etablert over hele landet, rammet dette langt flere. Realskolene var færre og lå mer spredt enn dagens ungdomsskoler gjør, og det videregående skolesystemet var mindre utbygd og ble søkt av færre. Når det gjelder høyere utdanning, var det først i 1970-årene det regionale høyskolesystemet ble etablert (Severeide 1989). For dem som startet sin hybtilværelse i 14-15-årsalderen for å fortsette skolegang eller for å få arbeid, ble overgangen til voksenlivet trolig mer brå enn både det foreldrene og de unge selv ønsket.

Mindre undersøkelser fra 1970- og 1980-tallet tyder likevel på at en nokså stor andel av norsk ungdom har hatt klare ønsker om å komme for seg selv før flytting fra foreldrehjemmet ble realisert. I intervjuer fra tidlig på 1970-tallet, der tenåringer ble spurt om sine flytteplaner, oppgav tre av fire at de ønsket å forlate foreldrehjemmet før de fylte 20 år (Ungdomsutvalget 1977). Ifølge en nyere undersøkelse, fra 1980-tallet, var omtrent halvparten av guttene og tre firedeler av jentene som var i 18-årsalderen, opptatt av spørsmålet om å flytte hjemmefra (Grue 1987). I tråd med dette har halvparten av de hjemmeboende som er i første halvdel av 20-årene, uttrykt ønske om å kunne flytte for seg selv umiddelbart. Når de likevel har valgt å bli boende hjemme, oppgis oftest økonomiske årsaker, spesielt legger guttene vekt på at det er økonomisk fordelaktig å bli boende i foreldrehjem-

met (Gulbrandsen, Hansen og Gulbrandsen 1992). Når ungdom flytter hjemmefra, er det ofte til en midlertidig bolig, og gjennomgående får de noe dårligere boligstandard enn dem som bor hjemme (Kristiansen 1989). Samtidig må de som regel klare sine daglige utgifter selv.

Faktorer som kan tenkes å påvirke valget mellom å flytte ut og bli boende hjemme, kan deles inn i noen hovedgrupper:

Makrovariabler

- Skole- og arbeidstilbudet på hjemstedet.
- Boligtilbudet, både tilgjengelighet og prisleie.

Individuelle variabler

- Samlivsstatus, om en har gifteplaner eller vil flytte sammen med en kjæreste.
- Den unges eget ønske om selvstendighet.
- Foreldrenes bolig, hvilket rom den gir for en selvstendig tilværelse.
- Forholdet til foreldrene.

Verken variabler som beskriver boligmarkedet eller variabler som beskriver det psykososiale klimaet i respondentenes oppvekstfamilier, finnes i de datakildene som har vært med i den foreliggende analysen. Det er for øvrig et fellestrekk ved mye av den demografiske litteraturen om flytting fra foreldrehjemmet at den først og fremst er konsentrert om variabler som karakteriserer individet.

I de følgende to avsnittene kommer vi derfor inn på noen eksempler på arbeider der boligmarkedet og forholdene i oppvekstfamilien er nærmere studert.

1.1.6. Boligmarkedets rolle

Det er utleiemarkedet som har størst betydning for 20-åringene som vil hjemmefra, mens eiendomsmarkedet har mest å si for hvor raskt de vil avansere på boligmarkedet (Gulbrandsen 1993, Kristiansen 1989). De to delene av boligmarkedet er imidlertid ikke uavhengige av hverandre.

Det har vært en langvarig tendens mot at de ulike ungdomsgenerasjonene fram til dem som ble født på 1950-tallet, har blitt selveiere i stadig yngre alder (Finans- og tolldepartementet 1993, Skrede 1994). Blant disse generasjonene har det også vært en klar nedgang i alderen ved flytting hjemmefra her i landet (se avsnitt 3.2), men dette kan også forklares utfra en generell bedring i unges økonomi, f.eks. ved bedret studiefinansiering. At flytting påvirkes mye av boligmarkedet, er sannsynlig, men norske forskere med interesse for ungdom og bolig, har fokusert mer på den omvendte relasjonen; på hvordan de demografiske endringene, som veksten i ungdomskullene og det økte omfang av samlivsopløsning påvirker *etterspørselen* etter boliger (Gulbrandsen og Hansen

1985, Gulbrandsen, Hansen og Gulbrandsen 1992, Gulbrandsen 1993).

I hvilken grad svingninger i boligmarkedet forklarer endringer i ungdoms utflyttingsmønster, er sjelden tatt med i arbeider som ellers tar utgangspunkt i individdata. Boligmarkedet er nevnt som forklaringsfaktor for endring av flyttetendenser i Danmark, Storbritannia, Tyskland og USA (Kiernan 1989, Mayer og Schwarz 1989), men uten at en klar årsakssammenheng er påvist. I et par svenske arbeider er boligmarkedet trukket inn i diskusjonen av demografiske funn. En oppbremsing av flytting hjemmefra for svensk ungdom født på 1960-tallet (Lindén 1990, Lundberg og Modig 1984) falt sammen med at boligbyggingen ble trappet ned slik at tilveksten av boliger i Sverige nesten stanset opp, samtidig som små, eldre boenheter ble slått sammen til større enheter. På samme tid ble ungdomskullene stadig større og enpersonshusholdene utgjorde en økende andel av husholdene. At en generell forverring av de unges inntektsforhold kunne forklare oppbremsingen, er tilbakevist. Samtidig viste heller ikke intervjuer med ungdom tegn til noen mer positiv holdning til å bo i foreldrehjemmet. Det er derfor konkludert med at boligmarkedet kan ha nokså avgjørende betydning for endringer i utflyttingsmønsteret (Lindén 1990).

At norske gutter i 20-24-årsalderen var noe mer tilbøyelige til å bo hjemme rundt midten av 1980-årene enn i årene før (se avsnitt 3.3), kunne på en tilsvarende måte forklares ut fra økningen av boligprisene i denne perioden, samtidig med at det etterhvert ble ugunstig å ta opp store lån til bolig. Dette er imidlertid ikke nærmere undersøkt og veid opp mot andre forklaringsfaktorer.

1.1.7. Forholdene i foreldrehjemmet

Den generelle hevingen av boligstandarden de siste tiårene (Faye 1989) har medført at familieboligene som de unge nå forlater, har andre kvaliteter enn det som var vanlig for tidligere ungdomskull. Trolig er også dagens middelaldrende foreldregenerasjon mer villig til å la ungdom velge sin egen livsførsel enn hva som var vanlig noen tiår tidligere. Alt i alt burde dette sammen med bedret regional spredning av utdanningstilbudene bidra til at unge kunne bli boende lenger hjemme nå enn for et par-tre tiår siden.

Nå viser vår analyse ingen entydig utvikling i denne retningen (avsnitt 3.3), men en rekke arbeider har belyst at forholdet til foreldrene påvirker flytteeatferden. Blant annet har de Jong-Gierveld, Liefbroer og Beekink (1990) påvist at positive egenskaper ved oppveksthjemmet kan bidra til å bremse de unges utflytting.

Det finnes også en omfattende litteratur som dokumenterer at de unges oppbrudd framskyndes om

forholdene i foreldrehjemmet er ugunstige, slik de kan være etter brudd mellom foreldrene (Aquilino 1991, de Graaf 1991, Kiernan 1990, Mitchell, Wister og Burch 1989, Péron, LaPierre-Adamcyk og Morisette 1986, van Hoorn 1990, van Hoorn og de Graaf 1991). Det er ikke full enighet blant disse forfatterne om bruddet mellom foreldrene i seg selv forklarer dette, eller om utflyttingen først og fremst framskyn- des ved at det kommer en stefar, stemor eller ste- søsken inn i familien.

Vi har også tidligere vært inne på at de unges flyt- ting ikke bare har betydning for dem selv, men at også foreldrenes liv endres når barna flytter ut. Mens noen vil legge mest vekt på at deres barn kommer hjemmefra og utvikler seg i selvstendig retning, vil andre være mer opptatt av å redusere deres etable- ringskostnader og dermed oppmuntre dem til å bli boende. Hvordan slike holdninger er fordelt er lite undersøkt. Sikkert er det imidlertid at dagens mid- delaldrende normalt får en lengre periode med "tomt rede" enn tidligere foreldregenerasjoner, både fordi levealderen har steget og at mange av dagens mid- delaldrende mødre gjorde unna barnefødsle tidlig og fordi utflyttingsalderen for de unge har vært synkende (avsnitt 3.2). Det finnes imidlertid svært ulike utsagn om de mer følelsesmessige reaksjoner på de unges oppbrudd. Ifølge Young (1987) beskri- ver mødre jevnt over sine følelser ved barns utflyt- ting som negative, spesielt første gang de opplever at et barn flytter ut. I populærlitteratur har det vært antatt at dette særlig gjelder hjemmearbeidende mødre. På den annen side har mange beskrevet at foreldrene gjennomlever en lykkelig fase av sitt ekte- skap etter at redet er tømt (Aquilino 1990, McLana- han og Adams 1989, White og Edwards 1990). Vide- re er det godt dokumentert at foreldre ofte aktivt støtter sine barn når de vil etablere seg på egenhånd (Aquilino 1991, Waite and Spitze 1981, se også avsnitt 5.5).

Ressursoverføringen mellom generasjonene vil ofte fortsette, selv om de ikke bor under samme tak. Iføl- ge et amerikansk materiale har mellom en tredel og halvparten av *utflyttede* unge som er under utdan- ning, oppgitt at de mottok økonomisk støtte fra foreldrene (Goldscheider og Goldscheider 1989b). Også nyere norske data viser at en stor andel av middelaldrende fortsetter å støtte sine barn økono- misk etter at de har forlatt foreldrehjemmet (Brusdal 1994). Samtidig finnes amerikanske data som viser at én av tre voksne, hjemmeboende barn bidrar økonomisk i husholdet. Dette indikerer at overgan- gen fra økonomisk avhengighet til uavhengighet ved utflytting hjemmefra ikke er absolutt og entydig.

1.1.8. Sentrale hypoteser om hvordan flytte- mønsteret påvirkes

Blant demografer som har skrevet om dette temaet, legger en del vekt på at normene for når unge skal flytte ut påvirker både de unge og foreldregenerasjo- nen i så sterk grad at det først og fremst er i mangel av tilstrekkelige ressurser de unge blir boende hjem- me utover dette. Dette er i tråd med at høy sosioøko- nomisk status i oppveksthjemmet er en sterk pådriver for flytting (se avsnitt 5.5). Det er også i tråd med at en god del av dem som returnerer til foreldrene har gjennomlevd krisesituasjoner som samlivsbrudd, ar- beidsløshet eller å bli alenemødre (Clemens og Axel- son 1985, DaVanzo og Goldscheider 1990, Goldschei- der og Goldscheider 1989a). Å bo hos foreldrene be- traktes da som siste utvei i en vanskelig livssituasjon.

Andre forfattere legger vekt på at drivkreftene bak de unges flyttebevegelser ut av og tilbake til foreldre- hjemmet er mer komplekse. Ved siden av de normati- ve drivkreftene som påvirker de unge til å flytte hjem- mefra, er det som nevnt mange praktiske årsaksfor- hold som styrer de unges flytting, som undervisnings- tilbudet og arbeidsmarkedet på hjemstedet. I tillegg er det påvist at såkalt ikke-overførbare ressurser, som omsorg og "service" i foreldrehjemmet, har en selv- stendig effekt i å bremse de unges utflytting, i motset- ning til de overførbare ressursene, som bidrar til å framskynde utflyttingen (de Jong-Gierveld, Liefbroer og Beekink 1990). Andre har også pekt på det mel- lommenneskelige klimaet i oppvekstfamilien som utslagsgivende for flytteatferden (Ward og Spitze 1992).

Selv om både ressurser og "mulighetsstrukturer" som arbeidsmarkedet, ekteskapsmarkedet og boligmarke- det står sentralt i studiet av flytting hjemmefra, er også holdninger og verdier trukket fram som forkla- ringen i stor grad. Normer for hva som er passende flyttealder varierer mellom samfunn, grupper og fami- lier (Wall 1988). Personer med det som karakteriseres som moderne verdier, som f.eks. har høy utdanning, er uten tilknytning til religiøse miljøer og er fra urba- ne strøk, utsetter ekteskapet, men flytter tidlig for seg selv (Goldscheider og DaVanzo 1989). De som har bodd for seg selv før ekteskapet, er også mindre tradi- sjonelle i sine senere valg (Waite, Goldscheider og Witsberger 1986), noe som også harmonerer med at orienteringen mot familieverdier grunnlegges svært tidlig. Lengst i vektlegging av verdiorientering går Lesthaege og Moors (1993), som tillegger dette større betydning enn økonomiske forhold. Ifølge deres funn atskiller aleneboere seg fra hjemmeboere ved både å være mindre religiøse og mindre orientert mot fami- lieverdier.

1.2. Problemstilling

Ett av siktemålene med denne analysen har vært å gi en bedre beskrivelse av mønsteret for flytting fra

foreldrehjemmet i Norge. En nærmere presisering av hva som menes med flytting inngår i dette. Et annet siktemål har vært å studere hvilken forklaringskraft ulike bakgrunnsvariable har for utflyttingen - ved hjelp av multivariat analyseteknikk. Det siste er lagt lite vekt på i tidligere norske studier av flytting fra foreldrehjemmet, og noen av de kovariatene som trekkes inn i vår analyse, finnes det heller ikke så mye opplysninger om i den internasjonale litteraturen.

Dataene i Familie og yrke 1988 gjør det mulig å studere både hvordan en del bakgrunnsfaktorer fra oppveksten og forløpet av arbeid og utdanning påvirker flyttingen. De gir også innsikt i hvordan flytting hjemmefra påvirker de neste skrittene i egen familiedanningsprosess. Analysen har likevel en viktig begrensning idet den ikke trekker inn makrovariable som kan være sentrale i å forklare flytteatferd. Spørsmålene som besvares med utgangspunkt i Familie- og yrkesundersøkelsen 1988, er:

- Når har menn og kvinner i ulike fødselskohorter flyttet hjemmefra?
- Hvordan varierer mønsteret for flytting fra foreldrehjemmet med forhold i oppveksten som oppvekststed, sosioøkonomisk bakgrunn og oppvekstfamiliens størrelse?
- Hvordan påvirkes flytteatferden av utdanning, yrkeserfaring og inntekt?
- Hvilken sammenheng er det mellom tilbøyeligheten til oppbrudd fra foreldrehjemmet og opplysninger som indikerer holdningsforskjeller? Av variable som har tilknytning til holdninger og verdier, har vi her trukket fram religiøs aktivitet og å ha gjennomført seksuell debut.
- Er menn og kvinner påvirket av ulike faktorer i sin flytteatferd?
- Hvor stor andel flytter direkte til samliv, og hvor lenge er det vanlig å bo alene for dem som ikke flytter rett hjemmefra til en ektefelle eller samboer?

Andre tilgjengelige datakilder er brukt til å se nærmere på:

- Hva menes med flytting hjemmefra, og hvordan er spørsmål om flyttetidspunkt forstått i de ulike intervjuundersøkelsene?
- Hva oppgis som flytteårsak når det spørres direkte om dette i intervju?

- Hvordan har alderen ved flytting hjemmefra endret seg de siste årene?

1.3. Disposisjon av rapporten

Etter et kapittel om datakilder (2) følger et kapittel (3) som inneholder en enkel beskrivelse av hvordan alder ved flytting hjemmefra varierer mellom de ulike ungdomsgenerasjonene og mellom kjønnene. Deretter gir kapittel 4 en nærmere drøfting av hva som menes med flytting fra foreldrehjemmet og hvordan spørsmål om flytting er forstått i de ulike intervjuundersøkelsene. I dette kapitlet tas det utgangspunkt i alle tilgjengelige datakilder (se avsnitt 2.1.), og her blir også ulikhetene mellom dem drøftet.

Kapittel 5 tar derimot utgangspunkt i bare én av datakildene (familie- og yrkesundersøkelsen), og presenterer både analysemetode og resultater. Her vises hvordan ulike faste bakgrunnsvariable og variable som varierer over livsløpet, påvirker flytting fra foreldrehjemmet.

I kapittel 6 studeres i hvilken grad flytting hjemmefra påvirker senere begivenheter i livsløpet, spesielt inngåelse av samliv. Her ser vi på hvor mange som flytter i forbindelse med samlivsinngåelse og hvor lenge de som ikke inngår samliv direkte, blir boende alene. Også her ligger familie- og yrkesundersøkelsen til grunn. I kapittel 7, ser vi på et bredere spekter av flytteårsaker med utgangspunkt i datakilder der det er stilt spørsmål om årsak. I del 8 gis noen få eksempler på sammenheng mellom forklaringsfaktorer og flytteårsak, og her blir i tillegg de viktigste forskjellene mellom menns og kvinners flytting hjemmefra oppsummert.

2. Data

Fordi det i de to påfølgende kapitlene bare gis resultatoversikter som er basert på enkle frekvenstabeller og inspeksjon av medianalder, blir ikke metode for modellestimeringer omtalt før i kapittel 5, sammen med resultatene av dette.

2.1. Oversikt over datakilder

Resultatene stammer i første rekke fra *Familie- og yrkesundersøkelsen 1988*, en undersøkelse som først og fremst kartlegger det å stifte egen familie for dem som ble intervjuet. Flere egenskaper gjør likevel undersøkelsen egnet for studiet av flyttebegivenheten (se avsnitt 2.2).

Bare en kort spørsmålssekvens i en annen av datakildene, Omnibusundersøkelsen 1992, har flytting fra foreldrehjemmet som hovedtema (se skjemaet i vedlegg 1). Både tilfanget av variabler som kunne tenkes å påvirke flyttingen og av variabler som beskriver flytteprosessen, er likevel beskjedent i såvel dette materialet som i de andre benyttede datakildene. De har likevel det felles fortrinn at de alle er landsomfattende representative undersøkelser. Følgende datakilder er trukket inn i analysen (se også tabell 2.1).

Familiestatistikk, som er en del av den løpende befolkningsstatistikken, angir hvor mange i alder over 17 år som bor hjemme hos foreldrene. Familiestatistikken gir sammenliknbare tall for hele befolkningen for en 20-årsperiode. Imidlertid bygger disse tallene på flyttemeldinger til Det sentrale folkeregister, som ikke skal gis av ungdom under utdanning, om ikke flyttingen skjer i forbindelse med etablering på arbeidsmarkedet, giftermål eller kjøp av bolig. Flytting hjemmefra ved inngåelse av samboerforhold blir heller ikke systematisk meldt til registeret, som dermed har betydelig høyere tall for hjemmeboende ungdom enn det den faktiske utflyttingen skulle gi grunnlag for (se s. 33).

Folke- og boligtellingerne bygger også på registeropplysninger når de publiseres, selv om det finnes enkel-

te datafiler som ikke er korrigert for manglende svar med Det sentrale folkeregister.

De viktigste kildene til kunnskap om flytting hjemmefra er dermed intervjuundersøkelser, og i denne analysen inngår følgende:

Levekårsundersøkelsen 1987 (Statistisk sentralbyrå 1988) har spørsmål om alder ved flytting hjemmefra, som er stilt til alle respondentene ("til hvilken alder bodde du sammen med far/mor?" (i to spørsmål)). I både denne og de øvrige levekårsundersøkelsene (fra 1980, 1983 og 1991) samt *Ungdomsundersøkelsen 1990* er det angitt om respondentene bodde hjemme ved intervjuetidspunktet. I *Ungdomsundersøkelsen 1990* er det også stilt spørsmål om årsak til flytting.

I november 1992 ble det laget en spørsmålssekvens til Statistisk sentralbyrås første *Omnibusundersøkelse* for å kartlegge i hvor stor grad flytting hjemmefra har foregått i flere trinn. Her spørres det også om flytteårsak, både ved den første og ved den antatt siste flyttingen. Undersøkelsen omfatter personer født i perioden 1913-1976. Ulempene ved dette materialet er at langt færre intervjupersoner inngår og at det mangler egnede bakgrunnsvariabler som kan forklare flytteatferden f.eks. fra intervjupersonenes oppvekst.

2.2. Familie- og yrkesundersøkelsen 1988

I intervjuundersøkelsen *Familie og yrke 1988* var hovedmålsettingen å studere kvinners og menns familiedanning og fruktbarhet ved hjelp av livshistoriedata. Til undersøkelsen ble det trukket ut et representativt utvalg av kvinner bosatt i Norge og født i årene 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968. Det ble gjennomført intervjuer med 4 019 kvinner, etter en frafallsprosent på 18,5. Blant annet fordi det i undersøkelsen fokuseres sterkere på kvinners enn på menns fruktbarhet, skulle mennene i undersøkelsen bare representeres med to fødselskohorter, født i 1945 og 1960. 1 543 menn ble intervjuet, etter at det for dem hadde vært et frafall på 22 prosent. Omtale av en rekke detaljer vedrørende planleggingen og gjennomføringen, samt av frafallet, er gitt i Blom og Noack

(1992). En rekke sentrale resultater er oppsummert i en egen tabellpublikasjon (Statistisk sentralbyrå 1991) og hos Blom, Noack og Østby (1993).

Egenskaper ved undersøkelsen, som er av interesse for studiet av flytting hjemmefra, er:

- Tidspunktet for flytting hjemmefra er angitt til nærmeste måned i motsetning til i de fleste andre kildene.
- Samlet gir også de faste bakgrunnsvariablene og de tidsvarierende variablene (livshistoriene) et bedre tilfang av forklaringsvariable enn det vi finner i de alternative kildene.
- Den omfattende og nøyaktige kartleggingen av de senere trinnene i familiedannelsen gir oss mulighet til å studere hvor sterk sammenheng det er mellom flytting hjemmefra og de påfølgende trinnene i familiedannelsen.

De viktigste manglene ved undersøkelsen er:

- Den omfatter seks fødselskull av kvinner født i perioden 1945-1968, mens mennene bare er representert med to fødselskull, født i 1945 og

1960. Blant annet for å få et bedre inntrykk av utviklingen over tid, særlig av menns flytting, er de alternative datakildene trukket inn.

- Det er bare stilt ett spørsmål om flyttetidspunkt ("når forlot du foreldrehjemmet for godt"). Det er altså ikke gjort noe forsøk på å kartlegge utflyttingen fra foreldrehjemmet som en trinnvis eller gradvis prosess, der man eventuelt flytter hjem igjen for en periode.
- Det er heller ikke stilt direkte spørsmål om flytteårsak i undersøkelsen. Som en erstatning for dette kan flytteårsakene et stykke på vei spores opp ved å studere sammenfall med andre begivenheter som ekteskap, første samliv, start av ny utdanning eller nytt arbeidsforhold. Resultatet av dette kan bli ufullstendig, men når det stilles et eksplisitt spørsmål om å begrunne en hendelse som ligger så langt tilbake i tid for mange respondenter, kunne en på den annen side risikere en del tilfeldige svar.

Tabell 2.1. Datakildene brukt i analysen av flytting fra foreldrehjemmet

Datakilde	Primærkilde/Spørsmål	Antall respondenter	Alder (Fødselsår)
Familiestatistikk	Personregisteret	Hele befolkningen	
Folketellingene	Personregisteret / Utfylte skjema med husholdsopplysninger	Hele befolkningen 1970 og 1980 Utvalg (10 000) 1990	
Familie og yrke 1988	Når forlot du foreldrehjemmet for godt?	1 543 menn 4 019 kvinner	28, 43 år (1945, 1960) 20-43 år (1945, 1950, 1955, 1960, 1965, 1968)
Levekårsundersøkelsen 1980	Bor med foreldre?	3 885	16-79 år
Levekårsundersøkelsen 1983	Bor med foreldre?	3 929	16-79 år
Levekårsundersøkelsen 1987	1: Bor med foreldre? 2: Til hvilken alder bodde du sammen med mor? Og med far?	3 952	16-79 år
Levekårsundersøkelsen 1991	Bor med foreldre?	3 755	16 år og over
Ungdomsundersøkelsen 1990	Har du flyttet hjemmefra?	6 889	17-24 år
Omnibusundersøkelsen 1992	1: Når flyttet du fra foreldrehjemmet første gang? 2: Når flyttet du hjemmefra for godt?	1 890	16-79 år

3. Når flytter ungdom hjemmefra?

3.1. Mest flytting i alderen rundt 20 år

For mer enn ni av ti norske ungdommer født etter annen verdenskrig har flytting fra foreldrehjemmet skjedd i alderen fra midten av tenårene og fram til slutten av 20-årene. I gjennomsnitt flyttet jentene ut mellom ett og to år tidligere enn guttene. Nøyaktig hvilken gjennomsnittlige flyttealder som er registrert, varierer betydelig mellom ulike datakilder og er først og fremst avhengig av hvordan flyttetidspunktet defineres. I Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 ble intervjupersonene spurt om når de hadde flyttet ut av foreldrehjemmet for godt. Når undersøkelsens to mannskull og de to fødselskull med jevngamle kvinner (født i 1945 og 1960) betraktes under ett, hadde 50 prosent av jentenes utflytting funnet sted mellom 18- og 22-årsalderen, mens 20 prosent av flyttingen hadde funnet sted før dette. Det yngste av disse to kvinnekullene flyttet raskest ut, med en medianalder for flyttingen på 19,7 år, mens det eldste kullet hadde en medianalder på 20,4 år. Blant guttene hadde en av tre flyttet før 20-årsdagen og snaut 40 prosent flyttet mellom 20-årsdagen og 24-årsdagen, og medianalderen om lag 21,5 år både for dem som var født i 1945 og i 1960 (figur 3.1, tabell 3.1).

I Levekårsundersøkelsen 1987 ble også respondene bedt om å oppgi når de hadde flyttet hjemmefra, men i spørsmål med annen ordlyd. De ble her bedt om å angi til hvilken alder de hadde bodd sammen med far eller mor. Intervjuernes instruks antyder at det er første utflytting en har vært ute etter, men som regel blir ikke instruksens ordlyd presentert under intervjuet. Likevel er det grunn til å anta at de fleste som hadde flyttet hjemmefra mer enn én gang, oppgav første utflytting. Medianalderen for jenters flytting ut av foreldrehjemmet var 18-19 år og for gutters utflytting rundt 20 år for fødselskull som er sammenliknbare med familie- og yrkesundersøkelsens fødselskull (figur 3.1).

I Omnibusundersøkelsen 1992 ble alder ved både første og siste utflytting forsøkt kartlagt. Resultatene samsvarer langt på vei med resultatene fra de to omtalte undersøkelsene. Men særlig for den første utflyttingen blant menn som var født tidlig i århund-

ret, finner vi et klart avvik fra resultatene i Levekårsundersøkelsen 1987. Medianaldere for "endelig" flytting ut av foreldrehjemmet er derimot i god overensstemmelse med familie- og yrkesundersøkelsens resultater for sammenliknbare fødselskull, både blant menn og kvinner.

Resultatene som er referert her, gav atskillig lavere flyttealdere enn om data fra Det sentrale folkeregister skulle legges til grunn (se avsnitt 2.1 og 4.2). De er dessuten lavere enn et annet norsk intervjumateriale, Boforholdsundersøkelsen 1981 (Gulbrandsen og Ås 1986). Ifølge denne lå medianalderen for flytting for etterkrigskullene opp mot 22 år for jenter og rundt 23-24 år for gutter. At store hushold er overrepresentert i dette materialet (som hadde hushold som utvalgsgenhet), er en rimelig forklaring av dette avviket (se avsnitt 4.4). I Yrkeshistorieundersøkelsen 1971-1972 er det på den annen side spurt etter fravær helt ned til én måneds varighet fra foreldrehjemmet, med det resultat at medianalder for flytting helt ned i 18-årsalderen er registrert for menn født i 1931 og 1941 (Finas- og tolldepartementet 1993). Tas alle tilgjengelige kilder i betraktning, finner vi altså stor spredning i gjennomsnittlig alder ved utflytting fra foreldrehjemmet.

Flyttealderen i Norge og i Norden er noe lavere enn det som er registrert i en del andre vesteuropeiske land (tabell 3.2), men heller ikke tallene i tabellen lar seg uten videre sammenlikne fordi det varierer om det er første utflytting eller senere utflytting fra foreldrehjemmet som ligger til grunn. Selv om flyttealderen åpenbart er lavere i Skandinavia enn i mange andre europeiske land, er den ikke lavere enn i USA, der mange flytter ut og bor i utdanningsinstitusjon i slutten av tenårene. I spredtbygde land som Norge og Sverige preges flyttemønsteret av at mange må bort fra hjemstedet for å få videre skolegang eller arbeid.

Men også i Danmark flytter mange for seg selv tidlig (tabell 3.2). I Nederland og Tyskland flytter på den annen side over halvparten av de unge ut først i forbindelse med giftermål.

Tabell 3.1. Andel som har flyttet hjemmefra, etter alder. Kumulativ prosent. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Kjønn	Kohort	Alder							
		14	16	18	20	22	24	26	28
Menn	1945	2	10	22	37	53	70	82	87
	1960	2	3	12	34	56	76	85	91
Kvinner	1945	2	6	21	45	68	83	92	95
	1950	1	6	24	52	77	89	94	96
	1955	1	6	25	59	81	90	96	98
	1960	1	5	20	57	82	91	96	.
	1965	0	4	20	51	74	.	.	.
	1968	1	4	15	43	.	.	.	.

Tabell 3.2. Medialalder for flytting hjemmefra. Ulike land og fødselskull

Land	Medialalder		Kohort	Første/siste flytting	Kilde
	Menn	Kvinner			
Norge	21,5 20	20,4/19,7 18-19	1945/1960 1940-1950	Flytting for godt 1. flytting	Familie og yrke 1988 Levekår 1987
Sverige	20-21	18-18,5	1957-60	Uspesifisert	Lundberg og Modig 1984
Danmark	19			1. flytting	
Storbritannia	21,7	20	1958	Uspesifisert	Kiernan 1991
Tyskland (V.)	24	21,3	1959	Siste	Mayer og Schwartz 1989
Nederland	23,7	21,9	ca. 1955	Uspesifisert	de Jong-Gierveld et al. 1990
Frankrike	22	21,2	1941-45	"	Toulemon 1990
	21,5	20,1	1955-60	"	"
USA	20	19-19,5	ca. 1960	"	Goldscheider og DaVanzo 1989
Canada	22,3	20,5	ca. 1950	Telling	Péron et al. 1986
Australia	22,3	20,5	ca. 1960	Flytting for godt	Young 1987
	21,2	20,1	ca. 1960	1. flytting	"

3.2. Synkende flyttealder gjennom mye av århundret

Slik det kunne registreres ved retrospektive spørsmål i undersøkelser rundt 1990, var alder ved flytting fra foreldrehjemmet atskillig høyere for dem som ble

født tidlig i vårt århundre enn den var for etterkrigs-kullene (figur 3.1). Ifølge Levekårsundersøkelsen 1987 hadde halvparten av mennene født de to første tiårene etter århundreskiftet først forlatt oppvekst-hjemmet omkring 25-årsalderen. Tilsvarende andel av

kvinnene født i samme periode var flyttet ut da de var om lag 22 år. Medianalderen for første utflytting sank med i størrelsesorden fem år for menn og med noe mindre for kvinner fram til de første etterkrigs-kullene. Den stabiliserte seg så rundt 20 år for menn og mellom 18 og 19 år for kvinner født i de neste to tiårene, men med en svakt stigende tendens. Også tidligere er det vist at flyttealderen har sunket - for så å stige svakt - med utgangspunkt i dette materialet (Andersen 1989).

Også blant familie- og yrkesundersøkelsens kvinner var det en synkende tendens i medianalderen ved flytting for kullene født i perioden fra 1945 til 1955/60, mens de to mannskullene, født i 1945 og 1960 hadde samme medianalder. Omnibusundersøkelsen bekreftet til dels hovedtrenden i levekårsundersøkelsen mot lavere flyttealder, men der var dette mest tydelig for den antatt siste utflyttingen. I omnibusundersøkelsen, der det er spurt etter to flyttetidspunkt, har mennene født tidlig i århundret vært mer tilbøyelige til å oppgi en tidlig første utflytting. Av disse har en god del vært flytting i forbindelse med militærtjeneste, som for disse fødselskullene var kort, og gjerne ble etterfulgt av flytting tilbake til foreldrehjemmet. Levekårsundersøkelsen, som bare har spurt om ett flyttetidspunkt, har åpenbart ikke fått tak i så mange av disse tidligste flyttin-gene (se kapittel 4).

En liknende nedgang i flyttealder gjennom deler av vårt århundre er rapportert fra de fleste landene der det finnes observasjoner av flytting hjemmefra over så mange kohorter. Det er beskrevet for Sverige (Kravdal 1985), Tyskland (Mayer og Schwarz 1989), Nederland (Crommentuijn og Hooimeijer 1991, de Jong-Gierveld, Liefbroer og Beekink 1990) og Storbritannia (Kiernan 1989), samt for Australia (Bracher og Santow 1986, Young 1987) og USA (Goldscheider og LeBourdais 1986, Kobrin 1976). Mange av disse peker på nedgangen i ekteskapsalderen som en direkte årsak til dette, da flytting lenge for en stor del falt sammen med giftermålet. Etter 1960-1970 har ekteskapsalderen vært stigende i mange vestlige land, men flyttealderen har likevel fortsatt å synke - iallfall i noe tid etter dette (Waite, Goldscheider og Witsberger 1986)¹. I flere av disse arbeidene hevdes det samtidig at en økende del av ungdommen har flyttet for seg selv de siste tiårene - mens flytting ved

giftermål, ifølge norske data, erstattes av flytting til samboerforhold (se kapittel 6 og 7).

Nedgangen i flyttealder er forklart med endringer i holdninger og livsstil, det vil si med en økende orientering mot uavhengighet. Dette kommer til uttrykk også ved at andre aldersgrupper i mindre grad bor i familier, som de middelaldrende skilte og enslige eldre (de Jong-Gierveld, Liefbroer og Beekink 1990, Mayer og Schwarz 1989). Økonomiske oppgangstider har dertil lagt grunnlaget for at en boform med aleneboende unge har kunnet bli realisert (Christian 1989, Michael, Fuchs og Scott 1980). Den tidligere utflyttingen har riktignok skjedd på tross av økt utdanningslengde, men på grunn av en bedret utdanningsfinansiering i mange land, sammen med en bedring av boligtilbudet, kunne mange unge flytte hjemmefra før de hadde fast arbeid.

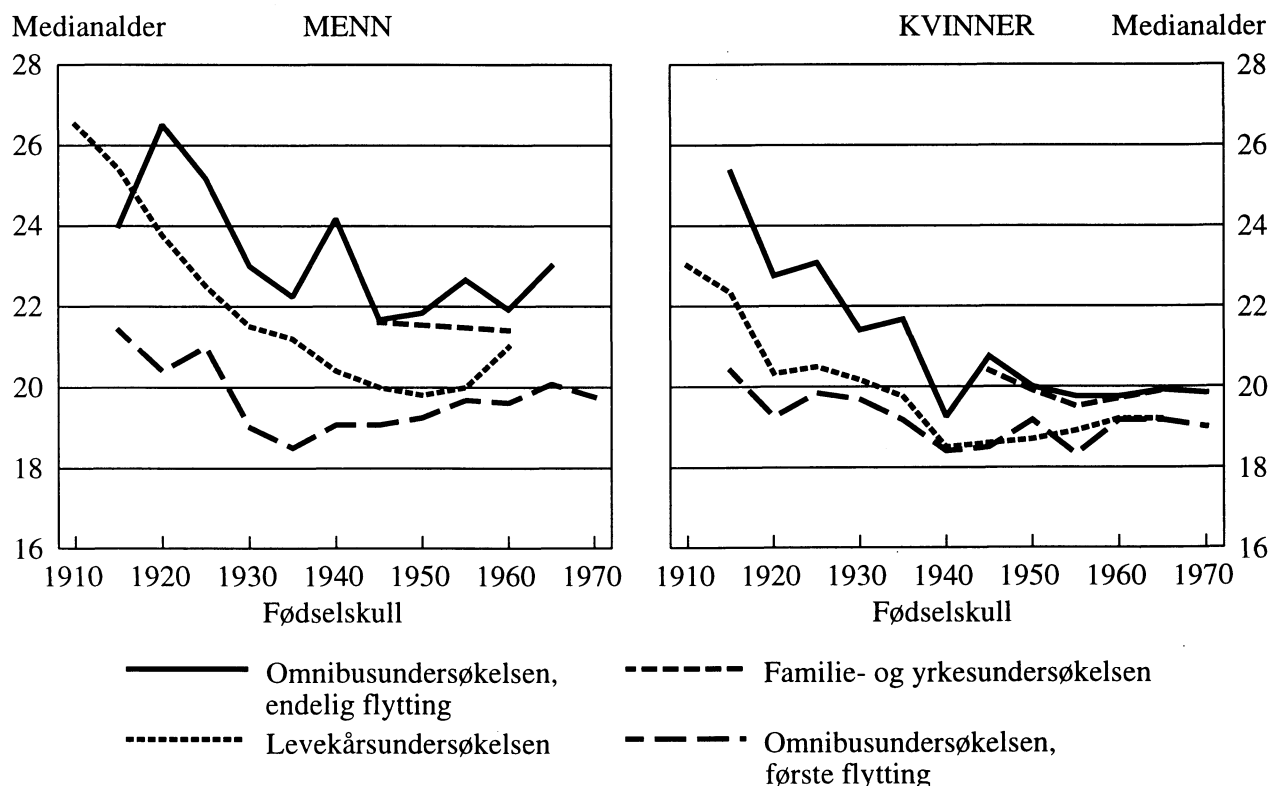
Det har altså vært en tydelig nedgående trend i flyttealder gjennom noen tiår av vårt århundre, for kohortene født i tidsrommet 1910-1950 (eller 1960). Dette tilsvarende flytting som fant sted mellom 1930 og 1970 (eller 1980). Som vi har vært inne på i innledningen (avsnitt 1.1.4), flyttet mange svært tidlig hjemmefra i forrige århundre. Kullene født like etter århundreskiftet, som ble voksne under depresjonen i 1930-årene og under 2. verdenskrig, har dermed blitt boende lenger i foreldrehjemmet enn både foregående og etterfølgende generasjoner har gjort (de Jong-Gierveld, Liefbroer og Beekink 1990). Lange dataserier som beskriver utviklingen mer presist, finnes imidlertid ikke for flytting fra foreldrehjemmet.

3.3. Er flyttealderen på vei opp igjen?

Undersøkelsene fra slutten av 1980-tallet har vist at nedgangen i alder ved flytting hjemmefra har stanset opp, men det er noe mer usikkert om den har snudd til en økning. Selv om de yngste kvinnekohortene i familie- og yrkesundersøkelsen (født i 1965 og 1968) antyder en svak oppgang i alderen ved endelig flytting ut av foreldrehjemmet (figur 3.1), er det vanskelig å se noen parallell tendens når omnibusundersøkelsen legges til grunn. Alderen ved siste flytting ser ifølge dette materialet ut til å ha vært nokså stabil for kvinner født etter 1950. Også for menn er det noe uklart om alderen ved siste flytting har økt for kohorter født etter 1950-årene, selv om det kan se slik ut på grunnlag av de aller yngste i omnibusundersøkelsen (figur 3.1).

¹ Varigheten av nedgang i flyttealder er oppgitt til 1960 i enkelte kilder og fram til 1980 i andre. Dette ser ikke først og fremst ut til å variere med land, men med hvilke typer datakilder som ligger til grunn. Ut fra tellingsdata, der utdanningssøkende regnes som hjemmeboende, rapporteres det ofte om en mye tidligere stagnasjon i nedgang i flyttealder enn i intervjudata (se kapittel 4).

Figur 3.1. Medianalder ved flytting hjemmefra for ulike fødselskull. Menn og kvinner. Tre utvalgsundersøkelser

Kilder: SSBs Omnibusundersøkelse 1992, Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 og Levekårsundersøkelsen 1987

For både kvinner og menn er det imidlertid en nokså tydelig økning i medianalderen om den første utflyttingen legges til grunn for dem som har flyttet flere ganger. For omnibusundersøkelsens menn og kvinner og levekårsundersøkelsens kvinner gjelder oppgangen fra og med kohortene født på 1940-tallet, mens det for levekårsundersøkelsens menn ser ut til å gjelde dem født etter 1950. De klareste tegn til økende flyttealder har vi altså når det gjelder første flytting.

En viktig grunn til å konkludere nokså varsomt om tendensene for de aller yngste, er at hjemmeboerne blant de yngste som er trukket ut, kan være overrepresentert blant undersøkelsens oppgavegivere (se avsnitt 4.4). For å komplettere bildet har det derfor vært nyttig å sammenlikne hvordan andel hjemmeboere i ulike aldersgrupper har endret seg mellom de ulike undersøkelsene fra tidsrommet 1980-1991. Dette blir en sammenlikning over *historisk tid* i motsetning til de hittil refererte data om *kohorter*. Gjennom dette dekker vi bare en kort periode, men ved denne tilnærmingen unngår vi trolig problemet med frafallsskjevhet blant de yngste, fordi denne neppe varierer systematisk mellom undersøkelsene. De som har oppgitt å bo hjemme ved intervjuetidspunktet, kan være personer som aldri har flyttet ut, eller de

kan ha flyttet hjem igjen for en tid. Andelene er derfor påvirket både av mønsteret for første og senere flyttinger og av hyppighet og varighet av flytting hjem igjen.

Den svake økningen på 1980-tallet i andel menn i 20-24-årsalderen som bor hjemme (tabell 3.3), harmonerer med den litt tydeligere økningen i alder ved første utflytting som vi fant for de yngste kohortene. Denne økningen har imidlertid ikke fortsatt. Ifølge Levekårsundersøkelsen 1991 og Ungdomsundersøkelsen 1990 var det derimot en lavere andel menn i alderen 20-24 år som bodde hjemme rundt 1990 enn utover 1980-tallet. For kvinnene var det også en mindre andel som bodde hjemme ifølge undersøkelsene rundt 1990, enn det var på 1980-tallet, og for dem var det heller ingen økning i andel hjemmeboende utover 1980-tallet ifølge levekårsundersøkelsene. I annet materiale som er samlet inn årlig gjennom hurtigundersøkelser i regi av Norsk Gallup og MMI, er det ikke påvist klare endringer i andel som bor hjemme når perioden 1985-1992 betraktes under ett (Gulbrandsen, Hansen og Gulbrandsen 1992). Enda ferskere oppdatering av samme materiale kan tyde på at det utover 1990-tallet er mindre vanlig blant de unge å bo hos foreldrene.

Tendensene til senere utflytting fra foreldrehjemmet blant gutter ser altså ut til å ha vært både svake og forbigående. Det kan imidlertid se ut til at de i tid har falt sammen med den raske prisøkningen for boliger og økning rentenivået i siste halvdel av 1980-årene (se også 1.1.6). Dersom utsiktene på arbeidsmarkedet skulle brukes som forklaring, måtte vi vente at oppbremsingen av flytting skulle vært større og mer langvarig.

Rundt 1990 ble det likevel skapt et inntrykk av at unge stadig bor lenger hjemme, blant annet ved nyhetsmedienes medvirkning. Flere slike "nyhetsoppslag" har vært preget av en flåsete tone og en latterliggjøring av hjemmeboende unge menn (for eksempel i programmet "Par-i-bol", NRK 28.8.1992, og i Dagbladet 6.9.1992 om "mamboen" som bor sammen med sin mamma). Skjeve framstillinger av omfanget av hjemmeboende unge, som utelukkende har bygget på familiestatistikk, der de som er under utdanning, er registrert som hjemmeboende, er også trukket fram med jevne mellomrom (avsnitt 2.1 og 4.2). Også fra USA finnes det eksempler på at populærlitteraturen har overdimensjonert foreldres problemer med "å bli kvitt" barna sine eller "å overleve med voksne barn i huset" (Clemens og Axelson 1985,

Riche 1987), men en viss økning i alder ved utflytting i 1980-årene er også rapportert fra vitenskapelige kilder.

Når også noen norske arbeider har kommet til samme konklusjon (Andersen 1989, Gulbrandsen og Hansen 1985), har henholdsvis Levekårsundersøkelsen 1987 (tidspunkt for første flytting hjemmefra) og folketellingsdata ligget til grunn (se avsnitt 4.2). Dessuten er en økning i flyttealder på 1980-tallet omtalt i arbeider fra en stor del av de vestlige landene hvor det er gjort studier av flytting fra denne perioden, som i Sverige (Lundberg og Modig 1984), Nederland (Latten 1990), Tyskland (Schwarz 1988), USA (Glick og Lin 1986) og Australia (Young 1987). Et mangfold av forklaringer trekkes fram i disse kildene, både de unges økonomiske problemer på grunn av generelt økte etableringskostnader, et vanskelig boligmarked og økt ungdomsarbeidsløshet. At en økt flyttealder på 1980-tallet først og fremst skulle gjelde menn, mens kvinnes flyttealder samtidig er stabilisert, er også beskrevet i litteraturen, for eksempel fra Nederland (de Jong-Gierveld, Liefbroer og Beekink 1990, Tyskland (Mayer og Schwarz 1989) og USA (Heer, Hodges og Felson 1985).

Tabell 3.3. Andel i ulike aldersgrupper som har oppgitt å bo sammen med foreldrene. Prosent. Menn og kvinner 20-24 år og 25-29 år. Levekårsundersøkelsene 1980, 1983, 1987 og 1991, Ungdomsundersøkelsen 1990

Kjønn og alder	1980	1983	1987	1991	1990
	Levekårsundersøkelsene			Ungdomsundersøkelsen	
20-29 år					
Begge kjønn	23	24	24	22	..
Menn	29	33	34	34	..
Kvinner	17	15	15	11	..
20-24 år					
Begge kjønn	36	38	41	34	34
Menn	47	51	54	50	45
Kvinner	25	25	27	19	23
25-29 år					
Begge kjønn	9	10	8	10	..
Menn	10	15	14	18	..
Kvinner	8	4	2	4	..

3.4. Kvinner flytter tidligere hjemmefra enn menn

Vi har sett at menn født i 1945 og 1960 flyttet hjemmefra mellom ett og to år senere enn kvinnene født i de samme årene. For generasjonen født tidligere i århundret var forskjellen i flyttealder mellom kjønnene om lag tre år, og den avtok altså noe for kullene født etter 1930. Muligens har den økt svakt for dem som ble født utover 1960-tallet. Vi har også sett at flyttealderen til en viss grad henger sammen med ekteskapsalderen, som har ligget to til tre år høyere for menn enn for kvinner gjennom hele perioden. At aldersforskjellen mellom menn og kvinner som danner par forklarer mye av forskjellen i flyttealder mellom kvinner og menn, er innlysende, og det er beskrevet for mange land (Crommentuijn og Hooimeijer 1991, de Jong-Gierveld, Liebroer og Beekink 1990, Kiernan 1989, Ongaro 1990). Først og fremst har disse henvist til ekteskapsalder, da samboerforhold som kjent forekommer sjeldnere i mellom europeiske land og i USA enn hos oss, men også blant samboerpar er mennene et par år eldre enn kvinnene.

Imidlertid er jenter som flytter for seg selv, også noe tidligere ute enn gutter som flytter for seg selv (se også kapittel 6), og det er en rekke andre forhold som kan tenkes å bidra til forklaring av kjønnsforskjellene i flyttemønsteret. At unge jenter fra norske utkantstrøk i større grad enn gutter orienterer seg mot byenes utdanningstilbud og arbeidsmarked (Sørli 1992, Statistisk sentralbyrå 1977), kan være en medvirkende årsak til at de alt i alt flytter tidligere hjemmefra. Mennenes sterkere tilknytning til primærnæringene er en av de bakenforliggende årsaker til dette. Om guttene i tillegg lar økonomiske hensyn veie tyngre ved valget om å bli boende hjemme eller å flytte for seg selv, slik noen kilder kan tyde på (Gulbrandsen, Hansen og Gulbrandsen 1992, Brusdal 1984), bidrar dette til at de utsetter flyttingen. Analysen av familie- og yrkesundersøkelsen har også vist at økonomiske faktorer betyr mer for gutters enn for jenters flytting (se også avsnitt 5.5).

Forskjellen i utflyttingsalder mellom kjønnene blir av og til forklart med en annen type faktorer, med ulikhet i modenhet og ferdigheter mellom de to kjønn. Jentene regnes fremdeles for å være mer trent for de praktiske utfordringer en egen husholdning medfører. Hvor mye slike forhold påvirker flyttingen, er imidlertid ikke undersøkt. Det er derimot kjent at det ofte stilles strengere krav til hjemmeboende døtre enn til sønner, både gjennom kontroll av livsførsel og krav til deltakelse i praktisk arbeid (Goldscheider og Waite 1987, Lundberg og Modig 1984). I de undersøkelsene konflikter mellom generasjonene er tatt opp som flytteårsak, viser det seg at døtre noe oftere inngår i slike konflikter enn sønner gjør (Goldscheider og Waite 1987, Lundberg og Mo-

dig 1984). Døtre har dermed mer å vinne og mindre å tape på å flytte ut. For øvrig har det vist seg at døtre er noe mindre tilbøyelige til å flytte hjem igjen om de først har flyttet ut (Avery, Goldscheider og Speare 1990, DaVanzo og Goldscheider 1990, Glick og Lin 1986, Young 1987) (se også kapittel 4).

3.5. Aldersspredningen større for menn enn for kvinner

Selv om jenter stort sett forlater foreldrehjemmet tidligere enn gutter, er det flest menn blant de få som har flyttet hjemmefra for godt allerede i 14-15-årsalderen. Først omkring 17-årsalderen er guttene innhentet av jevnaldrende jenter (figur 3.2). Kvinnenes flytting er mer konsentrert mellom 18 og 22 år, og midt i tjuårene er andelen som bor hjemme, langt mindre blant dem enn blant mennene. Mot slutten av 20-årene har rundt 10 prosent av mennene ennå ikke flyttet, mens dette gjelder under 5 prosent av kvinnene, når vi ser på gjennomsnittet for de to fødselskullene som var representert både med menn og kvinner i familie- og yrkesundersøkelsen.

Vi har tidligere drøftet en rekke mulige årsaker til at jentene samlet sett er tidligere ute av foreldrehjemmet enn gutter er. At flytting før 18-årsalderen er mer jevnt fordelt mellom kjønnene, skyldes at dette oftest er flytting etter utdanning, som ikke viser så stor ulikhet mellom kjønnene (se avsnitt 8.1). At det så sent som i 30-årsalderen er en del hjemmeboende voksne menn, kan skyldes at flere menn enn kvinner overtar gårdsbruk eller barndomshjem og av den grunn ikke har oppgitt noen endelig utflytting. Det kan også ha noe betydning at et mannsverskudd i unge aldre medfører at en del menn heller ikke har startet samliv før denne alderen. Hjemflyttede skilte menn, som har mistet tilgang til sin tidligere bolig, ser på den annen side ikke ut til å bidra nevneverdig til andelen av voksne sønner som ikke er endelig ute av foreldrehjemmet.

3.6. Størst aldersspredning i de eldste kullene

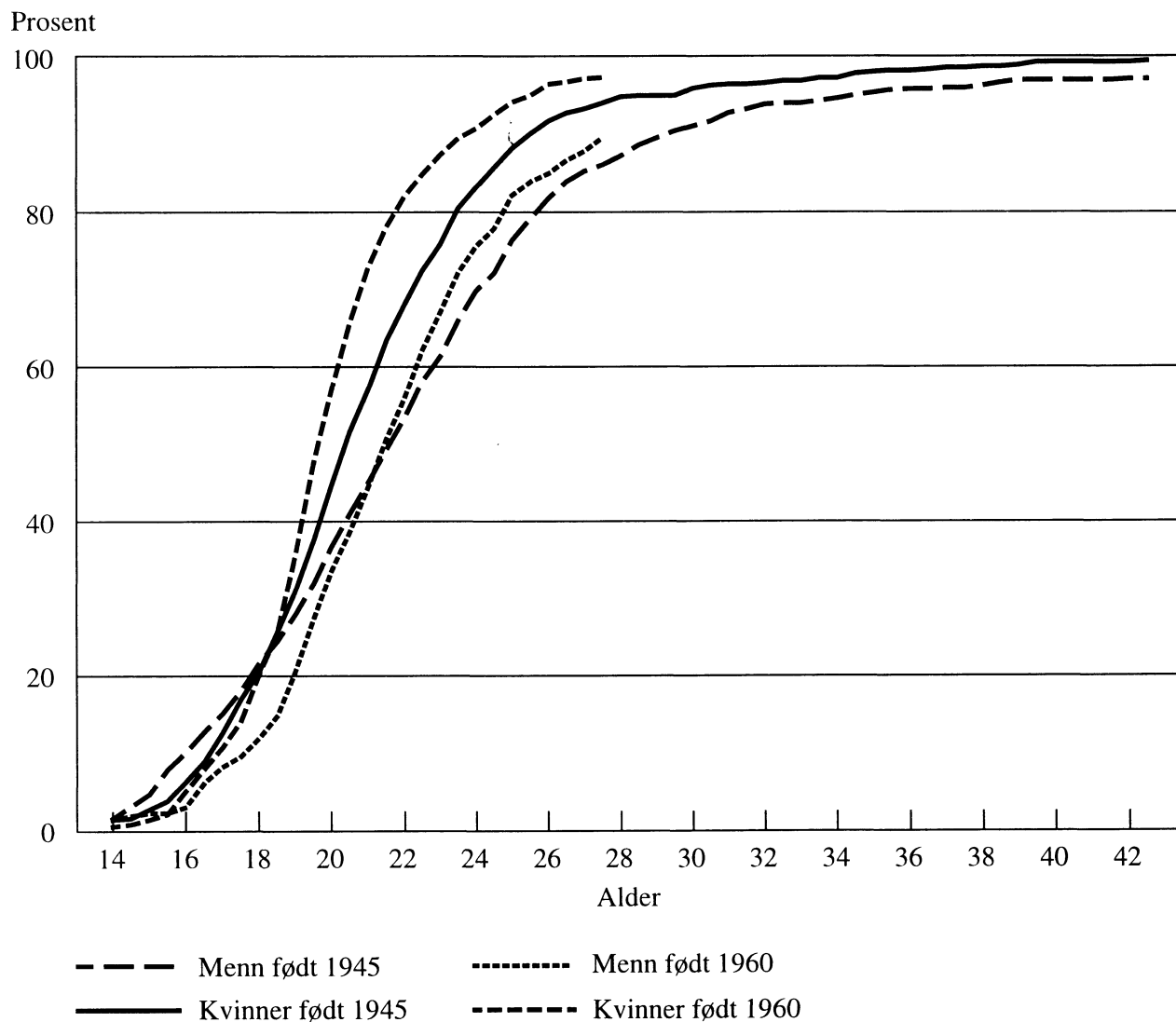
Aldersmønsteret for flytting ut av foreldrehjemmet var nokså ulikt for de to mannskohortene i familie- og yrkesundersøkelsen selv om medianalderen for flyttingen var den samme. Hele 10 prosent av det eldste kullet flyttet hjemmefra som 14-15-åringer, men bare 3 prosent av de yngste mennene var så tidlig ute. På den annen side bodde en større andel av mennene i det eldste kullet hjemme da de passerte 28 år, 13 prosent, mot 10 prosent av de yngste. Også for kvinnene er det i 1945-kullet det har forekommet mest flytting før 16-årsalderen (6 prosent).

Den tidlige utflyttingen for 1945-kullet fant sted rundt 1960. Innføringen av obligatorisk niårig skole fra 1959, som langt på vei var gjennomført i det påfølgende tiåret, medførte en sterk desentralisering

av skoletilbudet (Severeide 1989). Mye av flyttingen hjemmefra i de tidligste tenårene falt da bort. Med to år lengre obligatorisk skolegang ble det også uaktuelt å flytte så tidlig for å få arbeid. Dette er i overensstemmelse med at det har vært en stigning i medianalderen for første flytting - det har blitt færre av de helt tidlige første utflyttingene.

At det har vært større tendens til å bli boende svært lenge hjemme i det eldste fødselskullet, kan ha mange forklaringer. At noe færre skulle ut av hjembygda for å ta utdanning, og at det var noe flere knyttet til primærnæringene i det første etterkrigskullet, kan forklare at iallfall en del gutter ble boende lenge hjemme om de ikke giftet seg.

Figur 3.2. Andel som har flyttet hjemmefra i ulike aldre. Menn og kvinner, født 1945 og 1960. Kumulert prosent

Kilde: Familie- og yrkesundersøkelsen 1988

4. Hva mener vi med flytting hjemmefra?

4.1. Mange typer feilkilder og tolkningsproblemer

For deler av befolkningen er oppbruddet fra foreldrehjemmet en enkelt, veldefinert hendelse som det ikke har vært noe problem å tidfeste i ettertid. Dette er langt fra tilfelle for alle (se avsnitt 4.2). I tillegg er det, som ved alle retrospektive spørsmål, sjanse for feilerindring, særlig for de eldste i et utvalg (avsnitt 4.3). For de yngste intervjupersonene i utvalgene har det på den annen side vært en sjanse for skjev seleksjon av hjemmeboerne i forhold til dem som er flyttet (avsnitt 4.4). For de yngste kan det i tillegg være vanskeligere å fastsette hvor langt de er kommet i flytteprosessen (avsnitt 4.2). Sammenliknbarhet av ulike undersøkelser kompliseres også av at de til dels opererer med ulike aldersbegrep (4.3).

Ikke i noen av de datakildene som inngår i denne analysen, er det tatt sikte på å kartlegge flytteprosessen i detalj. Omnibusundersøkelsens spørsmålssekvens går likevel lengst i å kartlegge hvor ofte flytting fra foreldrehjemmet foregår i flere trinn. De øvrige kildene har også gitt en pekepinn om at ikke alle situasjoner er entydige med hensyn til om respondentene er hjemmeboende eller ikke.

4.2. Flytting hjemmefra er ikke et éntydig begrep

4.2.1. Forskjeller mellom ulike typer av datakilder

I familiestatistikken og i de tall som publiseres fra folketellingene, er det flyttemeldingene til Det sent-

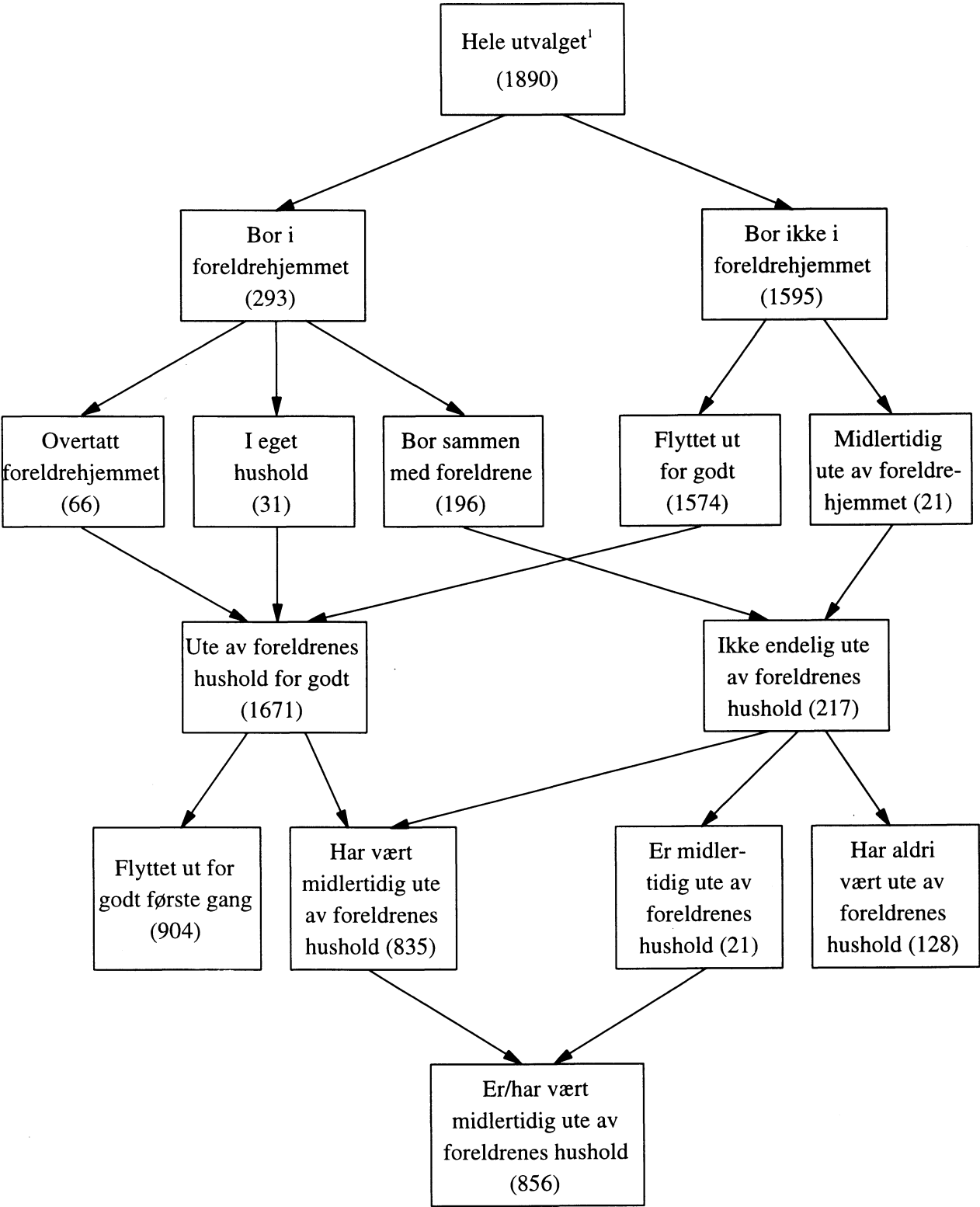
rale folkeregister som ligger til grunn for opplysningene om hvor mange unge voksne som bor hjemme hos foreldrene. Slik melding gis vanligvis ikke når unge forlater foreldrehjemmet i forbindelse med utdanning (se avsnitt 2.1). Andel hjemmeboende blant de unge blir dermed angitt for høyt i disse kildene. Opplysningene fra flere folketellinger eller fra flere årganger med familiestatistikk gir også et skjevt bilde av hvordan andel hjemmeboende er endret over tid. Fordi en økende andel unge mennesker flytter hjemmefra mens de er i en utdanningssituasjon, og en økende andel av de som flytter ved etableringen av et parforhold, velger et samboerforhold, blir en økende andel av utflytting fra foreldrehjemmet ikke meldt til Det sentrale folkeregister. Dermed er det et økende gap mellom registeropplysningene og det antall unge som faktisk bor hjemme hos foreldrene.

Ifølge familiestatistikken har andel unge voksne som bor i foreldrehjemmet, økt siden tidlig på 1970-tallet (tabell 4.1). I aldersgruppen 20-29 år bodde 31 prosent hjemme i 1974 og 38 prosent i 1990. Ifølge folketellingene var andel hjemmeboere i den samme gruppen 32 prosent i 1970, 35 prosent i 1980 og 39 prosent i 1990. Til sammenlikning var det ifølge de fire levekårsundersøkelsene fra 1980 til 1991 mellom 22 prosent og 24 prosent som bodde hjemme av alle som var mellom 20 og 29 år. Mens det i 1980 var om lag halvannen gang så stor andel hjemmeboere etter registeropplysninger som etter intervjudata, er dette forholdstallet økt mot inngangen til 1990-årene.

Tabell 4.1. Andel i alder 20-29 år som bor hos foreldrene. Prosent. 1970-1991

Datakilde	1970	1974	1980	1983	1987	1990	1991
Familiestatistikk	..	31	36	..	..	38	..
Folketelling	32	..	35	..	..	39	..
Levekårsundersøkelse	..	..	23	24	24	..	22

Figur 4.1. Svarfordeling på spørsmål om boform i og utenfor foreldrehjemmet

¹ Av nettoutvalget på 1890 svarte 1888 på spørsmålet om boforhold

Kilde: Omnibusundersøkelsen 1992

4.2.2. Også betydelige forskjeller mellom intervjuundersøkelsene

Også i et intervju er det rom for ulike tolkning av hvordan flyttebegivenheten skal forstås. Vi har, i tråd med dette, sett at nivået for median flyttealder varierer mye mellom de ulike undersøkelsene, avhengig av om det refereres til den første eller til den antatt siste utflyttingen (avsnitt 3.1). Problemet er trolig mer omfattende enn dette. Noen flytter gradvis, og noen har formulert det slik at det fullt ut er mulig å bo delvis på to steder (Mayer og Schwarz 1989). Så mye som 45 prosent av dem som deltok i omnibusundersøkelsen, oppgav at de hadde flyttet midlertidig ut fra foreldrehjemmet minst én gang. Av dette utgjorde om lag 5 prosentpoeng respondenter som ved intervjudtidspunktet var tilbake i foreldrehjemmet etter en midlertidig utflytting eller respondenter som ved intervjuet var ute av foreldrehjemmet, men anså dette for å være midlertidig.

4.2.3. Nærmere om omnibusundersøkelsens kartlegging av flytteprosessen

I omnibusundersøkelsen ble spørsmålene om flytting fra foreldrehjemmet lagt opp som en sekvens av spørsmål (se vedlegg 1 og figur 4.1). Hovedsiktemålet var som nevnt, å finne ut hvor mange som noen gang hadde brutt opp midlertidig fra foreldrehjemmet. I tillegg ønsket vi å kartlegge hvor mange som etablerer eget hushold i foreldrenes bolig, enten ved at de overtar den eller deler den med dem. I de eldre undersøkelsene er disse kategoriene behandlet vilkårlig. Sekvensen startet derfor med å spørre om respondentene bodde i foreldrehjemmet, for så å definere i hvilken grad de inngikk i foreldrenes hushold (se spørsmålssekvens vedlegg 1).

Fordelingen av svarene fra omnibusundersøkelsens respondenter (menn og kvinner mellom 16 og 79 år) er illustrert i figur 4.1. 10 prosent bodde i foreldrenes hushold da de ble intervjuet. I tillegg var 5 prosent knyttet til oppveksthjemmet ved at de hadde overtatt det eller hadde eget hushold der. Hele 83 prosent var flyttet ut av foreldrehjemmet for godt, mens 1 prosent bodde utenfor foreldrehjemmet, men anså dette for å være midlertidig. Dermed var oppunder 90 prosent ute av foreldrehusholdet for godt. Drøyt halvparten av dem som bodde i foreldrehjemmet, hadde aldri bodd utenfor det. Likedan er det bare noe over halvparten av dem som var flyttet for godt, som hadde flyttet ut bare én gang. Av de 45 prosent som oppgav en tidligere flytting, var 1,1 prosentpoeng midlertidig ute, 3,6 hjemme igjen og 40,6 ute igjen for godt.

Det er mennene som i størst grad har flyttet hjem igjen etter en tidligere flytting, hele 54 prosent i alt, mens det for kvinnene bare gjaldt 36 prosent (tabell 4.2). For fødselskull som var født før 1960, og var gamle nok til at de fleste var ute for godt ved inter-

vjudtidspunktet, hadde det ikke skjedd særlig endring i sannsynligheten for å flytte tilbake for menn. Kvinner født før 1940 flyttet på sin side hjem igjen i noe større grad enn kvinnene født i de neste to tiårene. For dem som var født etter 1960, var nesten 40 prosent av mennene og 27 prosent av kvinnene ikke ute av foreldrenes hushold for godt. Det var omtrent like mange kvinner og menn som aldri hadde bodd utenfor foreldrenes hushold, men hele 18 prosent av mennene og 7 prosent av kvinnene hadde enten flyttet hjem igjen eller bodde ute bare midlertidig. Det kan dermed se ut til at menn har hatt en nokså stabil tilbakeflyttingsfrekvens, mens kvinner i noe minkende grad flytter hjem igjen til foreldrene.

At andelen som har flyttet hjem igjen etter en første utflytting er så stor, stemmer godt overens med resultatene funnet for etterkrigskull i Australia (Young 1987). Det er også i overensstemmelse med hennes resultater at menn har flyttet hjem igjen oftere enn det kvinner har gjort.

Selv om ikke tilbakeflyttingsfrekvensen har avtatt for menn, er det blitt kortere varighet mellom første og siste utflytting for yngre kull (tabell 4.3). Andelen som flyttet endelig ut fire år eller mer etter første flytting, har gått ned fra 70 prosent for dem født før 1940 til halvparten av dem født mellom 1950 og 1959, når bare de som har to registrerte flyttetidspunkt, sammenliknes. For kvinnene er det en minst like sterk sammentrengning i tid, og for dem er det i tillegg blitt færre som flytter flere ganger. Dette gjelder også når vi holder de yngste i undersøkelsen utenfor, som ikke kan si med full sikkerhet hvor langt de er kommet i flytteprosessen. For øvrig har menn gjennomsnittlig noe lengre avstand mellom første og siste flytting enn kvinner har.

At menn oftere flytter i flere etapper og at det går lengre tid mellom flyttingene, har et par opplagte forklaringer. Menn flytter ofte ut i forbindelse med militærtjeneste første gang, og da er det vanlig å flytte hjem igjen (se avsnitt 7.3). Dette er også i overensstemmelse med at det går lang tid fra den første utflyttingen til de er ute av foreldrehjemmet for godt. I tillegg kan det tenkes å bidra noe at menn flytter hjem til foreldrene, iallfall for en kortere tid, etter samlivsbrudd. Men nærmere inspeksjon av dataene viser at den siste kategorien ikke utgjør noen stor del av vårt datamateriale.

Tabell 4.2. Andel som har vært midlertidig ute av foreldrehjemmet, fordelt etter boform ved intervjudtidspunktet. Prosent. Menn og kvinner. Ulike fødselskohorter

Kjønn	Kohorter født	I alt	Ikke ute for godt		Ute for godt	
			Ikke vært ute av foreldrehjemmet	Vært ute tidligere	Vært ute før den endelige utflytting	Bare flyttet én gang
Begge kjønn	I alt	100,0	6,7	4,7	40,7	47,9
	Før 1940	100,0	0,0	0,5	49,0	50,5
	1940-1949	100,0	0,3	2,1	46,3	51,4
	1950-1959	100,0	0,3	1,3	45,7	53,5
	Etter 1959	100,0	21,2	12,5	26,7	39,7
Menn	I alt	100,0	6,7	6,4	47,5	39,4
	Før 1940	100,0	0,0	0,3	54,1	45,6
	1940-1949	100,0	0,6	2,3	56,2	41,1
	1950-1959	100,0	0,5	2,4	52,7	44,4
	Etter 1959	100,0	21,7	18,0	31,9	28,5
Kvinner	I alt	100,0	6,7	2,8	33,2	57,3
	Før 1940	100,0	0,0	0,8	43,0	56,3
	1940-1949	100,0	0,0	1,9	34,8	63,2
	1950-1959	100,0	0,0	0,0	36,5	63,5
	Etter 1959	100,0	20,7	6,9	21,4	51,0

Tabell 4.3. Fordeling etter avstand i tid mellom første og siste flytting, for dem som både har flyttet ut av foreldrehjemmet for godt og har vært ute av foreldrehjemmet tidligere. Prosent. Menn og kvinner. Ulike fødselskohorter

Kjønn	Kohorter født	I alt	Antall år mellom flyttingene		
			Under 2 år	2-4 år	Over 4 år
Begge kjønn	I alt	100,0	24,9	25,9	49,2
	Før 1940	100,0	13,5	19,6	66,9
	1940-1949	100,0	26,4	23,7	50,0
	1950-1959	100,0	28,2	31,0	40,8
	Etter 1959	100,0	39,6	33,1	27,3
Menn	I alt	100,0	21,5	23,9	54,6
	Før 1940	100,0	11,5	18,6	69,9
	1940-1949	100,0	19,8	22,9	57,3
	1950-1959	100,0	22,4	27,1	50,5
	Etter 1959	100,0	39,1	30,4	30,4
Kvinner	I alt	100,0	30,2	29,6	40,9
	Før 1940	100,0	16,4	20,9	62,7
	1940-1949	100,0	38,5	25,0	36,5
	1950-1959	100,0	37,3	37,3	25,4
	Etter 1959	100,0	40,3	37,1	22,6

Tabell 4.4. Fordeling etter alder for all førstegangsflytting, og for førstegangsflytting for dem som senere har flyttet hjem igjen. Prosentfordeling. Menn og kvinner

Kjønn	I alt	Alder ved første utflytting					
		-15 år	16-17 år	18-19 år	20-22 år	23- år	
		All første utflytting				Ikke registrert flyttedato	
Begge kjønn	100,0	12,6	18,7	27,0	16,6	17,7	7,6
Menn	100,0	12,6	14,9	27,6	18,6	18,8	7,6
Kvinner	100,0	12,6	22,7	26,3	14,7	16,2	7,6
		Tilbakeflytternes første utflytting				Ikke tilbakeflytter med registrert 1. flyttedato	
Begge kjønn	100,0	7,8	11,0	14,2	8,0	3,1	56,0
Menn	100,0	8,8	9,3	18,4	11,8	4,2	47,5
Kvinner	100,0	6,8	12,7	10,0	4,1	1,9	64,5

Ikke så overraskende er det blant de unge utflytterne det har vært størst tilbakeflytting (tabell 4.4). Likevel er det ikke stort mer enn halvparten av jentene som flyttet ut før de var 16 år som har flyttet hjem igjen, mens det gjelder 70 prosent av guttene som flyttet ut så tidlig. Av dem som flyttet ut i 18-20-årsalderen, har tilbakeflyttingsfrekvensen vært drøyt én av tre for jentene og fremdeles så mye som to av tre for guttene. For flytting etter 22-årsalderen har imidlertid tilbakeflyttingsandelene ikke vært mer en drøyt 20 prosent for guttene og drøyt 10 prosent for jentene.

4.2.4. Også ulike tolkninger av flytte-spørsmålet i familie- og yrkesundersøkelsen

Selv om det ble presisert at man var ute etter den "endelige" flyttingen i familie- og yrkesundersøkelsen, er det også i dette materialet mange tegn på at spørsmålet er ulikt tolket av respondentene. I instruksen til intervjuerne ble det riktignok gitt en mer presis operasjonalisering av begrepet, men mye tyder på at den har blitt oversett i stor grad. Under-søkelsens planleggere fulgte opp intervjuerne under-veis, og deler dette inntrykket. Instruksens formulering var: "IO regnes å ha flyttet fra foreldrehjemmet for godt dersom hun (han) har bodd borte fra foreldrehjemmet minst seks netter i uken i minst tre måneder i sammenheng og deretter ikke har flyttet tilbake til foreldrehjemmet annet enn for kortere perioder (maksimum seks måneder). Dersom IO bor i samme hus som foreldrene, men har egen husholdning, regner vi det som utflyttet."

Følgende funn illustrerer hvor ulikt spørsmålet er blitt tolket:

- En del som ved intervjutidspunktet har oppgitt at de lever i ekteskap eller sammen med samboer, har ikke oppgitt at de har flyttet hjemmefra. Ved revisjonen av materialet ble dette endret slik at de er registrert som flyttet, men med uoppgitt tidspunkt. Det er her ikke tatt hensyn til husholdningsopplysninger, det vil si at det ved revisjonen ble antatt at gifte har egen husholdning.
- Så mange som 12 prosent av mennene og 10 prosent av kvinnene har oppgitt tidspunkt for flytting hjemmefra som er etter tidspunktet de har oppgitt for inngåelse av første samliv, uten at dette er endret under revisjonen. Dersom disse parene har inngått i husholdningen til IO's foreldre etter samlivsinngåelsen, er det avgitte svaret i samsvar med instruksen, ellers ikke, men dette kan ikke etterprøves. Vi antar imidlertid at disse intervjupersonene *oftest* har bodd en periode med ektefelle eller samboer i samme hus (eller gårdsbruk) som sine foreldre, men i eget hushold. Dette siste var det noen eksempler på under prøveintervjuene. En annen mulig forklaring på disse høye tallene, er at noen av dem kan være personer som har flyttet hjem etter samlivsbrudd.

Andre observasjoner tyder på at en del intervjupersoner heller har oppgitt et for tidlig enn et for sent flyttetidspunkt:

- Det var en del personer som oppgav å ha flyttet hjemmefra ved intervjuetidspunktet, men som også oppgav å bo i samme hushold som foreldrene. Dersom disse ikke rapporterte noen samlivshistorie, ble de endret til ikke å ha flyttet hjemmefra under revisjonen. Omfanget av dette er ikke dokumentert.
- 32 personer har oppgitt at flytting fant sted før de fylte 13 år. Dette er før de normalt skulle ha fullført obligatorisk grunnskole, som for de eldste kohortene var i det året de fylte 14 år, og kan enten skyldes registreringsfeil, hukommelsesfeil eller særskilte forhold som opphold i internat eller at familien er gått i oppløsning. Selv om disse neppe stod på egne ben i så ung alder, er det ikke korrigert.

Endelig må det slås fast at et visst innslag av "uventede" resultater alltid opptrer som følge av feilskrivning, ikke avvikende tolkning.

4.3. Nøyaktighet i retrospektiv angivelse av flyttetidspunkt

Flytting hjemmefra skjedde tidlig i livet og før de andre begivenhetene i familiedannelsen for de aller fleste. For mange av dem som intervjues, vil tidspunktet for flyttingen ligge mange tiår tilbake i tid. Sjansen for feilerindring blir dermed større enn for mange av de andre livsløpsbegivenhetene. Flytting er dessuten en mindre viktig begivenhet i de flestes liv enn f.eks. fødsler og giftermål.

I familie- og yrkesundersøkelsen er intervjupersonene bedt om å oppgi hvilket år og hvilken måned de flyttet hjemmefra for godt. For mange av de eldste intervjupersonene var det en begivenhet som lå 20-25 år tilbake i tid. Spørsmålet kom i denne undersøkelsen tidlig i selve intervjuet, bare noen få innledende spørsmål om husholdstilknytning og oppvekststed var stilt før dette. Intervjupersonene hadde dermed ikke mulighet til å rekapitulere kronologien i livsløpet sitt før de skulle tidfeste sin flytting hjemmefra. Denne hendelsen kan dermed være dårligere tidfestet enn flere av de andre livsløpsbegivenhetene undersøkelsen kartlegger.

Også i omnibusundersøkelsen spørres det om måned og år for flytting. I denne undersøkelsen har det deltagende personer helt opp til 79 år, og hendelsen kan dermed ligge drøye 60 år tilbake i tid. Det samme gjelder Levekårsundersøkelsen 1987 hvor det er spurt om flyttealder.

Fordi det samtidig er nyanseforskjell i selve spørsmålsformuleringen, vet vi imidlertid ikke om det gir

noe selvstendig bidrag til de mange uoverensstemmelsene at det er spurt om henholdsvis *tidspunkt* og *alder*.

4.4. Selektivt frafall

Et problem vi tidligere har berørt, er at datakildene som er basert på Det sentrale folkeregister, alltid gir for høye anslag for hjemmeboende ungdom fordi mange borteboende studenter og samboere, i overensstemmelse med reglene, ikke har meldt flyttingen ut av foreldrehjemmet (se avsnitt 2.1 og 4.2.1). Dette problemet får også konsekvenser for intervjuundersøkelsene, om enn på en indirekte måte. For det første vil små hushold bli underrepresentert i de undersøkelsene der det er hushold som trekkes ut. Men også når individer trekkes ut, gir det opphav til skjev seleksjon til svarfordeling om flytting.

Blant de yngste som trekkes ut for å intervjues, har altså mange av dem som er flyttet hjemmefra, ennå ikke meldt dette til Det sentrale folkeregister. De er dermed vanskeligere å treffe, og hjemmeboerne kan dermed være overrepresentert i intervjumaterialet. Vi vet imidlertid ikke om overrepresentasjonen er av en slik størrelse at det påvirker resultatene vesentlig. Blant de yngste som er intervjuet, og som har flyttet ut av foreldrehjemmet, kan det være vanskelig å fastslå om de er flyttet for godt eller om det er en midlertidig utflytting. Dersom det er en tendens til at unge intervjupersoner i familie- og yrkesundersøkelsen i for stor grad angir at de har flyttet for godt, vil dette i så fall virke i motsatt retning (og delvis oppveie) det selektive frafallet.

Den antatt skjeve seleksjonen av de unge hjemmeboerne kan forklare den tilsynelatende økningen i median flyttealder som vi så for de yngste i familie- og yrkesundersøkelsen og i omnibusundersøkelsen når vi spurte om alder ved flytting. Når vi derimot kartla utviklingen i andel hjemmeboere gjennom likelydende spørsmål i påfølgende undersøkelser, var det ikke en like klar økning over *historisk tid* (avsnitt 3.3).

Data om flytting som fant sted tidlig i vårt århundre, har vi hentet fra retrospektive spørsmål i nokså nye undersøkelser. Fra de eldste fødselskullene er det trukket ut færre respondenter fordi mange i disse kullene har falt fra. Frafallet er også størst blant de eldste. Alt i alt gir dette færre respondenter og større usikkerhet i anslagene enn for noe yngre respondenter. Om frafallet blant de eldste er selektivt med hensyn på tidlig eller sen utflytting fra foreldrehjemmet, vet vi ikke sikkert. Dersom det gjennomgående har vært individer fra de lavere samfunnslag som flyttet ut tidlig, vil disse i så fall være noe underrepresentert blant dagens eldre. Den høye mediane flyttealderen blant de eldste i undersøkelsene kan under denne forutsetningen være noe overdrevet.

5. Hvordan flytting hjemmefra påvirkes av ulike faktorer

5.1. Generelt om analyseopplegget

Av flere grunner er det bare familie- og yrkesundersøkelsen som ligger til grunn, når vi i dette kapitlet gjør rede for effektene som ulike kovariater har på flyttemønsteret. Blant annet har den flere variable som karakteriserer intervjupersonenes oppvekst og ungdomstid. Ett eksempel er respondentens oppvekststed, som er en sentral variabel når flytting hjemmefra studeres - i motsetning til bosted ved intervju tidspunktet. Det er bare sammenheng mellom flytting og variable som karakteriserer individet, som studeres. Både faste kovariater og kovariater som varierer over individenes livsløp, er studert. Disse introduseres i avsnittene 5.1.2 og 5.1.3 etter omtale av metode.

5.1.1. Metode

For å kunne vurdere hvordan ulike forhold har virket inn på respondentenes flytting hjemmefra, har vi estimert multivariable regresjonsmodeller der den såkalte flytteintensiteten (også kalt flytterisikoen) er avhengig variabel. Dette omtales gjerne som forløpsanalyse eller hasardrateanalyse, og er et verktøy som har blitt stadig oftere anvendt innenfor demografisk forskning de siste ti år. Flytteintensiteten kan variere med alder og er et mål på hvor stor andel av de gjenværende hjemmeboende på det aktuelle alders-trinn som flytter ut pr. tidsenhet ved denne alderen. For å finne ut hvor stor sannsynligheten er for å flytte hjemmefra før f.eks. 20-årsalderen, summeres intensitetene fra alder 14 - da alle kan antas å være hjemmeboende - til alder 20.

Generelt gir slike overgangsintensiteter både et bilde av hvor mange som *totalt opplever* en begivenhet i løpet av livet og *hvor tidlig* begivenheten inntreffer. Hvis en gruppe av personer har systematisk lavere intensiteter enn en annen gruppe, f.eks. forminsket med en faktor på 20 prosent ved hvert alders-trinn, vil det på hvert tidspunkt være færre av den første enn av den siste gruppen som har opplevd begivenheten.

Når det gjelder flytting hjemmefra, er intensitetene svært høye i og med at nesten alle opplever begiven-

heten en eller annen gang. Ved en lav alder vil det være betydelig forskjell mellom de to gruppene i andel som har flyttet hjemmefra, mens det ved høy alder vil være nær 100 prosent som har flyttet i begge grupper. Med andre ord kan proporsjonale forskjeller i intensiteten mellom to grupper tolkes som forskjell i *tidspunkt* for flyttingen. Dersom det dessuten viser seg å være ikke-proporsjonale mønstre (såkalte interaksjoner mellom alder og den aktuelle gruppevariabel) ved at f.eks. den ene gruppen har generelt lavere intensitet enn den andre, men med en særlig stor forskjell ved lave aldre, avspeiler dette en ekstra sen flytting blant de førstnevnte, i den forstand at gjennomsnittsalderen blant flytterne er høy.

Vi har brukt programpakken LOGLIN (versjon 1.63, Olivier og Neff 1976), som krever at intensitetene er stykkevis konstante, f.eks. over ettårs alders-trinn. Programmet krever videre at alle kovariatene (regressorene) er grupperte (kategoriske) variable. Ved hjelp av sannsynlighetskvotetester kan det vurderes om intensiteten for en gitt gruppe er signifikant forskjellig fra intensiteten i en fritt valgt referansegruppe. I denne analysen er oppmerksomheten stort sett rettet mot den "samlede" signifikans av en regressor (dvs. 0-hypotesen er at alle nivåer av kovariaten har samme intensitet).

Vi har også estimert en rekke samspillseffekter (interaksjoner), ikke bare de som involverer alder. Slike effekter viser om betydningen av en kovariat er avhengig av nivået på en annen kovariat.

5.1.2. De sentrale bakgrunnsvariablene

I dette arbeidet er det gjort separate analyser for hvert kjønn. Alder utgjør tidsaksen i forløpsanalysen, mens fødselskohort alltid er en av kovariatene i modellene. Derimot er *ikke* periode (dvs. historisk tid) inne i modellene, og det skilles ikke mellom periodeeffekter og kohorteffekter i analysen. Ved at flyttetidspunktet som regel er angitt i år og måned, kan en ut fra individenes fødselsmåned også angi flyttealderen i måneder.

Oppvekstregion er beskrevet både gjennom oppvekst-kommune og gjennom variabelen tettbygd/spredt-bygd strøk. Begge disse dimensjonene ved oppvekst-stedet kan tenkes å være viktige for ungdoms valg-muligheter på eller nær hjemstedet. Gjennom den offisielle klassifiseringen av kommuner kan også oppvekststedets sentralitet¹ angis (Statistisk sentral-byrå 1984a).

Sosioøkonomisk bakgrunn bygger på opplysninger om hovedforsørgers yrke. Yrkesopplysningene er kodet etter tresifret NYK-kode (Statistisk sentralbyrå 1984b) med et fjerde siffer som angir om yrket har vært ledende eller ikke. Det er ikke knyttet opplysninger om yrkesstatus til yrkesopplysningene om forsørgerne, slik at de selvstendige kan ikke bli skilt ut som egen gruppe. Unntak fra dette er de få yrkene i primærnæringene som vi selv har tolket som selvstendige, og som er skilt ut som egen sosioøkonomisk gruppe. Ellers er standarden for aggregering av yrkeskodene blitt fulgt, slik at vi har følgende sju grupper:

Ufaglært arbeider
Faglært arbeider
Lavere funksjonær
Midlere funksjonær
Høyere funksjonær
Selvstendige i primærnæringene
Andre

Blant de siste hører de uoppgitte og de yrkene som ikke har latt seg kode etter standarden. I de fleste modellkjøringene er gruppen andre fjernet fra materialet, og de tre funksjonærgruppene er slått sammen, slik at vi i alt har operert med fire grupper.

Antall søsken intervjupersonene er vokst opp sammen med, er av de få opplysningene som gis om oppvekstfamilien.

Blant de opplysningene som kan tjene som indikatorer for forskjeller i holdninger og verdier, er religiøs aktivitet. Dette er registrert ved antall kirkebesøk siste år før intervjuet, men religiøs aktivitet regnes gjerne for å være et så stabilt kjennetegn at det brukes som forklaring også på atferd tilbake i tid.

En annen variabel som kan tenkes å uttrykke holdninger, er å ha debutert seksuelt tidlig, men å ha debutert seksuelt måtte innføres som en dynamisk variabel i dette prosjektets modellberegninger (se avsnitt 5.1.3).

5.1.3. Livshistoriedata

Familie- og yrkesundersøkelsen gir fullstendige yrkes- og utdanningshistorier for alle intervjupersonene med fastsettelse av måned og år en aktivitet ble påbegynt og måned og år den ble avsluttet. En persons utdanningsforløp blir karakterisert både ved nivået som er nådd ved ethvert tidspunkt (i måneder), og om personen på et gitt tidspunkt fram til intervjuet har vært under utdanning eller ikke. En tredje tidsserie er angitt for annen aktivitet (jf. variabellisten).

Når intervjupersonene for et tidsrom på 4 måneder eller mer ikke har oppgitt skolegang, arbeid eller noen av de andre kategoriene, er det kodet til "annen aktivitet". De tidsavhengige variable som blir benyttet i denne analysen, er:

Utdanningsnivå: 1. siffer i kode for utdanningsgruppe er etter standarden (Statistisk sentralbyrå 1986) omkodet til tre grupper: grunnskole, videregående skole, universitet eller høyskole.

Utdanningsaktivitet: Om personen i en gitt måned har vært i utdanning eller ikke. Opphold på tre måneder eller mindre (sommerferie mellom to skoleslag) regnes som sammenhengende utdanningsperiode.

Arbeid: For alle perioder personen har vært sysselsatt, er start- og slutt-tidspunkt samt graden av sysselsetting angitt².

Annen aktivitet: Mulige kategorier er:
Hjemmearbeid
Militærtjeneste (bare for menn)
Arbeidsledighet
Svangerskapspermisjon (omsorgspermisjon)
Annen aktivitet

Inntekt: Familie- og yrkesundersøkelsen er koblet med årlige data om inntekt med selvangivelsene som kilde, for årene 1967-1989. Inntektsnivået er justert for inflasjon (det vil si at de er angitt i 1989-kroner).

¹ Sentralitet beskriver en kommunes beliggenhet i forhold til byer og større tettsteder. Etter sentralitetsdefinisjonen fra 1980 har en kommune sentralitet 3 når dens befolkningstyngdepunkt ligger innenfor en reisetid på 90 min. fra et tettsted med minst 50 000 innbyggere, sentralitet 2 når reisetiden er høyst 60 min. fra tettsted med minimum 10 000 innbyggere og sentralitet 1 når et tettsted på minimum 5 000 innbyggere ligger innenfor 60 min. reisetid. Oppfylles ingen av disse kriteriene, har kommunen sentralitet 0. ² Grad av sysselsetting er i datamaterialet inndelt i fire kategorier: 1: Mer enn full tid. 2: Full tid. 3: Mindre enn full tid. 4: Halv tid eller mindre.

Fullstendige historier over samliv (ekteskap og samboerforhold) finnes også, men i foreliggende analyse brukes bare tidspunkt for første samlivsinngåelse og om det er et ekteskap eller et samboerforhold (se kapitlene om flytteårsaker og flytting i livsløpet, 6 og 7).

For å hindre unødvendig overlapping mellom flere aktiviteter, er startmåneden for hver nye aktivitet regnet inn i varigheten av aktiviteten, men ikke slutt-tidspunktet.

Varighet siden seksuell debut er dynamisk variabel i modellen, og er delt inn i tre kategorier, ved siden av kategorien "ikke debutert". I intervjuene ble det spurt om årstall for seksuell debut, så tidsfastsettelsen er dermed langt mindre presis enn for andre begivenheter. For denne variabelen er det dessuten stort omfang av manglende opplysninger (se avsnitt 5.9).

5.1.4. Behandling av ufullstendige data

Noen individer har uoppgitt verdi for én eller flere av de faste bakgrunnsvariablene (se tabell A.2.1 i vedlegg 2). Disse individene holdes utenfor analysen. Personer som ikke har oppgitt om de har flyttet hjemmefra eller som vi mangler flytteår for, holdes også utenfor. Mangler bare flyttemåned, settes denne til juni, og om bare kvartal er oppgitt, settes måneden til kvartalets midtre måned. Det er relativt flere menn enn kvinner som mangler angivelse av året de flyttet hjemmefra.

Det er særlig oppvekstkommune og sosioøkonomisk bakgrunn som hyppig mangler (for 128 kvinner og 68 menn tilsammen). For oppvekstkommunen gjelder det alle som er vokst opp utenfor landet. Dette er en heterogen gruppe, som omfatter personer med utenlandsk opprinnelse og individer med norsk opprinnelse som har bodd i utlandet under deler av oppveksten. Derfor er den lite egnet til å bli behandlet som egen kategori. Det er ikke fullt så opplagt at individer uten oppgitt sosioøkonomisk bakgrunn eller med noen av de andre faste bakgrunnsvariablene uoppgitt skulle holdes utenfor analysen.

Derimot er personer med enkelte "huller" i livshistoriene ikke holdt utenfor. I den grad enkelte livshistorier har inneholdt "blanke" sekvenser, er kategorien "annet" brukt om dette. Personer med manglende opplysninger om seksuell debut er heller ikke holdt utenfor.

5.2. Variasjon i flytteintensitet med alder

Det er liten flytteaktivitet etter slutten av 20-årene og før 14-årsalderen. Analysen dekker de 15 alderstrinnene fra intervjupersonene fyller 14 år til de fyller 29 år (om de ikke er intervjuet eller har flyttet før 29-årsdagen). For å redusere antall intervaller,

ble tre og tre år slått sammen i den enden av alderskalaen der få individer er eksponert for hendelsen. Når 15 enkeltår ble brukt, økte flytteintensitetene fram til alder 20 år for kvinner, for så å variere tilsynelatende mer tilfeldig (relative intensiteter vist i tabell 5.1). Økningen er ikke helt jevn, både i alder 16 år og alder 19 år, da mange avsluttet et skoleslag, lå intensitetene et stykke over det foregående alderstrinnet og temmelig nær det neste. For menn økte intensitetene helt fram til 23 år. For kvinnenes del er en grovere inndeling allerede fra 20-årsalderen et naturlig valg. Sammenslåing til trinnene 20-22 år, 23-25 år og 26-28 år ble likevel gjort for begge kjønn. Ifølge signifikanstest ville den fineste aldersinndelingen ikke gitt bedre modelltilpasning for kvinner ($p=0,2$), men noe bedre for menn ($p=0,02$).

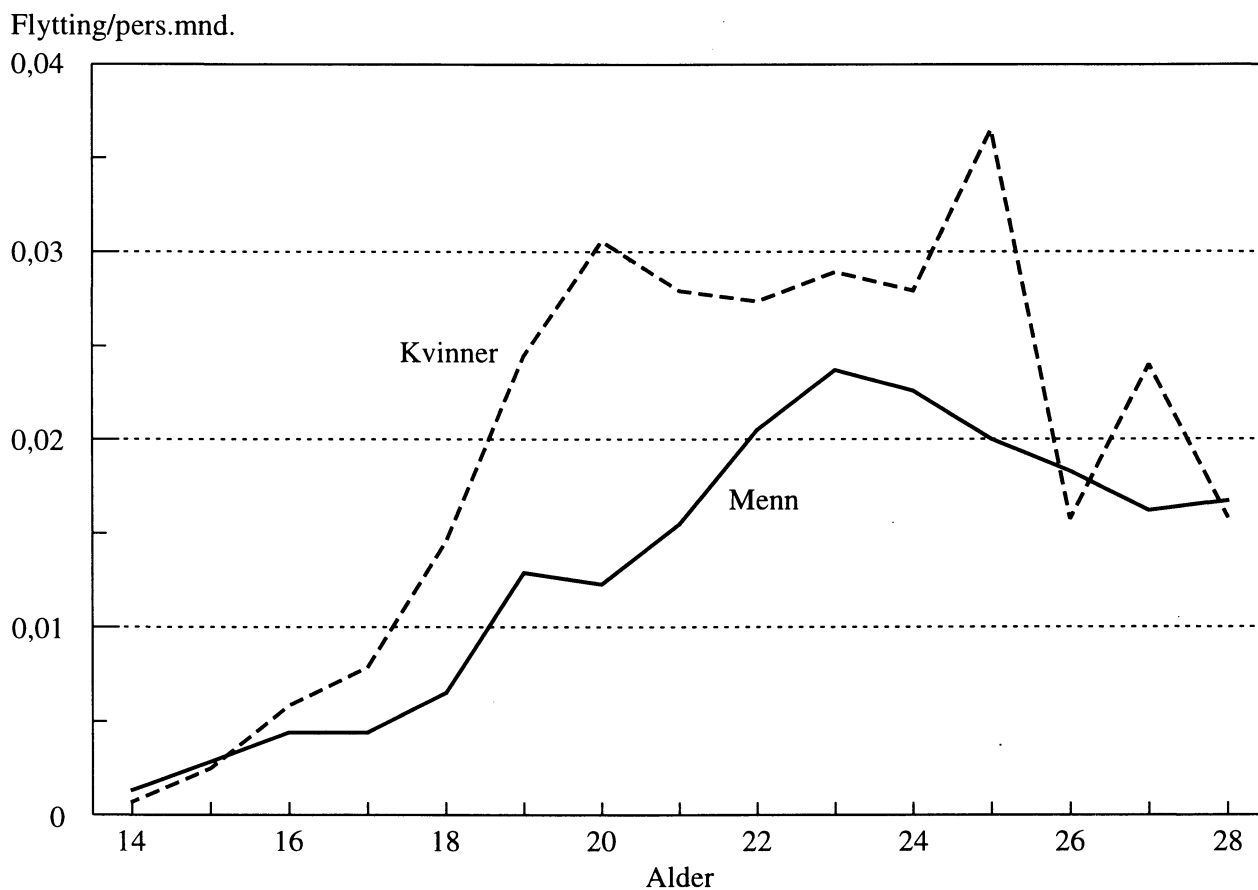
Tabell 5.1. Relativ risiko for flytting hjemmefra, etter alder og kohort (hovedeffekter). Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Variabel	Kategori	Relativ risiko			
		Menn		Kvinner	
Alder	14 år	0,11	0,10	0,05	0,05
	15 "	0,23	0,22	0,17	0,17
	16 "	0,36	0,32	0,40	0,39
	17 "	0,36	0,35	0,54	0,54
	18 "	0,53	0,50	1,00	1,00
	19 "	1,05	1,00	1,68	1,70
	20 "	1,00	1,20	2,10	2,01
	21 "	1,26		1,92	
	22 "	1,67		1,88	
	23 "	1,93	1,73	1,99	2,08
	24 "	1,84		1,92	
	25 "	1,63		2,51	
	26 "	1,49	1,32	1,08	1,25
	27 "	1,32		1,65	
	28 "	1,36		1,09	
Kohort	1945	1,00	1,00	0,84	0,84
	1950			1,00	1,00
	1955			1,15	1,15
	1960	1,02	1,00	1,12	1,12
	1965			0,95	0,95
	1968			0,82	0,82

I modellkjøringene har det samtidig vært kontroll for oppvekststed og sosioøkonomisk bakgrunn.

Når det regnes ut intensitet i stedet for å bruke relativ risiko for hvert kjønn, ser vi at disse var nokså like for menn og kvinner i alder fram til 18 år (figur 5.1). Dette er i overensstemmelse med at andel gutter som hadde flyttet hjemmefra, ble innhentet av jentene i 18-årsalderen. På påfølgende alderstrinn lå jentenes flytteintensitet derimot betydelig over guttenes.

Figur 5.1. Intensiteter for flytting hjemmefra, etter alder. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

5.3. Forskjeller mellom fødselskull

De fleste som deltok i familie og yrkesundersøkelsen, hadde flyttet hjemmefra. Mennene i undersøkelsen var så gamle (28 år og 43 år) ved intervjuet, at godt over 90 prosent av begge fødselskullene oppgav å ha forlatt foreldrehjemmet for godt (se tabell A.2.2). For kvinnene var det noe lavere andeler som hadde flyttet i de to yngste fødselskullene (20 år og 23 år ved intervjutidspunktet), hhv. 54 og 85 prosent. Selv om utvalget i familie- og yrkesundersøkelsen er skjevt fordelt mellom kjønnene, og kvinnene i snitt er yngre, har vi stort sett valgt å ta alle de seks kvinnekohortene med i modellestimeringene, fordi det gir en bedre utnyttelse av datagrunnlaget. I sammenlikninger mellom menn og kvinner blir dette tatt i betraktning.

I tabell 5.1 vises, foruten effekten av alder, også hovedeffekten av fødselsår på flyttestilbøyelighet, slik de framstår i regresjonsmodeller der det i tillegg er kontrollert for alder, oppvekstregion og sosioøkonomisk bakgrunn. Som det også framgikk ved å sammenlikne medianalder ved flytting (avsnitt 3.1), ser vi også her at de to mannskullene i familie- og yrkesundersøkelsen var omtrent like raskt ute av foreldrehjemmet. Blant kvinnene i undersøkelsen flyttet de

som ble født i 1955 og i 1960 tidligere ut enn kullene som var født før og etter dem, slik det også framgikk ved å sammenlikne medianalder for de ulike kullene.

Som vi også har vært inne på tidligere (avsnitt 3.5 og 3.6), viser forløpsanalysen at forskjellene mellom fødselskullenes flyttestilbøyelighet varierer over alderskalaen. Menn født i 1945 hadde høyere flytteintensiteter mellom 14- og 17-årsalderen enn dem født i 1960, mens det eldste kullet derimot hadde lavere flytterisiko enn det yngste i alder over 18 år (figur 5.2a, s. 47). Blant kvinnene var flytteintensiteten til det eldste kullet også noe høyere i 14-15-årsalderen sammenliknet med dem født 15 år senere, men etter 18-årsalderen var 1960-kullets flytteintensitet svært høy (figur 5.2b, bare to kvinnekull er plottet inn i figuren).

5.4. Regional variasjon

Den regionale dimensjonen ble i utgangspunktet antatt å være viktig i en analyse av flytting fra oppveksthjemmet. Unge voksne gir et stort bidrag til den totale flyttingen over kommunegrensene, slik det registreres i Det sentrale folkeregister (Sørli 1992). Hovedstrømmen av slike flyttinger går fra perifere til

mer sentrale deler av landet. Flyttemønstrene varierer ikke bare mellom fylker og landsdeler, men også mellom sentrale og mindre sentrale områder innenfor hver landsdel og hvert fylke (Foss, Sørli og Texmon 1987). Ulik regional fordeling av arbeidsplasser og utdanningstilbud er en opplagt grunn til dette.

For kvinnene i familie- og yrkesundersøkelsen økte tilbøyeligheten til å flytte hjemmefra signifikant med økende avstand fra Oslo-området, når landet er delt inn i landsdeler. Unntaket er Nord-Norge, der de ser ut til å ha flyttet hjemmefra noe senere enn i Trøndelag. Jentene flyttet også tidligere hjemmefra jo mindre tettsted de hadde vokst opp i, bortsett fra at de som kom fra helt spredtbygde områder hadde noe lavere flyttetilbøyelighet enn dem som kom fra de minste tettstedene. Disse effektene finner vi enten begge disse regionale dimensjonene er med i modellen eller bare én av dem er med om gangen (se kolonne 5, 7 og 8 i tabell 5.2). Å ha begge dimensjonene med gav en signifikant bedre modell ($p < 10^{-4}$) enn å ha bare én av dem med.

For mennene i undersøkelsen var det mindre forskjell i flytting hjemmefra både mellom landsdelene

og tett-/spredt-kategoriene. Guttene fra spredtbygde strøk flyttet senest hjemmefra, sammen med dem fra storbyene. For guttene ble noen av de regionale forskjellene svakere når det samtidig var kontrollert for sosioøkonomisk bakgrunn i modellene (se kolonne 1 og 2 i tabell 5.2). Spesielt var flytting fra spredtbygde strøk følsomt for dette. Verken landsdel eller tettstedsdimensjonen gav signifikant bedre tilpasning (p-verdiene hhv. 0,77 og 0,17) enn når den regionale dimensjonen ble fjernet fra modellene.

Foruten å studere hvordan flyttemønsteret varierte med oppvekstregion, ville vi med denne kartleggingen komme fram til en inndeling i færrest mulig kategorier, men som likevel kunne ta vare på de viktigste trekk i den regionale variasjonen. Med en inndeling i seks kategorier, der både tett-/spredt-dimensjonen og landsdel var inkludert, var flyttetilbøyeligheten 35 prosent høyere for jenter som vokste opp i Midt- og Nord-Norges spredtbygde strøk og små tettsteder enn den var for deres medsøstre i Østlandets større tettsteder (alternativ 1, tabell 5.3). For menn var det om lag 20 prosent i nivåforskjell mellom høyeste og laveste kategori av denne inndelingen, men det regionale mønsteret var vanskeligere å tolke og forskjellene var for dem ikke signifikante.

Tabell 5.2. Relativ risiko for flytting hjemmefra, etter kohort, region og sosioøkonomisk bakgrunn (hovedeffekter). Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Variabel	Kategori	Relativ risiko							
		Menn				Kvinner			
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Kohort	1945	1,00	1,00	1,00	1,00	0,84	0,84	0,83	0,83
	1950					1,00	1,00	1,00	1,00
	1955					1,15	1,14	1,15	1,15
	1960	1,02	1,02	1,02	1,00	1,12	1,11	1,12	1,11
	1965					0,95	0,93	0,96	0,95
	1968					0,82	0,80	0,82	0,83
Landsdel	Oslo/Akershus	0,95	0,99	0,95		0,85	0,84	0,83	
	Østlandet ellers	1,00	1,00	1,00		0,90	0,91	0,94	
	Agder/Rogaland	1,08	1,06	1,09		1,00	1,00	1,00	
	Vestlandet	0,94	0,94	0,92		1,06	1,06	1,07	
	Trøndelag	1,06	1,03	1,06		1,19	1,21	1,18	
	Nord-Norge	1,03	0,98	1,04		1,09	1,13	1,14	
Tett/spredt	Storbyene	0,98	0,97		0,91	0,84	0,84		0,83
	Tettsted < 100 000	1,00	1,00		1,00	0,89	0,87		0,88
	Tettsted < 20 000	1,03	1,03		0,99	1,00	1,00		1,00
	Tettsted < 2 000	1,11	1,01		1,06	1,12	1,12		1,09
	Spredtbygd	0,90	0,78		0,85	1,03	1,06		1,03
Sosio- økonomisk bakgrunn	Ufaglært arbeider	0,93		0,92	0,92	1,00		1,00	1,00
	Faglært arbeider	1,00		1,00	1,00	0,88		0,85	0,85
	Funksjonær	1,27		1,27	1,24	0,90		0,88	0,88
	Primærnæring selvstendig	0,82		0,78	0,83	1,03		1,05	1,05

Tabell 5.3. Relativ risiko for flytting hjemmefra, etter ulike regionale inndelinger. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Variabel	Kategori	Menn		Kvinner	
		Prosentandel	Relativ risiko	Prosentandel	Relativ risiko
Region, alternativ 1	Østlandet tettsted	23,0	1,00	23,0	0,86
	Østlandet spredtbygd	20,5	0,99	21,9	0,90
	Sør-/Vestlandet tettsted	13,5	1,08	14,1	0,89
	Sør-/Vestlandet spredtbygd	20,1	0,90	19,0	1,07
	Midt-/Nord-Norge tettsted	7,5	0,99	8,9	1,00
	Midt-/Nord-Norge spredtbygd	15,4	1,11	13,0	1,16
Region, alternativ 2	Sentralitet 3	38,6	0,99	39,3	0,91
	Sentralitet 1 + 2, fylke 01-12	23,8	1,00	24,9	1,00
	Sentralitet 1 + 2, fylke 14-20	14,0	1,09	13,4	1,14
	Sentralitet 0	23,6	0,96	22,4	1,32

I kjøringene bak tabell 5.3 har det også vært kontroll for alder, kohort og sosioøkonomisk bakgrunn.

Å dele kommunene inn etter sentralitet¹ har vist seg å skille relativt godt mellom ulike regionale flyttemønstre, slik det framkommer gjennom Det sentrale folkeregisters meldinger (Foss, Sørliie og Texmon 1987). Variabelen beskriver kommunens beliggenhet i forhold til større sentra. Ungdoms flytting hjemmefra kunne tenkes å være vel så avhengig av avstanden til arbeidsplassene og skoletilbudet i større sentra som av at oppvekstboligen var innenfor tettbygd eller spredtbygd strøk. Oppvekstlandsdel og tett- eller spredtbygd oppvekststrøk ble erstattet med sentralitet, men med en modifikasjonen vist nedenfor.

Kvinner flytting hjemmefra varierte noe mer mellom sentralitetsgruppene enn mellom andre regionale enheter, idet kvinnene hadde nær 50 prosent høyere i flyttetilbøyelighet i typiske distriktskommuner (sentralitet 0) enn i storbyregionene (sentralitet 3) (tabell 5.3). De to mellomliggende sentralitetsgruppene hadde middels flyttetilbøyelighet. Å la landets fire største byer (som er viktige universitets- og høyskolesentre) være egen regional enhet ga ingen effekt - jentenes flytting hjemmefra var her på samme nivå som i deres nærmeste omland (ikke vist).

Mens jentene har hatt signifikant økende flyttetilbøyelighet med avtagende sentralitet, hadde guttene noe lavere flytterisiko både i distriktskommunene og

i storbyområdene, men noe høyere i kommuner nær mellomstore byer og tettsteder (gruppe 2 og 3 i den firedelte inndelingen). At regional variasjon er tydeligst for jentene, er i overensstemmelse med hva som er vist i den ordinære flyttestatistikken. En viktig årsak til dette er at unge jenter i større grad enn guttene har orientert seg mot byenes arbeidsmarked (Statistisk sentralbyrå 1977). Guttene blir i større grad boende på hjemstedet fordi de oftere har tilknytning til primærnæringene, skal overta næringsvirksomhet etter foreldrene eller av andre grunner finner det lokale arbeidsmarkedet mer attraktivt. Blant dem som blir boende på hjemstedet, blir det trolig noe mindre flytting ut av foreldrehjemmet enn blant dem som er oppvokst og fortsetter å bo i byene. Dette er fordi en på landsbygda ikke finner så stort tilbud av boliger som kan egne seg til førsteetablering. Boligene de har vokst opp i er også gjennomgående større.

De regionale forskjellene i jentenes utflytting slår sterkest ut i den nederste delen av aldersskalaen (figur 5.2d, s. 47 og avsnitt 5.6). Dette er alderen som er mest følsom overfor de regionale ulikhetene i utdanningstilbudet. Siden utdanningstilbudet er blitt mer spredt rundt i landet de siste tiårene, ville det også være rimelig å vente en signifikant interaksjon mellom kohort og region i modellene. Dette har vi imidlertid ikke kunnet finne.

¹ Definisjon av sentralitet se s. 40.
Sentralitet 1 omfatter under 7 prosent av befolkningen. Sentralitet 1 og 2 er derfor slått sammen, men området som de utgjør er likevel delt i to: én del bestående av de aktuelle delene av fylke 01-12 dvs. på Østlandet, Sørlandet, Rogaland og Hordaland, mens den andre delen var de aktuelle delene av fylke 14-20, dvs. Nord-Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge.

Siden regional variasjon i flyttemønsteret åpenbart må være en følge av bosettingsmønsteret i landet, gir det liten mening å sammenlikne med land der dette er svært forskjellig fra vårt. Går vi til Sverige, er det imidlertid gjort funn som langt på vei likner de norske. I den svenske fruktbarhetsundersøkelsen fra 1981 oppgav kvinnene som var vokst opp på landsbygda at de hadde flyttet tidligere hjemmefra enn kvinnene fra de store byene (Kravdal 1985). I et annet svensk materiale er det vist at flytting hjemmefra i tenårene er mer utbredt på landsbygda, men fra 23-årsalderen snus mønsteret, slik at det er landsbyungdommen som i noe større grad bor svært lenge hjemme (Lundberg og Modig 1984), slik det er vist for de norske mennene.

Regional variasjon er ikke trukket så mye inn i studier av flytting fra foreldrehjemmet, men hyppigheten av svært tidlig flytting er påvist å være lav i de største byene også i Nederland (Crommentuijn og Hooimeijer 1991), Canada (Mitchell, Wister og Burch 1989) og Australia (Young 1987). Det finnes også arbeider der en ikke har kunnet finne noen effekt av oppvekststed på flyttemønsteret (Ongaro 1990).

5.5. Sosioøkonomisk bakgrunn

Det var særlig blant unge menn vi fant forskjeller i tilbøyeligheten til å flytte hjemmefra etter hvilken yrkesgruppe hovedforsørger tilhørte. For det første økte flyttetilbøyeligheten med høyere sosial status i oppvekstfamilien, dersom vi tolker de fem første trinnene i den sosioøkonomiske inndelingen (alternativ 1 i tabell 5.4) som stigende sosiale klasser. De unge guttene med bakgrunn i primærnæringene hadde dessuten lavere flytteintensiteter enn de andre

gruppene (tabell 5.4). Dette er naturligvis rimelig ettersom mange av guttene med landbruksbakgrunn skulle overta driften av gården etter foreldregenerasjonen. Også i fiskerinæringen har sønner som skulle overta fedrenes yrke vært nærmere knyttet til sitt oppvekststed og dermed oppveksthjem enn sine øvrige jevngamle. For jentene var det mindre forskjeller i flytteatferd etter forsørgers yrke, og de små forskjellene som vises i tabell 5.4 er ikke signifikante. Det var likevel noe høyere risiko for flytting hjemmefra for døtre av ufaglærte arbeidere og jenter med bakgrunn i primærnæringene enn det var for døtre av faglærte arbeidere og funksjonærer.

Siden sosioøkonomisk inndeling følger en entydig og vanlig brukt standard var det ikke grunnlag for annen eksperimentering med gruppering enn en reduksjon av antall grupper. En aggregering av de tre funksjonærgruppene (tabell 5.4) gav ikke signifikant dårligere modelltilpasning for noen av kjønnene ($p=0,45$ for menn og $p=0,41$ for kvinner). Mellom de fire gruppene som da gjenstår, beholdes en sosial gradient mellom de første tre grupper, mens selvstendige i primærnæringene må antas å ligge utenfor en slik skala.

I det norske datamaterialet ser det ut til at sosioøkonomisk bakgrunn først og fremst forklarer menns utflytting fra foreldrehjemmet. I den internasjonale - og særlig amerikanske - litteraturen har sosioøkonomisk bakgrunn som forklaringsfaktor for flytting blitt ofret stor oppmerksomhet. Bildet av hvordan sosial bakgrunn påvirker flyttingen, er likevel ikke helt entydig. At familiens ressurser påvirker flyttingen i positiv retning, slik at middelklassebarna er først ute

Tabell 5.4. Relativ risiko for flytting hjemmefra, etter sosioøkonomisk bakgrunn. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Variabel	Kategori	Menn		Kvinner	
		Prosentandel	Relativ risiko	Prosentandel	Relativ risiko
Sosioøko- nomisk bakgrunn, alternativ 1	Ufaglært arbeider	31,3	0,91	29,2	1,08
	Faglært arbeider	16,9	1,00	16,2	0,96
	Lavere funksjonær	3,6	1,26	5,3	1,08
	Midlere funksjonær	15,0	1,22	18,2	0,98
	Høyere funksjonær	15,8	1,38	16,8	1,00
	Selvstendige i primærnæringene	17,5	0,73	14,3	1,07
Sosioøko- nomisk bakgrunn, alternativ 2	Ufaglært arbeider	31,3	0,90	29,2	1,08
	Faglært arbeider	16,9	1,00	16,2	0,97
	Funksjonær	34,2	1,27	40,3	1,00
	Selvstendige i primærnæringene	17,5	0,75	14,3	1,06

I kjøringene bak tabell 5.4 har det også vært kontrollert for kohort, alder og region, inndeling 3.

av foreldrehjemmet, er rapportert hos Aquilino (1991), Goldscheider og Goldscheider (1987), Goldscheider og daVanzo (1989), Mayer og Schwarz (1989) og Ongaro (1990), det vil si med utgangspunkt i italienske og tyske erfaringer, foruten amerikanske. Flere av disse presiserer at det hovedsakelig er unge med middelklassebakgrunn som flytter for seg selv, f.eks. i forbindelse med utdanning, som får framskyndet sin utflytting ved hjelp av foreldrenes økonomi. Å tilhøre høyere sosiale lag medfører lettere tilgang til mange slags ressurser, og det er vist at middelklassens barn oftere skaffes bolig gjennom slekt og venner enn f.eks. arbeideres barn (Lundberg og Modig 1984).

At foreldreressurser bremser utflytting er også rapportert, blant annet hos Riche (1987). Flere forfattere påpeker for øvrig at foreldreressurser som er knyttet til boligen, medvirker til å forsinke de unges utflytting (Avery, Goldscheider og Speare 1990, de Jong-Gierveld, Liefbroer og Beekink 1990).

At jenter fra hjem med høy sosioøkonomisk status ikke flytter først hjemmefra, betyr at jenters flytting er mindre styrt av økonomiske forhold. Enkelte har vært inne på at jentene ikke alltid har vært den i et parforhold som skaffer boligen, selv for unge i 1980-årene (Brusdal 1984), og dessuten bor jenter som har flyttet fra foreldrene noe oftere i midlertidige boliger enn gutter gjør (Kristiansen 1989). Muligens venter jentene i noe mindre grad enn guttene på at det økonomiske grunnlaget for egen boligetablering skal være i orden før flytting hjemmefra.

I den svenske Fruktbarhetsundersøkelsen 1981 var bare kvinner med, og der rapporterte også døtre av bønder og arbeidere om tidligere flytting fra foreldrene enn funksjonærdøtrene. I den svenske landsomfattende postundersøkelsen blant ungdom i 1983 var 18-årige arbeiderdøtre og sønner fra middelklassen overrepresentert blant borteboerne (Lundberg og Modig 1984). Goldscheider og Goldscheider (1989a) antyder også at foreldre med høy sosial status knytter størst forventninger til sønnenes utflytting.

5.6. Betydningen av bakgrunnsfaktorene varierer med alder

De effektene som oppvekststed og sosial bakgrunn har på utflyttingsrisikoen, varierer over alderskalaen. Oppvekststed har hatt mest å si for om unge jenter flyttet hjemmefra før de var 19 år (figur 5.2d). Etter denne alderen var flyttestilbøyeligheten nokså lik for de fire regionene vi har delt landet inn i. Jentene fra de typiske utkantstrøkene har i motsetning til de øvrige hatt stor tilbøyelighet til å flytte hjemmefra allerede i alderen 15-17 år.

Også blant guttene er det dem fra utkantstrøk og småbyområder i de nordligste fylkene (se beskrivelse av inndeling s. 44) som har vært mest tilbøyelige til å flytte ut før 18-årsalderen, mens de fra storbyområdene og mindre byer i Sør-Norge forlot foreldrehjemmet i langt mindre grad mens de var så unge (figur 5.2c). I 18- og 19-årsalderen ble forskjellene redusert, men i hele aldersintervallet flyttet gutter fra småbyer hjemmefra i noe større grad enn dem fra storbyområdene. Guttene som kommer fra de rene utkantstrøkene, har imidlertid hatt en langt svakere økning i sin flytterisiko med alder, slik at de etter 19-årsalderen hadde lavere flytterisiko enn de øvrige.

Betydningen av sosial bakgrunn for guttenes flytting kom først til syne i 19-årsalderen, da funksjonærsønnene flyttet ut i mye større grad enn jevnaldrende med annen bakgrunn. Det er nettopp denne alderen da de unge gjerne avslutter videregående opplæring og eventuelt starter opp utdanning ved høyskoler og universitet. Bonde- og fiskersønnene har hatt lavest flytteintensitet i hele intervallet over 19 år, mens arbeidersønnenes flytteintensitet har ligget mellom nivåene for de to nevnte gruppene.

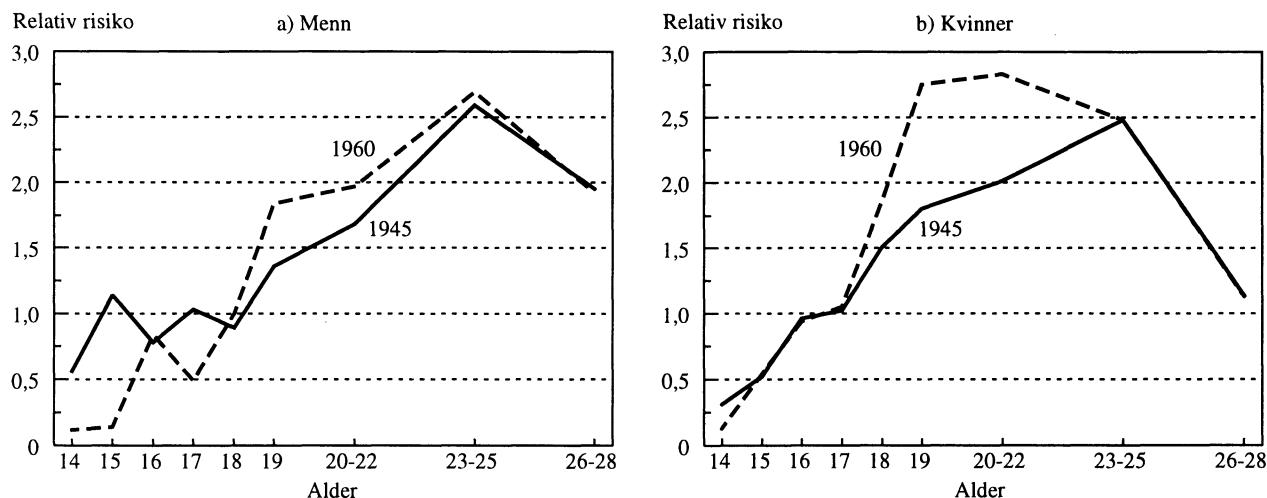
For kvinnene har det som nevnt vært ganske små hovedeffekter av sosial bakgrunn når hele alderskalaen vurderes under ett, men betydningen av bakgrunn har skiftet over alderskalaen. Bonde- og fiskerdøtrene sammen med døtre av ufaglærte arbeidere har ofte vært svært tidlig ute med å flytte hjemmefra - de hadde den høyeste flytterisikoen fram til 18-årsalderen. Etter denne alderen ble de et stykke på vei innhentet av funksjonærdøtrene, som hadde de høyeste flytteintensitetene fra 19-årsalderen. I likhet med hva vi fant for funksjonærsønnene, startet deres utdanningsflyttinger for fullt ved 19-årsalderen.

5.7. Antall søsken

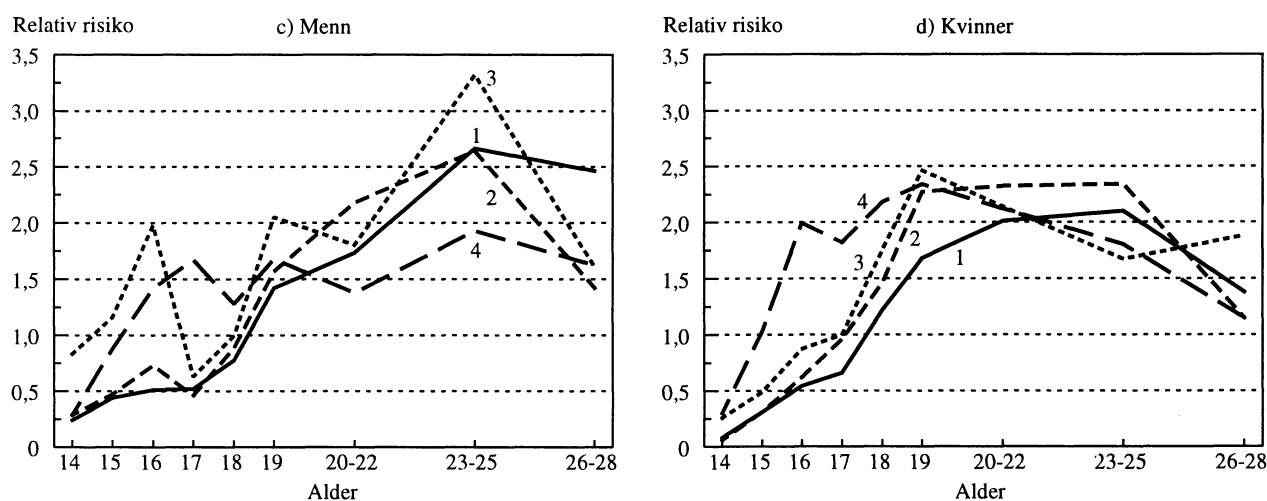
Selv om bare rundt 5 prosent av intervjupersonene hadde vokst opp som enebarn, er disse skilt ut som egen kategori. De øvrige ble delt inn i to nokså jevnstore grupper ettersom de hadde hatt 1-2 søsken eller 3 eller flere søsken. Det var økende flyttestilbøyelighet med økende antall søsken når det samtidig er kontrollert for kohort, region og sosioøkonomisk bakgrunn (kolonne 4 i tabell 5.5). De som hadde vokst opp sammen med minst tre søsken, hadde noe over 30 prosent høyere flytterisiko enn enebarna. Denne forskjellen var omtrent lik for gutter og jenter, og den var signifikant for begge kjønn.

Figur 5.2. Samspill mellom alder og bakgrunnsvariable ved flytting hjemmefra. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968¹. Kohorter, region og sosioøkonomisk bakgrunn

KOHORTER

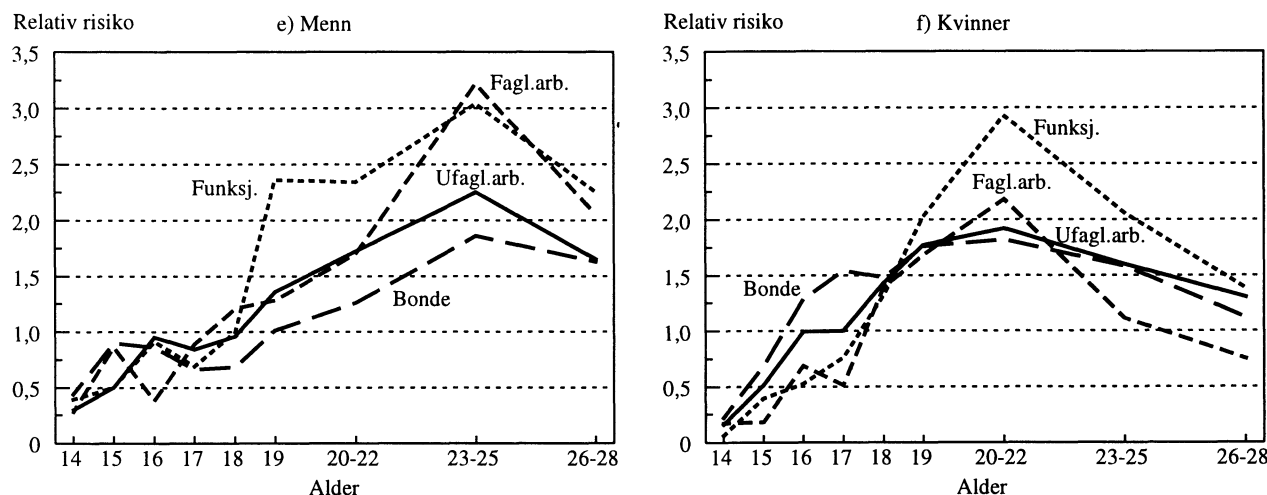

REGION

1: Sentralitet 3 2: Sentralitet 1 og 2, fylke 1-12 3: Sentralitet 1 og 2, fylke 14-20 4: Sentralitet 0

SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN

¹ I figur 5.2b er bare to kohorter vist, men alle 6 kohorter danner grunnlag for figur 5.2d og 5.2f

Tabell 5.5. Relativ risiko for flytting hjemmefra, etter ulike bakgrunnsfaktorer (hovedeffekter). Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Variabel	Kategori	Relativ risiko for menn											
Kohort	1945	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	1960	1,06	1,06	1,02	1,00	1,04	1,04	1,02	1,04	1,00	1,00	1,04	1,04
Region	Sentralitet 3		1,03	0,97	0,98	0,96	0,94	0,96	0,96	0,96	0,97	0,98	0,98
	Sentralitet 1+2 fylke 01-12		1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	Sentralitet 1+2 fylke 14-20		1,08	1,11	1,08	1,12	1,13	1,11	1,12	1,15	1,15	1,13	1,13
	Sentralitet 0		0,90	0,90	0,98	0,97	0,98	0,97	0,98	0,97	0,98	0,97	0,97
Sosio-økonomisk bakgrunn	Ufaglært arbeider			0,92	0,90	0,91	0,93	0,90	0,90	0,95	0,94	0,90	0,90
	Faglært arbeider			1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	Funksjonær			1,27	1,27	1,26	1,23	1,21	1,25	1,21	1,27	1,32	1,32
	Primærnæring (selvstendige)			0,79	0,75	0,77	0,77	0,77	0,76	0,84	0,83	0,77	0,77
Antall søsken	0				0,87								
	1-2				1,00								
	3 eller flere				1,15								
Religiøs aktivitet (årlige kirkebesøk)	0					0,94							
	1-2					1,00							
	3 eller flere					1,15							
Seksuell debut	Ikke debutert						0,54						
	Mindre enn 2 år etter debut						1,00						
	2-4 år etter debut						0,94						
	Mer enn 4 år etter debut						0,88						
Utdanningsnivå	Grunnskole							1,09	1,03	0,63	0,63		
	Videregående skole							1,00	1,00	1,00	1,00		
	Høyskole							1,22	1,43	1,72	1,80		
Aktivitet	Ikke under utdanning								1,62		1,43	1,40	
	Under utdanning								1,00		1,00	1,00	

Relativ risiko for kvinner

Kohort	1945	0,82	0,82	0,83	0,82	0,83	0,91	0,83	0,81	0,84	0,81	0,80	
	1950	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	
	1955	1,13	1,15	1,17	1,15	1,16	1,14	1,19	1,20	1,16	1,20	1,21	
	1960	1,11	1,13	1,15	1,13	1,13	1,04	1,16	1,21	1,15	1,22	1,21	
	1965	0,81	0,93	0,96	0,95	0,95	0,88	0,98	1,07	0,94	1,08	1,05	
	1968	0,79	0,80	0,83	0,83	0,81	0,74	0,84	0,96	0,84	0,99	0,91	
Region	Sentralitet 3		0,90	0,90	0,91	0,90	0,85	0,90	0,90	0,90	0,89	0,91	
	Sentralitet 1+2 fylke 01-12		1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	
	Sentralitet 1+2 fylke 14-20		1,17	1,16	1,14	1,16	1,05	1,16	1,16	1,17	1,17	1,15	
	Sentralitet 0		1,40	1,40	1,36	1,32	1,32	1,36	1,36	1,36	1,36	1,36	
Sosio-økonomisk bakgrunn	Ufaglært arbeider			1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	
	Faglært arbeider			0,88	0,90	0,89	0,90	0,90	0,93	0,88	0,92	0,93	
	Funksjonær			0,90	0,93	0,90	0,92	0,93	0,98	0,87	0,95	1,02	
	Primærnæring (selvstendige)			0,99	0,98	1,00	1,05	1,01	1,05	0,99	1,04	1,05	
Antall søsken	0				0,89								
	1-2				1,00								
	3 eller flere				1,20								
Religiøs aktivitet (årlige kirkebesøk)	0					1,05							
	1-2					1,00							
	3 eller flere					0,93							
Seksuell debut	Ikke debutert						0,49						
	Mindre enn 2 år etter debut						1,00						
	2-4 år etter debut						1,14						
	Mer enn 4 år etter debut						1,21						
Utdanningsnivå	Grunnskole							1,17	1,01	0,84	0,64		
	Videregående skole							1,00	1,00	1,00	1,00		
	Høyskole							0,96	1,22	1,46	1,12		
Aktivitet	Ikke under utdanning								1,97		2,05	1,86	
	Under utdanning								1,00		1,00	1,00	

¹ Utdanningsnivå brukt som fast "bakgrunnsvariabel": Høyeste oppnådde utdanning ved intervjutidspunktet.

Forskjellene kan forklares ved at flere søsken betyr at flere skal dele på en families ressurser, både på plass i boligen og andre materielle ressurser. For menn var effekten av søsken tydeligst i den eldste fødselskohorten, for dem født i 1945. De vokste opp i en tid da trangboddhet var mer utbredt enn det er nå (Faye 1989). For mennene ser det også ut til at familiestørrelse har hatt størst betydning i sentrale strøk, hvor små boliger er mer vanlige. Disse samspilleffektene er imidlertid ikke signifikante.

Økt tilbøyelighet til utflytting fra familier med flere barn er også rapportert av andre forfattere (Christian 1989, Goldscheider og daVanzo 1989, Kiernan 1986, Mitchell, Wister og Burch 1989, Michael og Tuma 1985, Ongaro 1990, Péron, LaPierre-Adamcyk og Morisette 1986, van Hoorn 1990, Young 1987). Lundberg og Modig (1984) har ikke sett på oppvekstfamiliens størrelse, men har påvist at ungdom som har opplevd trangboddhet i oppveksthjemmet, er overrepresentert blant dem som har flyttet ut. Særlig svenske ungdommer som under oppveksten på 1960- og 1970-tallet ikke hadde eget rom, flyttet tidlig ut.

At enebarn og barn fra større familier opplever ulik grad av konflikter med og kontroll av sine foreldre, drøftes også av enkelte som en forklaring på ulik atferd. Hogan (1978) mener å ikke ha funnet støtte for slike hypoteser. Om dette var utslagsgivende, ville vi for øvrig forvente at effekten gikk motsatt vei, at det var enebarna som flyttet tidligst ut - om andre forhold var like.

5.8. Religiøs aktivitet

At religiøs aktivitet eller kirketilknytning er en faktor som har vist seg å slå sterkt ut på fruktbarhet, er vist både for norske forhold (Kravdal 1991) og for andre europeiske land. Også samlivsinngåelse varierer med religiøs aktivitet, men spesielt gjelder dette typen samliv som inngås, idet kirketilknyttet ungdom i større grad enn andre velger å gifte seg direkte, uten et forutgående samboerforhold (Blom 1994a). Når effekten av religiøs aktivitet er testet også for flytting fra foreldrehjemmet, er det utfra dens betydning for samlivsinngåelse. Det man kunne tenke seg, var at de religiøst aktive, som er mer tradisjonelle i valg av samliv, flyttet noe senere hjemmefra enn andre.

Religiøs aktivitet er i familie- og yrkesundersøkelsen registrert som antall kirkebesøk det siste året før intervjuet, når besøk i forbindelse med bryllup, barne- og begravelser er holdt utenfor. Kirketilknytning tolkes her som uttrykk for religiøsitet, og denne regnes ofte som en så stabil egenskap at den også kan brukes for å forklare atferd som ligger lengre tilbake i tid.

De effektene av religiøs aktivitet som framkommer ved modellkjøringene (kolonne 5, tabell 5.5) er imidlertid små og ikke signifikante. De bekrefter heller ikke entydig en hypotese om at religiøs aktivitet bremser flytting hjemmefra. For menn gikk de små forskjellene motsatt vei, mens det for kvinner var noe høyere flyttetilbøyelighet for dem som ikke hadde registrert besøk i kirken siste år, enn for dem med flere kirkebesøk.

At religiøs tilknytning hever flyttealderen er vist både i data fra Nederland og Australia (van Hoorn 1990, Young 1987), mens sjansene for å flytte i forbindelse med giftermål øker (Young 1987). For øvrig finnes en omfattende amerikansk litteratur som tar opp sammenheng mellom etnisk og religiøs tilknytning og familiedannelse, også flytting fra foreldrehjemmet. Funnene er ikke entydige, og spørsmålet om det først og fremst er sosioøkonomiske forskjeller som avspeiles i de forskjellene man finner mellom etniske og religiøse grupper, er ikke avklart.

Lesthaege og Moors (1993) refererer på sin side en studie av ungdoms familietilknytning fra tre europeiske land (Nederland, Belgia og Frankrike). I deres analyse blir de fire gruppene gifte, samboere, aleneboere og hjemmeboere sammenliknet med hensyn til en rekke ulike indikatorer for verdier og holdninger. Langs den religiøse dimensjonen er gifte og samboere kontraster, mens de to gruppene av hjemmeboere og aleneboere plasseres seg mellom disse. Det er likevel en signifikant forskjell mellom hjemmeboere og aleneboere i religiøsitet. De som erklærer seg som troende er noe mer representert blant hjemmeboerne enn blant aleneboerne.

5.9. Seksuell erfaring

Den nokså innlysende sammenhengen mellom å ha debutert seksuelt og ha økt tilbøyelighet til samlivsinngåelse er bekreftet gjennom andre analyser av Familie- og yrkesundersøkelsen (Blom 1994b). At det skulle være en tilsvarende sammenheng mellom seksuell debut og flytting hjemmefra, virker også rimelig, fordi mange flytter i forbindelse med inngåelse av samliv (se kapittel 6 og 7). Blant annet fordi mange hadde flyttet hjemmefra før sin seksuelle debut (se tabell 5.6), kunne ikke debutalder brukes som fast kovariat. Antall måneder etter seksuell debut ble definert som en tidsvarierende kovariat og delt inn i tre kategorier, mens ikke debutert utgjorde en fjerde kategori. Tidspunktet for seksuell debut er bare oppgitt i år, og debutmåneden ble satt til juni. Denne unøyaktighet medfører at noen få individer vil ha fått registrert seksuell debut og flytting fra foreldrehjemmet i gal rekkefølge.

16 prosent av mennene og 8,5 prosent av kvinnene i familie- og yrkesundersøkelsen har ikke oppgitt året for sin seksuelle debut, mange fordi de ikke

husket det, mens en god del ikke ønsket å oppgi det (se tabell 5.6). Da det var lite ønskelig å fjerne alle disse individene fra modellestimeringene, ble det utført noen eksperimentelle estimeringer for å fastslå om resultatene ble påvirket av hvordan de manglende opplysninger ble håndtert. Estimatenes endret seg lite under disse eksperimentene, og personer med manglende debutår ble i det følgende behandlet som om de ikke hadde debutert seksuelt.

Tabell 5.6. Antall som mangler svar på spørsmål om seksuell debut. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Type opplysning	Menn	Kvinner
Antall intervjuer i alt	1 543	4 019
Antall med gyldig årstall seksuell debut	1 264	3 494
Har ikke hatt samleie	15	151
Antall med manglende opplysninger i alt	264	374
Om IO har debutert	10	24
For debutår		
Husket ikke debutåret	178	196
Ønsket ikke å oppgi debutåret	71	146
Uoppgitt årstall ellers	5	8
Antall med seksuell debut før ¹ flytting hjemmefra	928	2 710

¹Medregnet dem som ikke har flyttet hjemmefra.

Både for menn og kvinner var risiko for flytting fra foreldrehjemmet høyere etter seksuell debut om alder og alle andre faktorer var like. Den steg til noe over det dobbelte for kvinner (kolonne 6, tabell 5.5), og for dem var det også signifikant økende risiko for utflytting med tid etter seksuell debut. For kvinnene har mye av flyttingen skjedd før 20-årsalderen. De som hadde debutert fire år før flytting, er derfor i stor grad blant de tidlige debutantene. For kvinnene betyr dette at *tidlig* seksuell debut har hatt en positiv effekt på flytting fra foreldrehjemmet.

Også for mennene gav det et signifikant utslag på flyttetilbøyeligheten å ha debutert seksuelt (kolonne 6, tabell 5.5), men ikke så mye som for kvinnene. Den tilsynelatende nedgangen i risiko med økende avstand fra debuten var imidlertid ikke signifikant. Imidlertid er både flytting og seksuell debut mer spredt over guttenes ungdomstid og tidligere voksenalder enn de to begivenhetene er blant kvinnene. Relativ flytterisiko med økende avstand fra debuttidspunktet kan dermed vanskeligere tolkes i forhold til en tidlig/sen debut. Derfor er også medianalder ved flytting for personer med tidlig og sen seksuell debut sammenliknet.

Som tabell 5.7 viser, har både jenter og gutter brutt tidlig opp fra foreldrehjemmet om de har hatt en tidlig seksuell debut, men forskjellen var noe større og tydeligere i den eldste enn i den yngste kohorten. Målt på denne måten ser det ikke ut til å være særlig forskjell i effekten av seksuell debutalder på menn og kvinners flyttealder - i motsetning til det som forløpsmodellene antydte.

Tabell 5.7. Medianalder for flytting hjemmefra etter alder ved 1. samleie (debutalder) og fordeling av debutalder. Menn og kvinner født 1945 og 1960

Debutalder	Prosentfordeling	Medianalder	
		Kohort	
		1945	1960
Menn i alt	100,0	21,6	21,4
Under 16 år	19,6	20,0	20,8
16 og 17 år	33,6	21,2	21,4
18 år og over og uoppgitt	46,8	22,3	22,0
Kvinner i alt	100,0	20,4	19,7
Under 16 år	14,5	18,9	19,0
16 og 17 år	43,9	19,9	20,0
18 år og over og uoppgitt	41,6	21,0	20,0

Seksuell debut som forklaringsvariabel for flytting er lite rapportert. For australske data er det observert at å ha et alvorlig kjærlighetsforhold i 15-17-årsalderen er en av de viktige faktorene for tidlig flytting hjemmefra (Young 1987). Hva en tidlig seksuell debut uttrykker, kan også være noe sammensatt. Orienteringen mot samliv og familiedannelse er bare én side av dette. En tidlig debut kan også være et uttrykk for selvstendighet og frigjorthet i forhold til foreldrenes normer, kanskje også for å være på kollisjonskurs med dem. At jenters flytteatferd er sterkere påvirket av seksuell erfaring, kan derfor også skyldes at de utsettes for langt strengere kontroll så lenge de bor sammen med foreldrene, slik det blant annet antydes i Youngs undersøkelse (Young 1987). Mer enn for de andre variablene som er undersøkt, er det grunn til å presisere at samvariasjonen mellom seksuell erfaring og flytting ikke nødvendigvis betyr noen årsakssammenheng. Like trolig er det at begge disse begivenhetene framskyndes av bakenforliggende faktorer.

5.10. Utdanningsnivå

I familie- og yrkesundersøkelsen ble alle som deltok, bedt om å gi fullstendige beskrivelser av sine utdanningsforløp. Det var da et innlysende valg å bruke

utdanning som en dynamisk variabel i analysene, slik at utdanningsnivået i hver måned fram til en eventuell flytting fra foreldrehjemmet forklarer atferden, og ikke det utdanningsnivået respondentene har oppnådd innen intervjudtidspunktet. Siden mange flytter ut nettopp fordi de ønsker mer utdanning, er nivået dessuten endret *etter* flyttingen for en betydelig andel av respondentene.

Selv om utdanningsnivå er registrert etter en detaljert standard (Statistisk sentralbyrå 1986), er bare en tredeling brukt i analysen. Grunnskoleutdanning er da laveste nivå, videregående skole utgjør det midlere, og om noe universitets- og høyskoleutdanning er oppnådd, gir dette høyeste nivå. Det utdanningsnivå en person har nådd innen intervjudtidspunktet, betegnes i den videre teksten som "endelig" nivå.

Utdanningsnivået hadde en positiv og ganske sterk effekt på risikoen for flytting hjemmefra (kolonne 9 og 10 i tabell 5.5). Når unge menn hadde noe utdanning utover videregående skole, var risikoen for flytting hjemmefra 70-80 prosent høyere enn når de bare hadde avsluttet videregående skole, som igjen gav nær 60 prosent høyere risiko enn bare grunnskole. Flytterisikoen var dermed 2,5-3 ganger så høy når menn hadde oppnådd høyskolenivå enn når de var på laveste utdanningsnivå. For jentene var flytterisikoen 75 prosent høyere når høyeste utdanningsnivå var oppnådd i forhold til risikoen på laveste nivå av utdanning. Flytterisikoen på det mellomste nivået varierte med om det samtidig var kontrollert for hovedbeskjeftigelse (kolonne 9 og 10 i tabellen).

Flytting hjemmefra fant oftest sted før de høyt utdannede nådde sitt endelige utdanningsnivå. Mens 28 prosent av mennene og 23 prosent av kvinnene i undersøkelsen hadde oppnådd høyeste utdanningsnivå innen intervjudtidspunktet (tabell 5.8, se også tabell A.2.3), var bare i overkant av 2 prosent av intervjudpersonenes samlede eksponeringstid for flytting på dette nivået. Ikke mer enn 16 og 14 prosent av undersøkelsens menn og kvinner manglet utdanning utover grunnskole ved intervjudtidspunktet, men rundt 60 prosent av deres eksponeringstid for flytting hjemmefra var på dette utdanningsnivået. Videregående opplæring oppnås oftest i 18-19-årsalderen, og da hadde mange allerede flyttet. Det høyeste utdanningsnivået forekom bare unntaksvis i den delen av aldersintervallet da få hadde flyttet, særlig var det slik blant jentene.

Interaksjon mellom utdanning og alder var noe tydeligere for kvinner enn for menn (figur 5.3a og b). For menn hadde de relative flytteintensitetene for ulike utdanningsnivåer nokså nær parallelle forløp gjennom aldersintervallet. For kvinner var det en

Tabell 5.8. Fordeling av intervjudpersonene, etter utdanningsnivå ved intervjudtidspunktet og fordeling av samlet eksponeringstid, etter utdanningsnivå. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

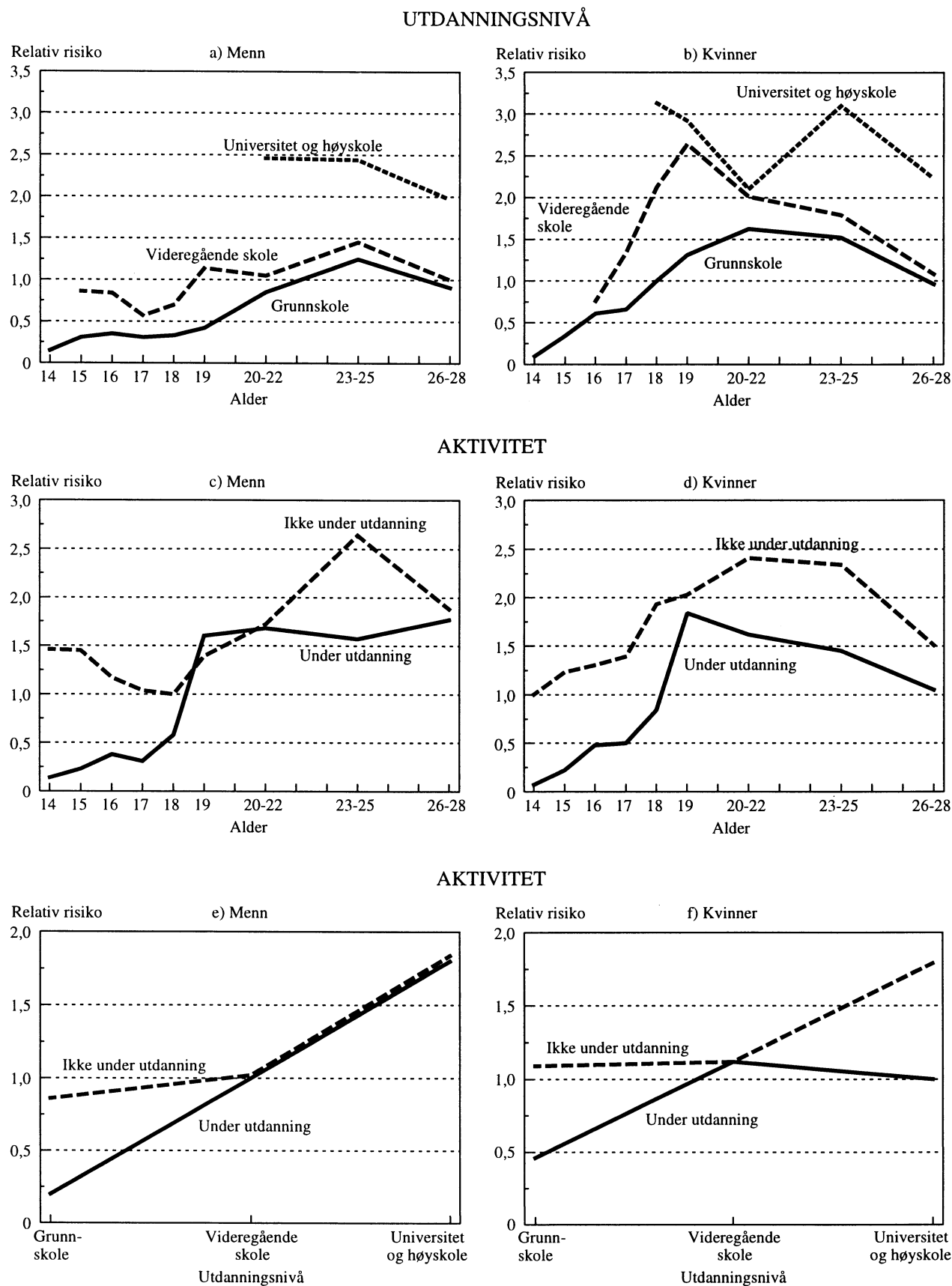
Utdanningsnivå	Nivå ved intervju				Eksponeringstid fordelt på utdanningsnivå	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
	Antall		Prosentfordeling			
I alt	1 543	4 019	100,0	100,0	100,0	100,0
Grunnskole	250	548	16,2	13,6	56,4	64,6
Videregående skole	864	2 550	56,0	63,4	41,1	33,1
Høyskole	429	921	27,8	22,9	2,4	2,3

Tabell 5.9. Medianalder for flytting hjemmefra, etter utdanningsnivå. Menn og kvinner født 1945 og 1960

Kjønn og kategori	Kohort	
	1945	1960
Menn		
Grunnskole	22,3	21,1
Videregående skole	21,9	21,8
Høyskole og universitet	20,4	21,0
Kvinner		
Grunnskole	20,0	18,3
Videregående skole	20,6	19,9
Høyskole og universitet	20,2	19,8

tidligere og tydeligere nedgang i flytteintensitetene etter 19-20-årsalderen på de to laveste utdanningsnivåene, mens flytterisikoen for kvinner var høy gjennom hele øvre delen av aldersintervallet. At flytterisikoen for høyt utdannede kvinner er så høy, kan tolkes som en innhentingseffekt. At mange av de kvinnene som aldri kom til å ta noen høyere utdanning, flyttet tidlig ut, så vi ved sammenlikning av medianalder ved flytting når kvinnene ble gruppert etter utdanning ved intervjudtidspunktet (tabell 5.9). Median flyttealder økte med høyere utdanning opp til videregående skole, mens den for menn avtok, slik vi kunne forvente etter modellberegningene. Også når flytting ved intervjudtidspunktet ble brukt som kovariat i de multivariate modellene, ble resultatet at menn som endte opp med universitets- og høyskoleutdanning flyttet tidligere hjemmefra enn dem som forble på grunnskolenivået. De flyttet på sin side noe tidligere hjemmefra enn dem som endte opp med noe videregående opplæring ifølge disse beregningene. Forskjellen mellom de to sistnevnte gruppene var imidlertid liten.

Figur 5.3. Samspill mellom alder og bakgrunnsvariable ved flytting hjemmefra. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968. Utdanningsnivå og aktivitet

En statisk utdanningsvariabel gav dermed ikke resultater som avvek mye fra estimeringene med dynamisk utdanningsvariabel for menn (kolonne 7 og 8, tabell 5.5). For kvinner var forholdet annerledes. De som senere forble på det laveste utdanningsnivået, hadde høyest flytterisiko når hele aldersintervallet 14-29 år ses under ett, og de som før eller siden tok universitets- eller høyskoleutdanning flyttet senest ut av foreldrehjemmet, gitt at andre forhold var like (kolonne 7, tabell 5.5). Når det samtidig kontrolleres for om de er under utdanning eller ikke, blir effekten av den faste utdanningsvariabelen som for mennene (kolonne 8, tabell 5.5).

Flere av dem som har gjort analyser av flytting fra foreldrehjemmet, understreker at utdanningsnivået har betydning for flyttemønsteret (de Jong-Gierveld, Liefbroer og Beekink 1990, Kiernan 1991, Mayer og Schwarz 1989, van Hoorn 1990), men det er ikke full enighet om hvordan utdanningsvariabelen slår ut. Utdanning nevnes av noen som en faktor som forsinket utflytting fra foreldrehjemmet (Kiernan 1991), mens andre vektlegger at de som tar utdanning utenfor oppvekststedet flytter ut så tidlig som i 18-19-årsalderen (de Jong-Gierveld, Liefbroer og Beekink 1990). De med høyest utdanningsnivå flytter sjelden for å gifte seg, mens kvinner med det laveste utdanningsnivået derimot, følger denne veien ut av foreldrehjemmet (Kiernan 1991, Young 1987). Som vi har sett fra vårt eget materiale, endres resultatene ved at utdanningsvariable defineres forskjellig, og i tillegg påvirkes konklusjonene av hvordan utdanningsaktivitet trekkes inn (se også avsnitt 5.11). I den svenske postundersøkelsen fra 1983, var det tross ulike metodiske tilnærminger, enkelte funn som harmonerer med våre erfaringer. Blant 18-åringene i denne undersøkelsen var det jentene med lav utdanning som i størst grad hadde flyttet ut, mens det blant undersøkelsens 25-åringer var dem med gymnasnivå som oftest bodde utenfor foreldrehjemmet, slik at vi også her ser en innhentingseffekt (Lundberg og Modig 1984).

5.11. Betydningen av å være under utdanning eller i arbeid

Mesteparten av den tiden familie- og yrkesundersøkelsens respondenter var under risiko for flytting hjemmefra (perioden mellom fylte 14 og 29 år) var de enten under utdanning (45 prosent for menn og noe over 60 prosent for kvinner) eller bare i arbeid (40 prosent for mennene og snaut 30 prosent for kvinnene). Resten av eksponeringstiden var dels perioder med både utdanning og arbeid og dels perioder med annen type aktivitet (se tabell A.2.4, vedlegg 2). Et flertall oppgav å ha hatt noen form for lønnet arbeid før de flyttet hjemmefra (tabell 5.10), selv om lønnet arbeid måtte ha vart sammenhengende i minimum tre måneder og måtte ha et omfang på minst 10 timer ukentlig for at det kunne

registreres i undersøkelsen. Denne andelen var størst for de eldste kohortene, men også et flertall av 1960-årgangens menn og kvinner hadde vært i arbeid før utflyttingen fant sted.

For undersøkelsens kvinner og menn var det betydelig høyere risiko for flytting hjemmefra om de ikke var i en utdanningssituasjon (omtrent det dobbelte for kvinnene og 40 prosent høyere risiko for mennene, kolonne 8, 10 og 11 i tabell 5.5 og avsnitt 1 i tabell 5.11). Forskjellen økte når det samtidig ble kontrollert for intervjupersonenes utdanningsnivå (kolonne 8 og 10). Å være i arbeid gav høyere risiko for flytting hjemmefra enn å ikke være i arbeid (40 prosent høyere risiko for mennene og 20 prosent høyere for kvinnene (tabell 5.5). Forskjellene var signifikante for begge kjønn og begge sett av aktiviteter ($p < 0,01$). For menn var det ingen interaksjon mellom utdanningsaktivitet og yrkesaktivitet. Å være i arbeid gav høyest risiko enten de samtidig var i utdanning eller ikke, å være under utdanning gav lavere risiko enten de samtidig var i arbeid eller ikke. Med andre ord var det høyest risiko for flytting hjemmefra når menn bare var i arbeid, og noe lavere når de samtidig var under utdanning. Risikoen var lavest under utdanning, mens den i perioder uten arbeid og utdanning lå på omtrent samme nivå som periodene med både arbeid og utdanning (avsnitt 3, tabell 5.11). Slik firedeling av aktivitetene gav ikke signifikant bedre modelltilpasning enn om det bare ble skilt mellom arbeid/ikke arbeid (som nettopp viser at interaksjonen ikke var signifikant).

For kvinnene ble det derimot en signifikant forbedring av modellen ved å utvide til de fire aktivitetsnivåene (avsnitt 2 og 3 i tabell 5.9). Når kvinnene ikke var i arbeid, hadde de enten høy flytterisiko dersom de heller ikke var under utdanning eller nokså lav utflyttingsrisiko om de var under utdanning. Kvinner uten verken arbeid- eller utdanningsaktivitet hadde nær 40 prosent høyere flytterisiko enn dem som bare var i arbeid, og lavest flytterisiko hadde altså kvinnene når de bare var under utdanning. Av periodene uten arbeid og utdanning er det spesielt i dem kvinnene har karakterisert seg som "hjemmeverende", flytterisikoen har vært høy - sammen med perioder registrert som svangerskapspermisjon (avsnitt 5, tabell 5.11). Disse aktivitetskategoriene har imidlertid bare vært registrert før flytting hjemmefra for et fåtall av dem som var med i undersøkelsen.

Å dele inn perioder med yrkesaktivitet etter grad av sysselsetting gav ikke forskjeller av betydning for noen av kjønnene (avsnitt 4, tabell 5.11). Men at de som er i arbeid og fremdeles bor hjemme, har sterkere tilbøyelighet til å flytte ut, er en nokså selvfølgelig konsekvens av at de yrkesaktive lettere kan forsørge seg selv og finansiere en bolig. Det bidrar også til dette funnet at mange flytter fra oppvekststedet for å

komme nærmere arbeidsstedet når de først er kommet i fast arbeid. Liknende funn er derfor nevnt av mange med utgangspunkt i andre datakilder (bl. a. Avery, Goldscheider og Speare 1990, Lundberg og Modig 1984, Young 1987).

En situasjon som har vært gjenstand for en god del oppmerksomhet, også når det gjelder flytting, er arbeidsløshet. De hjemmeboende arbeidsløse ser ut til å ha noe lavere flytterisiko i vårt materiale (tabell 5.11), men siden arbeidsløsheten fremdeles var lav da intervjuene ble foretatt i 1988, er grunnlaget for denne observasjonen tynt. Trolig er også arbeidsløshet underrapportert. Vi har tvert i mot sett av andre kilder at de unge ikke har hatt noen økende tendens til å bli boende i barndomshjemmet i perioden med høy ungdomsledighet etter 1990. Funn fra USA peker på den annen side mot at arbeidsløshet både medfører forsinket utflytting og økt sannsynlighet for at unge som har bodd utenfor foreldrehjemmet, flytter hjem igjen (Aquilino 1990, 1991,

Glick og Lin 1986), men dette har også noe med hva samfunnet tilbyr arbeidsledige.

Samspill med alder er bare studert når aktivitetsvariabelen er inndelt i perioder med og uten utdanning (se figur 5.3c og d, s. 52). For kvinner var det høyest risiko for flytting om de ikke var under utdanning i hele aldersintervallet, men forskjellen var liten for 19-åringer, og økte etter denne alderen, det vil si at flyttingen for dem som var under utdanning, avtok utover i 20-årene, mens den steg for yrkesaktive. Mønsteret for menn hadde noe av de samme trekkene, de 19 år gamle skoleelevene hadde til og med høyere flytterisiko enn yrkesaktive på samme alder, men ellers under dem. At det var så høy flytterisiko for 19-årige skoleelever, skyldes selvsagt at det er ved dette alderstrinnet de fleste er ferdig med videregående skole, og de som ikke skal ut i arbeidslivet, skifter skoleslag, ofte med behov for flytting fra oppvekststedet. De aller yngste guttene hadde stor tendens til å flytte hjemmefra om de ikke var under utdanning.

Tabell 5.10. Flytting hjemmefra og start på første arbeid i livsløpet. Prosentfordeling etter begivenhetenes rekkefølge. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Kjønn og kategori	I alt	Kohort					
		1945	1950	1955	1960	1965	1968
Menn							
I alt	100,0	100,0			100,0		
Ikke flyttet	6,1	2,8			9,3		
Aldri i arbeid	0,1	0,0			0,1		
I arbeid før flytting	70,8	74,1			67,3		
I første arbeid og flytting samtidig ¹	7,1	9,3			4,9		
Første arbeid etter flytting	16,1	13,8			18,3		
Kvinner							
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ikke flyttet	12,1	0,6	0,7	0,8	2,2	15,6	47,8
Aldri i arbeid	2,1	0,0	0,5	0,2	1,2	3,6	6,3
I arbeid før flytting	58,3	77,5	70,7	65,8	62,5	51,3	28,4
I første arbeid og flytting samtidig ¹	8,8	8,1	8,7	11,7	10,2	8,8	5,5
Første arbeid etter flytting	18,7	13,8	19,4	21,6	23,8	20,7	12,1

¹ Med samtidig mener vi at det er en avstand på maksimalt én måned mellom de oppgitte tidspunkt for flytting og start på første arbeidsforhold.

Tabell 5.11. Relativ risiko for flytting hjemmefra, etter aktivitet¹, kumulert yrkesaktivitet, kumulert inntekt og månedlig inntekt². Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Variabel	Kategori	Relativ risiko	
		Menn	Kvinner
Aktivitet	Ikke under utdanning	1,43	2,05
	Under utdanning	1,00	1,00
Aktivitet	Ikke i arbeid	1,00	1,00
	I arbeid	1,43	1,22
Aktivitet	Ikke i utdanning/arbeid	1,00	1,39
	I arbeid	1,28	1,00
	Under utdanning	0,82	0,59
	Arbeid og utdanning	1,03	0,91
Aktivitet	Ikke i utdanning/arbeid	1,00	1,46
	I arbeid (heltid)	1,27	1,00
	I arbeid (deltid)	1,15	1,01
	Under utdanning	0,87	0,59
	Arbeid og utdanning	1,00	0,84
Aktivitet	Militærtjeneste	0,81	
	Arbeidsløs	0,74	
	Annet	1,14	
	I arbeid	1,17	
	Under utdanning	0,81	
	Arbeid og utdanning	1,00	
Aktivitet	Hjemmeværende		2,12
	Arbeidsløs		0,83
	Svangerskapspermisjon		1,36
	Annet		1,05
	I arbeid		1,00
	Under utdanning		0,59
	Arbeid og utdanning		0,84
Kumulert yrkesaktivitet	0 år	0,93	0,59
	< 0,5 år	1,84	1,36
	0,5 - 1 år	0,99	0,94
	1 - 2	1,00	1,00
	2 - 3	0,91	0,97
	3 - 4	0,82	1,22
	4 - 5	0,93	1,07
	> 5 år	0,84	1,23
Kumulert yrkesaktivitet	0 år	1,00	0,54
	< 2 år	1,31	1,00
	2 - 5 år	0,98	0,99
	> 5 år	0,94	1,15
Kumulert inntekt ³ (i 1 000 1989-kroner)	0	1,00	0,87
	< 20	1,09	1,00
	20-50	1,08	1,14
	50-100	0,82	1,02
	100-200	0,81	1,00
	200-300	1,00	1,15
	300-500	1,05	1,11
	> 500	1,21	0,99
Månedss-inntekt ³ (i 1 000 1989-kroner)	0	0,86	0,92
	< 2	0,83	1,07
	2-4	1,00	1,07
	4-6	0,84	1,07
	6-8	1,21	1,00
	8-10	0,99	1,05
	10-15	1,20	1,02
	> 15	1,48	0,60

¹ Inndelingene etter aktivitet er testet én og én sammen med kovariatene alder, kohort, region, sosioøkonomisk bakgrunn og utdanningsnivå. Effektene av de andre kovariatene er som i tabell 3a og b. ² Kumulert yrkesaktivitet og inntekt er testet én og én sammen med kovariatene alder, kohort, region, sosioøkonomisk bakgrunn, utdanningsnivå og aktivitet. ³ Menn født 1960 og kvinner født fra og med 1955.

Det var også et tydelig (og signifikant) samspill mellom utdanningsnivå og utdanningsaktivitet i hvordan flytteatferd påvirkes (figur 5.3e og f, s. 52). For menn var det bare forskjell i flytterisiko mellom dem som var i utdanningssituasjon og dem som ikke var dette mens de er på det laveste utdanningsnivået (figur 5.3e). For kvinnene var risikoen høyere for å flytte for dem som ikke er under utdanning, både om de er på det høyeste og på det laveste utdanningsnivået. For dem som er på gymnasnivå, er det like sannsynlig å flytte enten de fremdeles er under utdanning eller de ikke er dette. På dette trinnet slår flyttingen for dem som *søker* videre utdanning sterkest igjennom.

5.12. Egne økonomiske ressurser

Flytting fra foreldrehjemmet ble for begge kjønn framskyndet av å være i arbeid. Det kunne dermed tenkes at å ha samlet økonomiske ressurser over tid ville øke flytterisikoen ytterligere. Imidlertid viste det seg at yrkeserfaring på mindre enn et halvt år gav høyest flytterisiko for både menn og kvinner, når det samtidig ble kontrollert for alder, utdanning fram til flyttetidspunktet, aktivitet og de faste bakgrunnsfaktorene (se tabell 5.11). Dette må ganske enkelt skyldes at så mange flytter ut idet de etablerer seg i yrkeslivet, kanskje for å skaffe arbeid, at de som sparer over lang tid blir i mindretall. Den relativt høye flytterisikoen for kvinner med mer enn 5 års yrkeserfaring er basert på observasjon av svært få kvinner, og er ikke signifikant. Kumulert inntekt¹ er sterkt korrelert med kumulert yrkesaktivitet, og månedsinntekt også delvis med yrkeserfaringen. Med så sterk sammenheng mellom variablene ble de testet én og én i separate modeller, hele tiden med samtidig kontroll for de samme faktorene som er nevnt ovenfor. Både kumulert inntekt og månedlig inntekt ble testet.

Ingen av inntektsvariablene gav klart signifikant modellforbedring, men høy månedsinntekt for mennene født i 1960 (over 15 000 1989-kroner) gav høy flytterisiko (omtrent 50 prosent høyere enn for de laveste inntektsnivåene), og forskjellene lå på grensen til signifikans ($p=0,069$). For kvinnene var det ingen signifikant sammenheng mellom inntektsnivå og flytterisiko og heller ikke noe tolkbart mønster. Inntektsdataene som ble brukt fantes bare for årene fra og med 1967, da de to eldste kohortene i undersøkelsen var 22 og 17 år. Den eldste mannskohorten og de to eldste kvinnekohortene ble derfor utelatt fra testing av inntekt. Modellkjøringene med inntektsdata for menn representerer dermed bare én kohort (født 1960), og av denne var én av fire flyttet ut før

de kom i lønnet arbeid (tabell 5.10). Dette kan være noe av forklaringen på at den effekt av egen inntekt som ble registrert på flytting hjemmefra, var uventet svak i vårt materiale. Resultatene forsterker likevel inntrykket av at økonomiske variabler samlet har hatt noe mer virkning for menns utflytting.

Det er ellers gjort mange funn som bekrefter at inntekt gir økt tilbøyelighet til å flytte ut av foreldrehjemmet (Avery, Goldscheider og Speare 1990, DaVanzo og Goldscheider 1990, Riche 1987), mens det å ha lav inntekt øker risikoen for å flytte hjem igjen for de unge som bor utenfor foreldrehjemmet (DaVanzo og Goldscheider 1990). Enkelte av disse forfatterne påpeker imidlertid at inntekten betyr mest for dem som flytter hjemmefra for å gifte seg. At inntekt er av størst betydning for menns flytting, er sjeldnere nevnt.

5.13. Mer om samspill med alder

Vi har tidligere i dette kapitlet sett en del eksempler på at det er sterke samspill mellom alder og de testede bakgrunnsvariablene som påvirker flytteatferd. Sagt med andre ord er den effekten vi kan påvise av de variablene som testes, avhengig av hvilket aldersintervall som blir studert. Flytting hjemmefra påvirkes som vi har sett, av et stort antall variable, som til dels er i et komplisert samspill. Derfor måtte vi i analysen gjennomføre en systematisk kartlegging av hvilke samspillseffekter som er betydningsfulle.

Variable som er funnet å ha klart signifikant effekt på flytting hjemmefra for minst ett av kjønnene, ble testet for interaksjoner med de øvrige, det vil si alle unntatt religiøs aktivitet, kumulert yrkesaktivitet og inntektsvariablene.

Alder inngår i mange signifikante samspill, også med variable som ikke har vist signifikant effekt på flyttingen. At de to mannskohortene, som ikke har signifikant forskjellig samlet flytterisiko, har ulikt aldersmønster, er omtalt tidligere (avsnitt 3.6, s. 30 og figur 5.2a, s. 47). Også for kvinnekohortene varierte aldersmønsteret noe, med noe hyppigere utflytting i lav alder for de eldste kohortene, og samspillet var signifikant (figur 5.2b). De regionale forskjellene i kvinners utflytting er mest uttalte i lave alderstrinn (figur 5.2d), men også for menn er det signifikant interaksjon mellom region og alder. Guttene fra utkantområdene hadde større tilbøyelighet til å flytte svært tidlig ut, men sett over hele aldersintervallet har de hatt like lav flytterisiko som guttene fra storbyer (figur 5.2c). De relativt store forskjellene i flytterisiko for gutter med ulik sosioøkonomisk bakgrunn er størst i

¹ Månedsinntekt er for hvert kalenderår beregnet ved å omregne årsinntekten til 1989-kroner og dividere på 12. Årsinntekt er her skattbar arbeidsinntekt, og stammer fra Statistisk sentralbyrås skattedata 1967-1989, som er koblet til dataene fra familie- og yrkesundersøkelsen. Bare kohortene som er født etter 1950 er med i disse modellene, fordi de eldste kohortene har vært eksponert for flytting tidligere enn årene vi har inntektsdata for.

alder fra og med 19 år og over og ikke så tydelig for de laveste trinnene (figur 5.2e), men her er ikke samspillet med alder signifikant. Døtre av bønder og ufaglærte arbeidere er klart overrepresentert blant de helt tidlige flytterne, selv om deres samlede risiko for flytting hjemmefra i det studerte aldersintervallet ikke er så mye større enn for de andre gruppene (figur 5.2f).

At alder har samspillseffekter med tid siden seksuell debut, utdanningsnivå og aktivitet, er rimelig siden kategoriene for disse dynamiske variablene er skjevfordelte i det studerte aldersintervallet. Aktivitets- og utdanningsvariablene har ikke uventet sterke interaksjoner med hverandre (figur 5.3e og f). Det er på det laveste utdanningsnivå flyttetilbøyeligheten er størst når menn ikke er under utdanning, for de høyere utdanningsnivåene teller ikke aktivitet noe særlig. For kvinnene gir det lavere flyttetilbøyelighet å være under utdanning både når de er på det laveste og høyeste utdanningsnivået, men ikke på det midtre. Noen forklaring på dette har vi foreløpig ikke. Utdanningsnivå har flere samspill med andre variable.

Også seksuell debutstatus inngår i flere signifikante interaksjoner. Blant annet er det særlig i storbyområdene det er noen særlig effekt av tidlig seksuell debut for jentene. I alle regioner betyr det imidlertid mye å ha debutert, både blant gutter og jenter.

I de tilfeller det er påvist et signifikant samspill, er det ofte et forståelig mønster i samspillene, selv om vi ikke i alle tilfeller ser helt rekkevidden av tolkningene. Samtidig er det noen samspill som til en viss grad har et tolkbart mønster, men som ikke ble påvist som signifikant. Blant annet var de regionale forskjellene størst for 1960-kohorten blant menn og 1955- og 1960-kohorten blant kvinnene. Det ser også ut som om forskjellene etter sosioøkonomisk bakgrunn også har vært sterkest for mennenes 1960-kohort. Forskjellene i flytterisiko etter antall søsken var derimot størst i den eldste mannskohorten. Noen flere detaljer fra kartleggingen av samspillseffekter er oppsummert i vedlegg 3.

6. Tid mellom flytting hjemmefra og start av samliv

6.1. Et flertall flytter hjemmefra før de går inn i samliv

Mens neste kapittel omhandler hvilke grunner deltakere i de ulike intervjuundersøkelsene selv oppgav for å ha flyttet fra foreldrene, sammenlikner vi her *tidfestingen* av flytting og samlivsinngåelse slik dette er oppgitt i Familie- og yrkesundersøkelsen 1988. Med andre ord ser vi både på hvor ofte flytting falt sammen med start av samliv og hvor lenge respondentene ventet med å gå inn i et samliv når de først hadde flyttet for seg selv.

Tabell 6.1 viser rekkefølgen av flytting fra foreldrehjemmet og samlivsinngåelse for de ulike fødselskullene av menn og kvinner som var med i undersøkelsen. Mennene som ble intervjuet, var såpass gamle (43 og 28 år) at de aller fleste (85 prosent) både hadde flyttet hjemmefra og hadde påbegynt et samliv, riktignok noe færre i den yngste enn i den eldste kohorten (79 prosent mot 93 prosent). For kvinnene gjaldt dette i mindre grad for de to kullene som bare var 23 og 20 år da de ble intervjuet (hhv. 66 og 35 prosent), men i desto større grad for de fire kullene født fram til 1960 (mellom 89 og 97 prosent).

Ikke alle som ble intervjuet hadde flyttet hjemmefra før eller samtidig med at de dannet et parforhold. Blant mennene var det hele 12 prosent som rapporterte en tidligere samlivsstart enn tidspunktet de angav for flytting hjemmefra, noe flere i det eldste enn i det yngste kullet (se avsnitt 4.2.5). Å ha bodd i foreldrehjemmet som gift eller med samboer, oppgav i alt 10 prosent av de kvinnelige intervjupersonene. Som for menn, hadde dette vært mer utbredt blant de eldre enn blant de yngre kvinnekullene i undersøkelsen. Sammenliknes derfor bare 1945-kullets og 1960-kullets menn og kvinner, viser det seg at flere kvinner enn menn hadde bodd sammen med partner i foreldrehjemmet, hele 18 prosent av det eldste kvinnekullet. At det var nokså mange gravide bruder blant kvinnene i dette kullet (Statistisk sentralbyrå 1991), kan bidra til å forklare at så mange startet sitt ekteskap med å bo hos hennes eller hans foreldre.

Kvinnene flyttet også noe oftere hjemmefra samtidig med samlivsstart enn mennene gjorde. Når samboerforhold og ekteskap ses samlet, gjelder det 31 prosent, mot 25 prosent av alle de mannlige respondentene. Når de som ennå ikke var flyttet holdes utenfor, hadde rundt 60 prosent av de mannlige og noe over halvparten av de kvinnelige respondentene bodd noe for seg selv før første samliv. Dette inkluderer dem som har oppgitt samlivsstart etter tidspunktet for utflytting, samt dem som har oppgitt flytting, men ikke noe samliv.

Resultatene (tabell 6.1) tyder på at det ikke har vært noen nevneverdig stigning mellom de eldre og yngre av etterkrigskullene i andel som har flyttet for seg selv. For de to mannskullene lå andelene stabilt på 60 prosent, mens det for kvinnekullene var en økning fra 50 til 55 prosent fram til kullet født i 1955, mens de yngre kullene derimot ser ut til å ha hatt noe lavere andel aleneboere (mellom 51 og 54 prosent). Selv om langt færre i de yngre kullene flyttet i forbindelse med giftermål, ser det ut til at start av samboerforhold har blitt en så betydelig flyttegrunn for de yngste i undersøkelsen at dette har oppveiet tilbakegangen i giftermålsflyttingene. For både 1945- og 1960-kullet er det en noe større andel av mennene som flytter for seg selv, før et eventuelt samliv, enn det er blant kvinnene.

Familie- og yrkesundersøkelsen gir ingen nærmere beskrivelse av boform etter oppbruddet hjemmefra. Det som vi her betegner med å bo for seg selv, i motsetning til å bo i parforhold, inkluderer følgende ulike boformer. Både å bo sammen med venner, på internat eller i andre former for kollektiver utgjør vesentlige andeler av det som er "første stopp" utenfor foreldrehjemmet, ved siden av å bo alene. Datakilder som gir en presis beskrivelse av utviklingen i ungdoms boformer, kjenner vi imidlertid ikke til, heller ikke gjennom demografisk litteratur fra andre land. I et amerikansk arbeid der fordelinger mellom de nevnte boformene er studert, utgjør 20-23-åringer som bor alene, en mindre andel enn jevnaldrende i ulike typer kollektiver samlet gjør (Thornton, Young-deMarco og Goldscheider 1993). Amerikanske erfaringer på dette

området kan imidlertid vanskelig sammenliknes med norske forhold, fordi mønsteret i 20-åringers boformer nødvendigvis avhenger sterkt av utdanningsinstitusjonenes boligtilbud.

Når det gjelder andel som har flyttet direkte fra foreldrene til en partner, har vi derimot funn som tilsier at utviklingen har gått i en noe annen retning hos oss enn det som er rapportert fra en rekke andre land. Flere studier har påvist en klar økning blant etterkrigskohortene i andel som har flyttet fra foreldrehjemmet uten å gå inn i parforhold, blant annet fra Nederland (Latten og Vermunt 1991) og USA (Thornton, Young-deMarco og Goldscheider 1993).

Anslagene for hvor stor andel som flytter ved giftermålet, varierer imidlertid en god del mellom europeiske land, og er så sent som i det siste tiåret angitt som viktigste flyttegrunn i noen av landene (Kiernan 1986) (se også avsnitt 7.2). Når de norske dataene fra familie- og yrkesundersøkelsen ikke bekreftet en økende andel aleneboere, er det som nevnt, fordi samboerforholdene her har kompensert for nedgang i giftermålstilbøyeligheten blant unge. Som kjent er uformelt samliv langt vanligere i Norden enn i andre europeiske land, og det inntreffer tidligere i livsløpet enn giftermålet (Blom 1994b).

Tabell 6.1. Rekkefølgen av flytting hjemmefra og samliv. Prosentfordeling av ulike kombinasjoner for alle menn født 1945 og 1960 og alle kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Kjønn	Kategori	I alt	Kohort					
			1945	1950	1955	1960	1965	1968
Menn i alt	Ikke flyttet	6,1	2,8			9,3		
	Flyttet, ikke samliv	8,0	3,7			12,1		
	Samboerforhold før flytting	6,3	4,3			8,3		
	Giftermål før flytting	5,9	10,5			1,5		
	Samboerforhold/flytting samtidig ¹	12,5	3,2			21,7		
	Giftermål/flytting samtidig ¹	12,8	21,1			4,6		
	Samboerforhold etter flytting	24,2	14,7			33,7		
	Giftermål etter flytting	24,2	39,8			8,7		
	Aleneboere i prosent av alle som har flyttet	60,0	59,9			60,1		
	Kvinner i alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Ikke flyttet	12,1	0,6	0,7	0,8	2,3	15,7	47,8
	Flyttet, ikke samliv	9,7	2,0	4,4	4,7	8,9	18,5	17,4
	Samboerforhold før flytting	5,0	3,8	3,6	4,5	8,6	6,9	2,5
	Giftermål før flytting	5,3	14,0	10,6	6,1	3,5	0,2	0,2
	Samboerforhold/flytting samtidig ¹	16,5	1,6	6,8	15,1	21,9	28,2	21,3
	Giftermål/flytting samtidig ¹	14,5	30,4	25,2	18,7	12,4	3,4	1,6
	Samboerforhold etter flytting	23,5	10,9	24,0	35,6	35,8	24,3	8,2
	Giftermål etter flytting	13,4	36,8	24,7	14,6	6,8	3,0	1,0
	Aleneboere i prosent av alle som har flyttet	53,0	50,0	53,5	55,3	52,7	54,3	51,0

¹ Med samtidig mener vi at det er en avstand på maksimalt én måned mellom de oppgitte tidspunkt for flytting og start på første giftermål eller samboerforhold.

6.2. **Hvor lenge er det vanlig å bo for seg selv?**

Blant menn som hadde flyttet hjemmefra og senere påbegynt et samliv, varierte tiden som var gått mellom de to hendelsene nokså mye. Når vi her bare betrakter individer som har opplevd begge hendelser, holdes både de 8 prosent mannlige respondenter som har flyttet, men ikke startet samliv, og de 6 prosent som ikke har flyttet, utenfor. I det eldste mannskullet er det likevel ikke mer enn 7 prosent og i de tre eldste kvinnekullene under 5 prosent som holdes utenfor beregningene av denne grunn. Med en slik referansegruppe hadde 56 prosent av mennene og 48 prosent av kvinnene bodd for seg selv før samlivsstart.

For nokså mange av mennene i de to kullene gikk det lang tid fra de forlot foreldrehjemmet og til de etablerte et parforhold. Hele 29 prosent av dem som har registrert begge hendelser - eller drøyt halvparten av dem som ikke hadde startet samliv ved utflyttingen - ventet fire år eller mer med å flytte sammen med en partner (tabell 6.2). Å flytte sammen med en partner innen 2 år var det bare 15 prosent som had-

de gjort. Andelen med mer enn fire år på egenhånd var høyest i den eldste mannskohorten (35 prosent). Når den tilsvarende andel i 1960-kullet er så mye lavere (22 prosent), må det tas i betraktning at drøyt 20 prosent av dette kullet ikke hadde opplevd begge hendelser og dermed ikke er med i fordelingen.

Blant kvinnene var det som kjent noe færre som flyttet for seg selv, og av kvinnene har bare 17 prosent bodd for seg selv i mer enn fire år - eller en drøy tredel av de som bodde for seg selv etter utflyttingen. I de tre eldste kullene, som stort sett hadde gjort unna både flytting og samlivsinngåelse, varierte andelen som hadde bodd så lenge alene mellom 25 og 19 prosent. Blant kvinnene født i 1960 er denne andelen 17 prosent, men i dette kullet er det over 11 prosent som ikke har opplevd begge hendelser. Alt i alt kan det likevel se ut til å ha vært en avtagende tendens til å bo lenge alene. Denne konklusjonen er også rimelig fordi spredningen i flyttealder har vært større blant de eldste enn blant de yngste kullene i familie- og yrkesundersøkelsen, både blant kvinner og menn. Det vil si at flere i de eldste enn i de yngste kullene flyttet hjemmefra svært tidlig (avsnitt 3.6).

Tabell 6.2. Flytting hjemmefra og samliv i livsløpet. Prosentfordeling etter varighet mellom flytting og samliv for dem som har opplevd begge begivenheter. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Kjønn	Kategori	I alt	Kohort					
			1945	1950	1955	1960	1965	1968
Menn i alt		100,0	100,0			100,0		
Samliv før flytting		14,3	15,8			8,3		
Samliv og flytting samtidig ¹		29,4	26,0			21,7		
Samliv < 2 år etter flytting		15,2	12,1			33,7		
Samliv 2-4 år etter flytting		12,0	11,4			8,7		
Samliv > 4 år etter flytting		29,1	34,7			22,4		
Kvinner i alt		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Samliv før flytting		13,2	18,3	14,9	11,2	13,5	10,7	8,1
Samliv og flytting samtidig ¹		39,7	32,8	33,8	35,7	38,6	48,0	66,7
Samliv < 2 år etter flytting		16,9	11,0	13,8	19,5	17,4	22,6	17,9
Samliv 2-4 år etter flytting		13,1	12,5	14,9	15,0	13,1	13,3	4,3
Samliv > 4 år etter flytting		17,1	25,4	22,6	18,6	17,4	5,7	3,0

¹ Med samtidig mener vi at det er en avstand på maksimalt én måned mellom de oppgitte tidspunkt for flytting og start på første giftermål eller samboerforhold.

Tabell 6.3. Medianalder ved flytting hjemmefra og ved samlivsinngåelse. Gjennomsnittsalder for flytting på egenhånd og flytting til samliv. Menn og kvinner født 1945 og 1960

Kjønn	Kohort	Kategori			
		Medianalder flytting	Medianalder samliv	Gjennomsnittsalder flytting alene	Gjennomsnittsalder flytting til samliv ¹
Menn	1945	21,6	24,2	20,2	25,0
	1960	21,4	23,6	20,3	22,8
Kvinner	1945	20,4	22,3	19,6	22,5
	1960	19,7	21,0	19,2	20,6

¹ De som har startet samliv før flytting er med i kategorien "flyttet til samliv".

6.3. Mange av dem som flytter for seg selv, er tidlig ute av foreldrehjemmet

Som vi har sett, flyttet kvinnene oftere hjemmefra i forbindelse med at de startet et samliv eller etter at samlivet var påbegynt enn mennene gjorde (avsnitt 6.1). I tillegg har kvinner gjennomgående bodd for seg selv i kortere perioder enn mennene har gjort (avsnitt 6.2). At drøyt halvparten, både blant menn og kvinner, har bodd for seg selv før samlivsstart, harmonerer med at vi finner en klart høyere medianalder for inngåelse av samliv enn for flytting fra foreldrehjemmet (tabell 6.3). At forskjellen i medianalder for de to hendelsene er større for menn enn for kvinner, harmonerer også med funnene i avsnitt 6.2. Når begge typer samliv ses under ett for begge fødselskullene, var det om lag 2,5 år mellom medianaldrene for flytting og samlivsstart for menn, mens det tilsvarende tallet for kvinnene var drøyt 1,5 år (tabell 6.3).

Det er innlysende at de som har forlatt foreldrehjemmet tidlig, i stor grad har flyttet på grunn av utdanningsformål og ikke i så stor grad har flyttet direkte til et parforhold. Når vi sammenlikner gjennomsnittsalderen for flytting direkte til samliv med gjennomsnittsalderen som aleneboerne hadde ved utflytting, for både menn og kvinner født 1945 og 1960, bekreftes dette. Særlig for de eldste mennene i undersøkelsen var forskjellen i gjennomsnittsalder stor mellom dem som hadde flyttet for seg selv og dem som hadde flyttet ved samlivsinngåelse. For 1960-kullet av menn var forskjellen mindre fordi samlivsinngåelse inntraff noe tidligere i livet for 1960-kullet enn for 1945-kullet. Dette gjelder både blant kvinner og menn, noe som har sammenheng med at et stort flertall i det yngste kullet startet sitt første samliv som samboere (Blom, Noack og Østby 1993).

Av dem som flyttet for seg selv, gjorde 1960-kullets menn dette noe senere enn 1945-kullets menn, som hadde en betydelig andel svært tidlige utflyttere (se avsnitt 3.5 og 3.6), mens det blant kvinnene var aleneboerne i 1960-kullet som var tidligst ute. Disse kohortforskjellene var imidlertid ubetydelige.

Også andre longitudinelle studier har vist at flytting hjemmefra og inngåelse av ekteskap ikke har vært så sammenvevd som man lenge trodde. Det vil si at det ofte kan gå lang tid mellom utflyttingen fra foreldrene og flytting sammen med en partner - og at de to hendelsene er mer atskilte for menn enn for kvinner. Et eksempel som illustrerer dette, er at medianalderen ved ekteskapsinngåelse for kvinner i Storbritannia ligger 1,5 år høyere enn medianalderen ved flytting, og at forskjellen er hele 4 år for menn (Kiernan 1986).

6.4. Gutter som flytter for seg selv er nesten like tidlig ute som jentene

Siden aldersforskjellen mellom kjønnene er større ved start av første samliv enn ved flytting fra foreldrehjemmet, er en nærliggende hypotese at den andelen av flytting fra foreldrehjemmet som skjer direkte til et samliv, bidrar sterkest til forskjellen i flyttealder. Spørsmålet som kunne stilles, er om den samlede forskjellen i flyttealder mellom kjønnene bare skyldes aldersforskjellen mellom dem som danner par.

Sammenlikning av gjennomsnittsaldere (tabell 6.3) viser at det siste ikke er tilfelle. Samlet var kvinner i 1945- og 1960-kullet som flyttet for seg selv, 3/4 år yngre enn menn født i de samme årene var da de flyttet for seg selv, men denne forskjellen var likevel klart mindre enn forskjellen i medianalder for all flytting (rundt 1,5 år).

Med andre ord skyldes jentenes tidlige flytting ikke bare den "drahjelp" de får i sin etablering utenfor foreldrehjemmet ved å slå seg sammen med noe eldre menn. Dette forklarer dermed bare en del av aldersforskjellen, men som vi har vært inne på tidligere (avsnitt 3.4), finnes det en rekke ulike forklaringer som kan bidra til denne.

6.5. Blir familiedanningen framskyndet av flytting?

Én tilnærming til å besvare dette spørsmålet er ganske enkelt å sammenlikne gjennomsnittsalderen ved samlivsinngåelse for dem som har vært ute av foreldrehjemmet før samlivsinngåelse, med gjennomsnittsalderen for dem som har flyttet direkte sammen med en partner. En annen tilnærming er å bruke multivariate forløpsmodeller for å studere samlivsinngåelse, og se hvordan risiko for samlivsinngåelse endres av å ha flyttet hjemmefra.

Sammenlikningen av gjennomsnittsaldere er gjengitt i tabell 6.4. Det framgår av dette at de som har bodd hjemme helt fram til samlivsinngåelsen, ikke har vært noe senere ute med dette enn de som flyttet ut av foreldrehjemmet først. Både for kvinner og menn var det tvert i mot litt høyere gjennomsnittsalder ved samlivsinngåelsen blant dem som hadde bodd for

seg selv enn blant dem som flyttet sammen med en partner direkte fra foreldrehjemmet.

Analyse av samlivsinngåelse med utgangspunkt i familie- og yrkesundersøkelsen er presentert i flere arbeider (Blom 1994a, 1994b, Blom, Noack og Østby 1993), på en så utførlig måte at dette ikke gjentas her. Resultater av forløpsmodeller for samlivsinngåelse vises derfor ikke her. Når det å ha flyttet ble brukt som tidsvarierende kovariat, viste det seg at risikoen for samlivsinngåelse for kvinner ikke økte ved flytting, mens den tilsynelatende gjorde dette for menn.

Kvinner som hadde bodd alene, hadde så mye som to år høyere gjennomsnittsalder ved samlivsinngåelse enn deres medsøstre som hadde flyttet direkte sammen med en partner (tabell 6.4), mens tilsvarende forskjell for menn bare var drøyt ett år.

Dette indikerer, sammen med andre funn (avsnitt 7.4), at vi for kvinner har å gjøre med to nokså ulike mønstre for etablering. De kvinnene som flytter for seg selv, går langsomt videre i familiedanningen, mens de mer familieorienterte kvinnene ikke flytter ut fra foreldrehjemmet før de slår seg sammen med en partner. Vi finner ikke to like atskilte mønstre for menn.

Tabell 6.4. Gjennomsnittsalder ved samlivsinngåelse for dem som har flyttet ut på egenhånd og for dem som har bodd hjemme til samlivet startet. Menn og kvinner født 1945 og 1960

Kjønn	Kohort	Gjennomsnittsalder ved samlivsinngåelse		
		Alle	Bodd på egenhånd	Direkte fra foreldrehjem til samliv ¹
Menn	1945	24,7	25,2	24,1
	1960	23,0	23,6	22,3
Kvinner	1945	22,8	24,0	21,7
	1960	21,2	22,3	20,3

¹ De som har startet samliv før flytting er med i kategorien "flyttet til samliv".

7. Hvilke flytteårsaker er oppgitt?

7.1. Datakilder med opplysninger om flytteårsaker

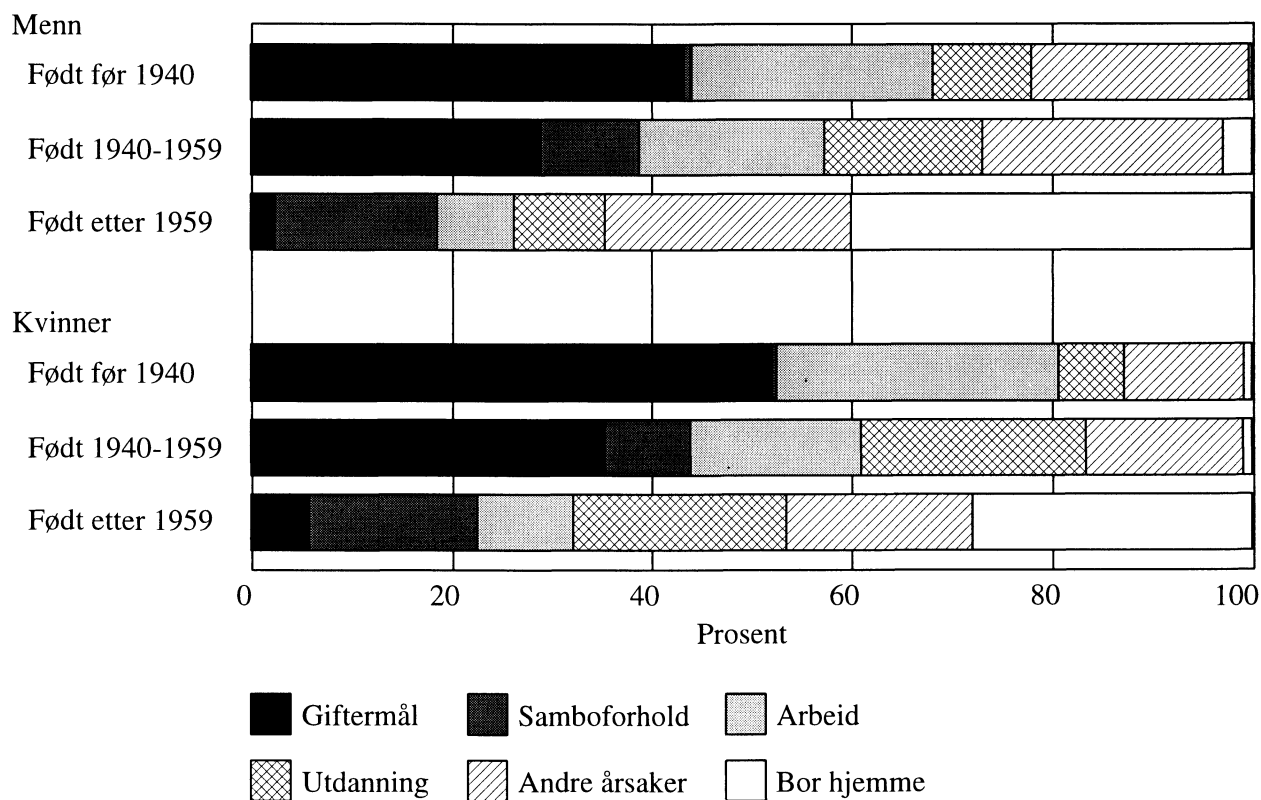
I Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 og i levekårsundersøkelsene ble det ikke spurt direkte om årsak til flytting hjemmefra. De som deltok i Ungdomsundersøkelsen 1990, ble derimot spurt om dette, men siden denne bare omfattet personer under 25 år, gir dette materialet alene et skjevt bilde av årsaksmønsteret. Omnibusundersøkelsen 1992 er derfor den norske datakilden som gir best oversikt over hvordan flytteårsakene har fordelt seg for menn og kvinner i ulike ungdomsgenerasjoner. I denne var også inndelingen i årsakskategorier mer detaljert enn i ungdomsundersøkelsen. Selv om det kan ha ligget flere årsaksforhold bak et valg om å flytte ut av foreldrehjemmet, er bare én årsak registrert for hver intervjuperson, det vil si at det er spurt etter den viktigste årsaken til flyttingen. Bortsett fra dette er det spurt etter to årsaker for de personene som oppgav både en første og en siste utflytting fra foreldrehjemmet i omnibusundersøkelsen.

Selv om intervjuene i familie- og yrkesundersøkelsen ikke har gitt oss respondentenes egen begrunnelse for å flytte hjemmefra, er det også i den et stykke på vei mulig å spore opp årsakene til flytting ved å se etter sammenfall i tid med andre registrerte livsløpsbegivenheter. Som vi har sett (avsnitt 6.1), har flytting ut av foreldrehjemmet ofte skjedd samtidig med at intervjupersonene startet sitt første samliv. På tilsvarende måte er det påvist når flytting har funnet sted ved start av en ny utdanning eller start av et nytt arbeidsforhold. Start på militærtjeneste for de mannlige og første fødsel for de kvinnelige intervjupersonene er også begivenheter som er tidfestet presist og som har falt sammen med utflytting for en del individer. Sammenfall i tid mellom begivenheter er imidlertid noe annet enn oppgitt årsak, og dette kommenteres nærmere under omtalen av resultatene.

Tabell 7.1. Flyttegrunner som er registrert i ulike intervjuundersøkelser

Flyttegrunn	Datamateriale		
	Svarkategori		Kan gjenfinnes i
Kategori	Omnibusundersøkelsen	Ungdomsundersøkelsen	Familie- og yrkesundersøkelsen
Giftermål	+		+
Samboerforhold	+		+
Samlivstart samlet		+	
Arbeid	+		+
Utdanning	+		+
Utdanning og arbeid samlet		+	
Militærtjeneste	+		+
Første fødsel			+
Ønske om å komme for seg selv	+	+	
Foreldrene flyttet ut	+		

Figur 7.1. Fordeling av oppgitte grunner til endelig flytting ut av foreldrehjemmet. Prosent. Menn og kvinner. Ulike fødselskull

Kilde: Omnibusundersøkelsen 1992

7.2. Årsaksmønsteret har endret seg over tid

Legges opplysningene fra Omnibusundersøkelsen 1992 til grunn, var giftermål den viktigste årsaken til å flytte hjemmefra for generasjonen født mellom 1910 og 1940. 52 prosent av kvinnene og 44 prosent av mennene har der oppgitt dette som hovedårsak til at de flyttet ut av foreldrehjemmet for godt (figur 7.1 og tabell 7.2). I denne generasjonen skyldtes så godt som ingen utflytting start av samboerforhold. Arbeid og utdanning var for både menn og kvinner årsak til rundt 35 prosent av flyttingene fra foreldrehjemmet, og arbeid var viktigst av disse. Blant resten av flyttingene (21 prosent for mennene og 13 prosent for kvinnene) har de fleste funnet sted på grunn av ønske om å komme for seg selv eller på grunn av militærtjeneste for menn (5 prosent). Svært få har oppgitt andre grunner. Ønske om å komme for seg selv er sjeldnere oppgitt som viktigste grunn til å flytte fra foreldrehjemmet for godt blant de eldre kullene enn blant de yngre i omnibusundersøkelsen. At foreldrene flyttet ut, er grunnen til at i alt et par

prosent av respondentene ikke lenger bodde sammen med sine foreldre, men blant kvinnene født før 1940, var denne andelen på hele 5 prosent.

For generasjonen født i de to tiårene fra og med 1940 er bildet noe annerledes. Også i denne generasjonen var de aller fleste flyttet hjemmefra for godt da de ble intervjuet i Omnibusundersøkelsen 1992. Flytting forårsaket av parforhold var gått en del tilbake, særlig for kvinnene. I tråd med utviklingen av samliv uten vigsel utgjorde flytting som skyldes start av samboerforhold nesten en firedel av flyttingene til parforhold for mennene i denne generasjonen, mens det tilsvarende tallet for kvinnene var en femdel. Andelen av flytting fra foreldrehjemmet som skyldtes arbeid og utdanning var stabilt for mennene og økte noe for kvinnene sammenliknet med generasjonen før. Utdanning var blitt en stadig viktigere årsak til flytting i tråd med den økte utdanningslengden i samfunnet, og arbeid hadde fått desto mindre betydning som årsak til utflyttingen, og var betydelig redusert for dem som var født etter 1950.

Tabell 7.2. Flytting fra foreldrehjemmet for godt¹, etter oppgitt årsak. Prosent. Menn og kvinner født 1913-1976

Kjønn	Årsak	I alt	Fødselsår			
			Før 1940	1940-1949	1950-1959	Etter 1959
Menn i alt		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Giftermål	25,3	43,5	33,7	24,2	2,4
	Samboerforhold	9,1	0,7	2,3	17,4	16,2
	Utdanning	11,9	9,8	14,6	16,9	9,1
	Arbeid	16,9	24,2	24,7	12,6	7,7
	Militærtjeneste	5,3	4,6	6,7	5,3	5,1
	Ønsket å komme for seg selv	10,7	6,5	9,6	13,5	13,8
	Foreldrene flyttet ut	2,4	4,3	1,7	1,9	1,4
	Andre årsaker	5,1	6,2	3,9	5,3	4,4
	Ikke flyttet	13,3	0,3	2,8	2,9	40,1
Kvinner i alt		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Giftermål	30,3	52,3	44,5	25,9	5,8
	Samboerforhold	9,1	0,4	1,9	15,3	16,8
	Utdanning	17,6	6,5	16,8	28,0	21,3
	Arbeid	17,7	28,2	21,9	12,2	9,6
	Ønsket å komme for seg selv	9,9	1,9	8,4	13,2	15,8
	Foreldrene flyttet ut	2,1	5,0	0,0	1,1	1,4
	Andre årsaker	3,6	5,0	4,5	4,2	1,4
	Ikke flyttet	9,6	0,8	1,9	0,0	27,8

¹ Medregnet dem som bare har flyttet én gang.

For kvinnene har det ifølge omnibusundersøkelsen vært en entydig, men nokså beskjeden utvikling i retning av at yngre kull født fram til slutten av 1950-tallet i økende grad flyttet hjemmefra uten at de gikk inn i et parforhold. Blant mennene var det en liknende endring fram til dem født på 1940-tallet, mens mennene født på 1950-tallet igjen ser ut til å ha hatt samlivsinngåelse som flyttegrunn i noe større grad. Hvordan dette harmonerer med erfaringene fra familie- og yrkesundersøkelsen, kommer vi inn på senere (avsnitt 7.4).

Blant dem som var født i 1960 og senere har nesten ingen oppgitt at de flyttet hjemmefra på grunn av giftermål. Samboerforhold var blitt en stadig viktigere flytteårsak, men den samlede andelen av flyttinger på grunn av parforhold er likevel gått tilbake (til rundt 20 prosent). Dette kan imidlertid komme av at det i denne gruppen (i alder 16-27 år ved intervju-tidspunktet) var mange som ikke hadde flyttet for godt. Mange bodde hjemme, og selv blant dem som har oppgitt å ha flyttet for godt, kan en del av de yngste komme til å flytte hjem igjen. Vi kan derfor ikke slutte at flytting i sammenheng med samliv går

ned for denne ungdomsgenerasjonen sammenliknet med den foregående. I den yngste gruppen har 25 prosent av mennene og 20 prosent av kvinnene oppgitt andre årsaker til flytting enn parforhold, utdanning og arbeid. Hele 14 prosent av mennene og 16 prosent av kvinnene i denne gruppen har oppgitt ønske om å komme for seg selv som viktigste flyttegrunn.

Omnibusundersøkelsen gir grunnlag for å hevde at et stort flertall av de unge helt fram til i dag har flyttet hjemmefra på grunn av samliv, utdanning eller arbeid. Også i data fra andre land finner vi støtte for en slik konklusjon. Ifølge den svenske postundersøkelsen fra 1983 flyttet 40 prosent av ungdom som var født på 1950-tallet og begynnelsen av 1960-tallet hjemmefra i forbindelse med samliv, mens 30 prosent flyttet hjemmefra i forbindelse med arbeid og utdanning (Lundberg og Modig 1984). Det førstnevnte stemmer rimelig bra med våre anslag, mens det siste er en noe lavere andel enn vi finner i 1950-tallskullene i omnibusundersøkelsen. I australsk intervjumateriale samlet inn i 1982 var andelen kvinner som hadde flyttet hjemmefra på grunn av giftermål 45 prosent, mens

bare 31 prosent av mennene hadde flyttet hjemmefra av denne grunn (Young 1987). Tilsvarende anslag for Storbritannia er at halvparten av kvinnene og en tredel av mennene flytter hjemmefra på grunn av samlivsinngåelse (Kiernan 1990). Kiernan (1986) viser også at det er stor variasjon mellom de europeiske landene med hensyn til andelen som bor alene etter flytting fra foreldrene. Koblingen mellom ekteskap og flytting var relativt sterk i Storbritannia så sent som rundt 1980, mens den var noe svakere i Tyskland og Frankrike og helt neglisjerbar i Danmark. På den annen side flytter 80-90 prosent av italiensk ungdom hjemmefra i forbindelse med giftermål. Også fra Nederland hevdes det at et flertall flytter ut av foreldrehjemmet i forbindelse med samliv.

At giftermålet tradisjonelt har vært den viktigste flyttegrunn, men at det for kohortene født etter 1945 er blitt noe mer utdanningsflytting, hevdes av flere (Kiernan 1989). I amerikanske data er andelen av flyttingene som skjer i forbindelse med giftermål, halvert fra dem som ble født rundt 1930 og til dem som ble født i slutten av 1950-årene, og utgjorde for de siste 35 prosent.

Mens flytting til felleleshushold, som f.eks. skoleinternat, en periode overtok for flyttingen til ekteskap, er det nå blitt vanligere å starte opp sitt "selvstendige" liv sammen med kamerater eller helt alene (Thornton, Young-deMarco og Goldscheider 1993). I arbeidene som er sitert ovenfor, er det ikke alltid presisert om det er foreløpig eller endelig flytting ut av foreldrehjemmet som har gitt opphav til fordelingen av flytteårsaker som er angitt.

I det følgende avsnittet vises hvor stor forskjell det blir i disse fordelingene når vi går over fra å omtale flyttingen for godt til de midlertidige flyttingene.

7.3. **Langt fra samme årsaksmønster for første som for siste flytting hjemmefra**

Som kjent har over halvparten av mennene og rundt en tredel av kvinnene i omnibusundersøkelsen flyttet ut av foreldrehjemmet minst to ganger (se avsnitt 4.2). Legges første flytting til grunn for dem som har flyttet mer enn én gang, eller bare har flyttet hjem igjen etter den første utflyttingen, eller som bare er midlertidig ute av foreldrehjemmet, får vi en fordeling av flytteårsaker som er vist i tabell 7.3.

Tabell 7.3. Flytting fra foreldrehjemmet første gang¹, etter oppgitt årsak. Prosent. Menn og kvinner født 1913-1976

Kjønn	Årsak	I alt	Fødselsår			
			Før 1940	1940-1949	1950-1959	Etter 1959
Menn i alt		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Giftermål	10,0	18,9	11,2	8,7	1,0
	Samboerforhold	4,8	0,3	0,6	6,8	10,4
	Utdanning	21,1	18,0	25,3	28,0	16,8
	Arbeid	22,5	34,6	34,8	14,0	8,4
	Militærtjeneste	23,0	15,7	21,9	28,5	27,3
	Ønsket å komme for seg selv	5,7	2,6	3,9	9,2	7,4
	Foreldrene flyttet ut	1,1	2,0	0,0	1,0	1,0
	Andre årsaker	4,8	7,8	1,7	3,4	4,7
	Ikke flyttet	7,1	0,0	0,6	0,5	22,9
Kvinner i alt		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Giftermål	18,8	30,9	29,0	14,8	5,2
	Samboerforhold	6,6	0,0	1,3	9,0	13,8
	Utdanning	29,8	15,3	26,5	45,5	34,4
	Arbeid	25,2	43,9	31,0	19,6	8,9
	Ønsket å komme for seg selv	7,5	2,7	7,1	7,9	11,7
	Foreldrene flyttet ut	1,3	2,3	0,0	1,1	1,4
	Andre årsaker	4,0	5,0	5,2	2,1	3,8
	Ikke flyttet	6,8	3,4	0,7	0,0	21,3

¹ Medregnet dem som bare har flyttet én gang.

Tabell 7.4. Fordeling etter oppgitt årsak til førstegangs flytting for dem som senere har flyttet hjem igjen. Prosent. Menn og kvinner født 1913-1976

Kjønn	Årsak	I alt	Fødselsår			
			Før 1940	1940-1949	1950-1959	Etter 1959
Menn i alt		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Giftermål	1,7	2,4	2,9	2,7	0,7
	Samboerforhold	2,6	0,0	0,0	1,8	8,3
	Utdanning	26,1	24,0	27,2	31,6	23,5
	Arbeid	25,9	40,1	36,9	14,9	10,3
	Militærtjeneste	37,1	24,6	31,1	45,6	49,0
	Ønsket å komme for seg selv	2,1	0,0	1,0	3,5	4,1
	Andre årsaker	4,5	9,0	1,0	1,8	4,1
Kvinner i alt		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Giftermål	2,8	3,5	8,8	0,0	0,0
	Samboerforhold	2,2	0,0	0,0	1,5	7,3
	Utdanning	47,8	27,0	43,9	66,2	64,6
	Arbeid	38,5	60,9	42,1	29,4	12,2
	Ønsket å komme for seg selv	3,7	3,5	1,8	2,9	6,1
	Andre årsaker	5,0	5,2	3,5	0,0	10,0

Blant de eldste kvinnene skyldtes 31 prosent av førstegangs utflytting giftermål, mens blant tilsvarende mannskull var denne andelen under 20 prosent. Videre synker disse andelene med yngre fødselskull. Andel kvinner som oppgav arbeid eller utdanning som årsak til sin første flytting ut av foreldrehjemmet, var rundt 60 prosent for kullene født fram til 1960, og mellom 50 og 60 prosent for mennene født fram til 1950. Andelen av mennene som hadde flyttet ut på grunn av militærtjeneste, økte for de yngre kullene i undersøkelsen, fra 16 prosent blant kullene født fram til 1940 til 29 prosent for dem født i 1950-årene.

Når vi bare ser på dem som har flyttet flere ganger (tabell 7.4), blir andelen som først flyttet på grunn av samliv svært beskleden, og er for eksempel under 3 prosent for menn født før 1950. Av denne grunn antar vi at skilsmisser neppe er noen tungtveiende grunn til at menn flytter hjem igjen til foreldrehjemmet i større grad enn kvinner, selv om noen i tillegg vil ha rukket å både gifte seg og skille seg mellom første og annen flytting. For de generasjoner som ofte velger samboerforholdet som samlivsform, er det en noe større andel, 8 prosent av mennene og 7 prosent av kvinnene som har flyttet ut første gang på grunn av samboerforhold, og som senere har flyttet hjem igjen.

Militærtjeneste var årsak til en firedel av de eldste mennenes midlertidige utflytting, og til hele halvpar-

ten av de yngre mennenes midlertidige utflytting. I tråd med dette skyldes en noe minkende andel av yngre mannskulls midlertidige flytting fra foreldrehjemmet at de måtte ut for å finne utdanning og arbeid. På den annen side er arbeid og utdanning helt dominerende årsaker til at jenter flytter midlertidig ut av foreldrehjemmet - og er årsak til mer enn 90 prosent av de midlertidige flyttingene i alle kvinnegenerasjoner som har vært med i omnibusundersøkelsen, unntatt de aller yngste.

7.4. Årsaksmønsteret for jenter og gutter har mye felles

Legges omnibusundersøkelsen til grunn, er det en noe større andel av de kvinnelige respondentene enn av de mannlige som har oppgitt at de har flyttet fra foreldrehjemmet for godt på grunn av samlivsinngåelse. For kullene født før 1940 var forskjellen på nesten 10 prosentpoeng, og dette er noe mer enn i de yngre generasjonene. Dette er fordi andelen som flytter direkte inn i samliv har avtatt noe for kvinnene, mens det ikke er en slik tydelig tendens for mennene i undersøkelsen. Militærtjeneste var bare årsak til en liten del (5 prosent) av mennenes endelige flytting ut av foreldrehjemmet. Denne flyttegrunnen skaper derfor ikke så stor forskjell mellom menns og kvinners årsaksmønster, som følgelig har mye til felles.

Ser vi på de midlertidige flyttingene, blir likheten i årsaksmønsteret noe redusert fordi militærtjenestene da utgjør en betydelig større andel. Forskjellene

mellom kjønnene med hensyn til samlivsinngåelsens betydning, er ikke så avhengig av om vi ser på første eller senere flytting.

7.5. Flytteårsaker i familie- og yrkesundersøkelsen

Omnibusundersøkelsen har gitt oss en god oversikt over årsakene til at unge flytter fra foreldrehjemmet, hvordan årsaksmønsteret har endret seg over tid og over forskjellene i menns og kvinners flyttegrunner. Ungdomsundersøkelsens funn har stort sett bekreftet mønsteret for de yngste kullene.

Vi har også sett på mulige flytteårsaker for familie- og yrkesundersøkelsens kvinner og menn, gjennom en kartlegging av sammenfallende begivenheter. Grunnen til dette er at vi ønsket å komplettere forløpsanalysen (kapittel 5), ved å se hvordan de ulike bakgrunnsfaktorer påvirker flytting, når vi ser på flytting etter spesifikke årsaker som ulike begivenheter. Dette har vi gjort fordi det i den internasjonale litteraturen, som det tidligere er henvist til, er rapportert om mange funn som tyder på at flytting i forbindelse med ekteskap er å betrakte som en hendelse som er nokså ulik utdanningsflyttingene. For å kunne gjøre studier av hvordan de ulike flyttetyper påvirkes av ulike bakgrunnsfaktorer, måtte vi separere flyttingene etter antatt årsak.

Først gir vi en beskrivelse av hvordan årsaksmønsteret er kartlagt (7.5.1), og deretter sammenliknes funnene i familie- og yrkesundersøkelsen med funnene i omnibusundersøkelsen (7.5.2). I senere avsnitt beskrives så en analyse av hvordan ulike bakgrunnsfaktorer påvirker flytting (se 8.1).

7.5.1. Kartlegging av flytteårsaker

Vårt utgangspunkt har vært at samlivshistoriene, utdanningshistoriene og yrkeshistoriene gjør det mulig å kartlegge i hvor stor grad flytting fra foreldrehjemmet har falt sammen med endringer i disse forløpene. De endringene vi har vært ute etter å kartlegge, er start på første samliv, start på ny utdanning eller start på nytt arbeidsforhold. Starttidspunkt for militærtjeneste kunne vi også få tak i. At to hendelser faller sammen i tid, er ikke det samme som at det eksisterer et direkte årsaksforhold, men for de nevnte variablene er det rimelig å anta en relativt hyppig årsakssammenheng.

Opplysningene er som regel tidfestet til måned og år. Enkelte av respondentene har imidlertid bare oppgitt nærmeste kvartal for en del av begivenhetene, og enkelte kan selvsagt ha gjengitt tidspunkt unøyaktig. To eller flere begivenheter kan dessuten følge hverandre så tett at det ikke er lett å avgjøre hvilken av dem som har forårsaket flyttingen.

Tabell 7.5 viser hvordan antall sammenfall i tid endres når "sammenfall" defineres mer eller mindre strengt, det vil si med varierende antall måneder mellom hendelsene. Når avstanden i tid øker til mer enn en måned, øker også antall begivenheter som faller sammen med flytting hjemmefra. I ungdomstiden faller begivenhetene ofte tett, og begivenheter som følger nært etter hverandre, kan dermed mistolkes som årsaksforhold. Av hensyn til at en del begivenheter er angitt til nærmeste kvartal, er det likevel valgt å beholde et slingringsmonn på én måned før og etter flyttingen i definisjonen av hva som er samtidig.

Militærtjeneste for guttene og første fødsel for jentene er åpenbart endelig flytteårsak for relativt få. Det første så vi også i omnibusundersøkelsen når det var snakk om den endelige flyttingen ut av foreldrehjemmet. I de påfølgende analysene faller de derfor innunder "andre årsaker". I de tilfellene der både start på arbeid eller ny utdanning og samlivsinngåelse har falt sammen med flyttingen, har vi valgt å definere samlivsinngåelsen som flytteårsak. Når vi tar hensyn til disse avgjørelsene, har vi kommet fram til den fordelingen av flytteårsaker i familie- og yrkesundersøkelsens manns- og kvinnekull som er vist i tabell 7.6.

7.5.2. Sammenlikning av flytteårsakene i familie- og yrkesundersøkelsen og omnibusundersøkelsen

I likhet med omnibusundersøkelsens respondenter født på 1940-tallet, hadde det eldste manns- og kvinnekullet i familie- og yrkesundersøkelsen giftermål og start på arbeidsforhold som viktigste flyttegrunner (tabell 7.6). De to årsakene hadde omtrent lik betydning for menn, mens det var giftermålet som var kvinnenenes viktigste grunn til å flytte hjemmefra for godt. Til sammenlikning var giftermålet viktigst for både menn og kvinner født i 1940-årene i omnibusundersøkelsen. At inngåelse av samboerforhold gradvis har overtatt som flytteårsak framfor ekteskapene, gjelder for begge kjønn. Utdanning har tilsvarende fått økt betydning på bekostning av flytting i forbindelse med start på nytt arbeidsforhold. Dette stemmer overens med at utdanningslengden har økt nokså klart for kullene født utover etterkrigstiden. For mennene i familie- og yrkesundersøkelsen kan det se ut som om samliv alt i alt har økt noe på bekostning av arbeid og utdanning som flytteårsak for det yngste kullet. Dette ser ut til å gjelde også for kvinner fram til 1960 - i omtrent samme omfang som for menn. I de to yngste kvinnekullene er imidlertid inngåelse av samboerforhold en nokså dominerende flytteårsak, men disse kohortene kan ikke uten videre sammenliknes med de øvrige da de bare er observert fram til de var om lag 23 år og 20 år.

Tabell 7.5. Antall sammenfall mellom flytting og andre livsløpsbegivenheter, etter ulike kriterier for sammenfall (antall måneder før og etter). Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Kjønn	Årsak	Antall måneder før eller etter flytting			
		0	1	2	3
Menn	I alt ¹	1 345	1 345	1 345	1 345
	Ikke flyttet	82	82	82	82
	Flyttet i alt	1 263	1 263	1 263	1 263
	Inngåelse av samboerforhold	142	136	126	118
	Inngåelse av ekteskap	133	141	148	143
	Start ny utdanning	141	172	179	178
	Start nytt arbeid	115	210	247	266
	Start militærtjeneste	44	59	61	61
	To eller flere sammenfall	31	74	111	147
	Ingen sammenfall	657	471	391	350
Kvinner	I alt ¹	3 714	3 714	3 714	3 714
	Ikke flyttet	448	448	448	448
	Flyttet i alt	3 266	3 266	3 266	3 266
	Inngåelse av samboerforhold	518	475	408	367
	Inngåelse av ekteskap	476	464	450	426
	Start ny utdanning	492	540	569	577
	Start nytt arbeid	340	537	614	655
	Fødsel	13	32	52	56
	To eller flere sammenfall	102	244	395	519
	Ingen sammenfall	1 325	974	778	666

¹ Når antallet både for menn og kvinner er mindre enn nettoutvalgene, er det fordi vi også her har holdt personer som mangler flyttetidspunkt, eller verdier for noen andre sentrale bakgrunnsvariabler, utenfor analysen.

Tabell 7.6. Flytting hjemmefra etter antatt årsak og kohort. Prosent. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Kjønn	Årsak	I alt	Kohort					
			1945	1950	1955	1960	1965	1968
Menn	I alt	100,0	100,0			100,0		
	Giftermål	12,8	21,1			4,6		
	Samboerforhold	12,5	3,1			24,8		
	Utdanning	12,8	12,1			13,5		
	Arbeid	16,1	22,1			10,1		
	Andre årsaker	39,8	38,7			40,8		
	Ikke flyttet	6,1	2,8			9,3		
Kvinner	I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Giftermål	14,5	30,4	25,2	18,7	12,4	3,4	1,6
	Samboerforhold	16,5	1,6	6,8	15,1	21,9	28,2	21,3
	Utdanning	14,5	10,5	14,8	18,4	16,8	15,7	10,4
	Arbeid	15,3	21,0	17,6	18,9	16,0	12,2	6,7
	Andre årsaker	27,1	36,0	34,9	27,2	30,6	24,9	12,2
	Ikke flyttet	12,1	0,6	0,7	0,8	2,3	15,7	47,8

Tabell 7.7. Flytting etter flytteårsak, kjønn og kohort. Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 og Ungdomsundersøkelsen 1990

Kjønn	Årsak	Kohort				
		Familie- og yrkesundersøkelsen 1988		Ungdomsundersøkelsen 1990		
		1945	1960	1965	1968	1966-1974
Menn						
	Samliv totalt	25,3	29,4			20,7
	Utdanning/arbeid	36,0	27,6			47,9
	Andre årsaker	38,8	43,0			31,4
Kvinner						
	Samliv totalt	32,4	35,7	37,4	44,1	31,1
	Utdanning/arbeid	32,2	34,0	33,1	33,0	44,7
	Andre årsaker	35,4	30,3	29,5	22,9	24,1

Når det gjelder den samlede andelen som har flyttet hjemmefra på grunn av arbeids- eller utdanningsformål, ser det ut til å være en økning i denne for kvinnene født fra 1945 og fram til 1955. For mennene er det derimot en tydelig tilbakegang mellom 1945-kullet og 1960-kullet. En samlet tilbakegang for disse to årsakene er det også mellom 1940-tallskullene og 1950-tallskullene av menn i omnibusundersøkelsen, mens det er stabilitet i utdannings- og arbeidsflyttin-gene for kvinner født i den samme perioden.

Når vi har spesifisert andre årsaker som militærtje-neste og ønske om å komme for seg selv i omnibus-undersøkelsen, har dette gitt en økning for yngre kohorter i andelen som har angitt disse flytteårsa-kene. I familie- og yrkesundersøkelsen har det deri-mot vært stabilitet (menn) eller nedgang (kvinner) i denne samlekategori.

Som vi har sett, er det noen likheter i utviklingstrek-kene til de registrerte og antatte flytteårsakene i de to undersøkelsene. Hovedforskjellen mellom dem er at en større andel har oppgitt inngåelse av parfor-hold som flyttegrunn i omnibusundersøkelsen enn hva vi har fått fram ved å se på sammenfall i tid i familie- og yrkesundersøkelsen. Mens bare 23 pro-sent av menn født i 1945 hadde sin flytting fra for-eldrehjemmet samtidig med inngåelse av første sam-liv, var det 35 prosent av 1940-tallskullene som oppgav samlivsinngåelse som flyttegrunn. Blant de tilsvarende kvinnekullene var tallene hhv. 32 prosent og 46 prosent. Det var en økning til 29 prosent sam-livsflyttinger i familie- og yrkesundersøkelsens mannskull født i 1960, mens det for kvinnene var stabilitet. Nivåforskjellene reduseres noe for yngre kohorter av kvinner, men opprettholdes for menn. Ett viktig forhold er det imidlertid verdt å merke seg: Om de som i familie- og yrkesundersøkelsen har

oppgitt å ha startet samlivet før utflytting regnes som samlivsflyttere, forsvinner imidlertid mye av forskjel-len mellom omnibusundersøkelsen og familie- og yrkesundersøkelsen.

Flytting på grunn av utdanning og arbeid hadde sam-let en andel på 34 prosent i 1945-kullet av menn i familie- og yrkesundersøkelsen, mens denne andelen var på 39 prosent i omnibusundersøkelsens 1940-tallskull av menn. Tilsvarende tall for jevngamle kvin-ner i de to undersøkelsene var 32 prosent og 39 pro-sent. Verken for menn eller kvinner var det store for-skjeller i endringstendensene for utdannings- og ar-beidsflyttinger fram til de yngre fødselskullene i de to undersøkelsene. Den største "feilen" vi begår ved å tolke familie- og yrkesundersøkelsens sammenfall av hendelser som flytteårsaker, er at det blir altfor få samlivsflyttinger, litt for få arbeids- og utdanningsflyt-tinger og altfor mange som havner i kategorien "and-re årsaker".

I Ungdomsundersøkelsen 1990 oppgav personer født i perioden 1966-1974 flytteårsaker som stort sett sam-svarer med resultatene for den yngste gruppen i om-nibusundersøkelsen, bortsett fra at flere av mennene la vekt på arbeid og utdanning og i mindre grad pekte på andre årsaker, som ønske om å komme for seg selv.

8. Multivariat analyse av flytting etter årsak

8.1. Ulike drivkrefter bak de ulike flyttetypene

Når det defineres multivariate forløpsmodeller (se 5.1) for hver enkelt flytteårsak, oppstår en del avvik fra de mønstrene som er beskrevet for utflyttingen samlet (kap. 5). Bare de viktigste avvikene påpekes i det følgende.

I tråd med de foregående beskrivelsene av flytteårsaker, var det betydelig høyere risiko for å flytte hjemmefra på grunn av samboerforhold i den yngste enn i den eldste mannskohorten i familie- og yrkesundersøkelsen, hele 11 ganger så stor (tabell 8.1). På den annen side var det langt mindre risiko for å flytte hjemmefra på grunn av giftermål i den yngste enn i den eldste kohorten, gitt at alle andre forhold var like, men forskjellen i risiko var ikke så stor som for samboerforholdene. Mellom kvinnekullene var det en jevnt økende risiko for flytting i forbindelse med samboerforhold, med 17 ganger så stor risiko i 1960-kullet som i 1945-kullet og 26 ganger så høy risiko i det yngste som i det eldste kullet, og det var en nesten jevnt avtagende risiko for giftermålsflyttinger for yngre kohorter.

Risikoen for å flytte hjemmefra på grunn av arbeid falt for yngre kohorter, bortsett fra at 1955-kullet av kvinner viser noe høyere tilbøyelighet enn de eldre kvinnekullene til å ha flyttet hjemmefra av denne grunn. Risikoen for å flytte av utdanningsgrunner økte bare svakt for menn, men økte derimot tydelig for kvinner født fram til 1955, da den igjen avtok for de yngre kullene i undersøkelsen.

Regionale forhold har heller ikke hatt samme betydning for de ulike flyttetypene. Flytting i forbindelse med utdanning var den flyttebevegelsen som ble sterkest påvirket av oppvekststed. For kvinner var det langt større effekt av å bo utenfor byene, men også for menn var det høyest risiko for utflytting på grunn av utdanning i de typiske utkantstrøkene, i motsetning til hva som var tilfelle når vi så for flytting generelt. Risiko for flytting på grunn av ar-

beidsforhold ble også noe mer påvirket av oppvekststed enn flytting hjemmefra generelt.

Effektene av oppvekststed på flytting på grunn av giftermål følger derimot en nesten omvendt gradient av hva som er tilfelle for flytting generelt, med minst risiko for slik flytting i utkantstrøkene og høyest risiko i storbyområdene og Sør-Norges mellomstore og mindre byer. Også for flytting inn i samboerforhold er risikoen lav for gutter oppvokst i utkantstrøk, mens det regionale mønsteret er utydelig for jentene.

Effekten av sosial bakgrunn var sterkest for utdanningsflyttingene, både for menn og kvinner. For denne flyttetypen forsterkes de generelle effektene som vi så for menns flytting. Både for menn og kvinner var det barn av funksjonærer som hadde høyest risiko for å flytte hjemmefra, når det er flyttingen på grunn av utdanning vi ser på. Effekten av sosioøkonomisk bakgrunn på arbeidsflyttinger var noe svakere for guttene enn for jentene, men stort sett i samme retning som det vi har beskrevet for flytting generelt.

For begge samlivsformer var det døtrene av de ufaglærte arbeiderne som hadde høyest risiko for flytting ved samlivsstart, og funksjonærdøtrene som hadde den laveste risiko. Av mennenes samlivsflyttinger påvirkes flytting til samboerforhold omtrent på samme måten som flytting generelt gjør, mens flytting i forbindelse med giftermål ser ut til å ha vært lite påvirket av sosial bakgrunn.

Selv om denne analysen er foretatt med bakgrunn i en noe mangelfull oppdeling av individene etter flytteårsak, kommer det likevel tydelig fram at utdannings- og arbeidsflyttinger påvirkes helt annerledes av bakgrunnsfaktorene enn det flytting i forbindelse med familiedannelse gjør. Særlig blant kvinnene er det to nokså atskilte mønstre. Mens utdannings- og arbeidsflyttingene påvirkes av regionale og sosiale forhold på den samme måten for menn og kvinner, påvirkes flytting i forbindelse med familiedannelse av ulike faktorer for de to kjønn.

Tabell 8.1. Flytting hjemmefra av ulike flytteårsaker. Separate modeller. Relativ risiko etter ulike bakgrunnsfaktorer (hovedeffekter). Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Variabel	Kategori	Relativ risiko				
		Samboerforhold	Giftermål	Utdanning	Arbeid	Andre årsaker
Menn						
Kohort	1945	1,00	4,14	1,00	2,14	1,00
	1960	11,25	1,00	1,08	1,00	1,20
Region	Sentralitet 3	1,00	1,49	0,73	0,73	1,11
	Sentralitet 1+2, fylke 1-12	1,36	1,72	1,00	1,00	0,80
	Sentralitet 1+2, fylke 14-20	1,25	1,00	1,34	1,42	1,09
	Sentralitet 0	0,69	0,54	1,60	1,32	1,00
Sosio- økonomisk bakgrunn	Ufaglært arbeider	1,02	0,80	0,94	1,00	1,00
	Faglært arbeider	1,00	1,00	1,00	0,87	1,09
	Funksjonær	1,31	0,94	2,05	1,12	1,16
	Primærnæring (selvstendig)	0,54	0,96	0,98	1,07	0,79
Utdannings- nivå	Grunnskole	1,05	0,51	0,22	0,70	0,77
	Videregående skole	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	Høyskole	1,07	1,07	3,86	5,31	1,31
Kvinner						
Kohort	1945	0,08	1,70	0,58	1,00	0,81
	1950	0,37	1,80	1,00	1,00	1,00
	1955	1,00	1,51	1,35	1,26	0,90
	1960	1,40	1,00	1,26	1,03	1,02
	1965	1,79	0,27	1,00	0,70	0,85
	1968	2,10	0,23	0,80	0,51	0,56
Region	Sentralitet 3	1,00	1,49	0,52	0,46	0,75
	Sentralitet 1+2, fylke 1-12	0,81	1,57	0,58	0,63	0,79
	Sentralitet 1+2, fylke 14-20	1,13	0,63	1,00	1,00	1,00
	Sentralitet 0	0,98	0,68	1,62	1,25	1,00
Sosio- økonomisk bakgrunn	Ufaglært arbeider	1,37	1,00	1,00	1,00	1,15
	Faglært arbeider	1,02	0,96	0,88	0,84	0,93
	Funksjonær	1,00	0,74	1,80	0,79	0,83
	Primærnæring (selvstendig)	1,02	0,95	1,26	1,19	1,00
Utdannings- nivå	Grunnskole	0,69	0,77	0,22	0,26	0,98
	Videregående skole	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	Høyskole	1,03	1,08	1,23	2,80	0,99

8.2. Ulike flyttetyper er dominerende ved ulike aldre

Vi har tidligere sett at gjennomsnittsalderen ved flyttingen var betydelig lavere for dem som flyttet for seg selv enn blant dem som flyttet direkte inn i et samliv. Med andre ord skjer samlivsstart gjennomgående senere enn utflytting på grunn av arbeid og utdanning. Dette kan også illustreres gjennom forløpsmodeller der flyttetype er kovariat i modellene.

Tabell 8.2 gir eksempler på resultater fra slike modellkjøringer, der interaksjon mellom årsak og alder

er testet. I alderen under 20 år var det betydelig høyere risiko for at gutter flyttet i forbindelse med utdanning enn for flytting som var utløst av andre spesifikerte formål. Risikoen for flytting til arbeid var høyere for 14-åringer, men dette utgjorde bare noen av dem i de tidlige kullene som avsluttet sin skolegang med 7-årig folkeskole. Hva de høye verdiene for "andre årsaker" innebærer, har vi imidlertid ingen holdepunkter for. I begynnelsen av 20-årene var det høyere risiko for samlivsflytting enn for både utdannings- og arbeidsflytting.

Tabell 8.2. Flytting hjemmefra etter flytteårsak. Modeller med interaksjon årsak/kohort og med interaksjon alder/årsak. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Variabel	Kategori	Relativ risiko									
		Interaksjon kohort/årsak					Interaksjon alder/årsak				
		Menn									
		Samb.	Ekt.	Utd.	Arb.	Annet					
Kohort	1945	0,15	1,45	0,85	1,55	2,44				1,00	
	1960	1,55	0,33	1,00	0,73	2,80				1,00	
Region	Sentralitet 3			0,96						0,96	
	Sentralitet 1+2,1			1,00						1,00	
	Sentralitet 1+2,2			1,15						1,15	
	Sentralitet 0			0,98						1,98	
Sosio- økonomisk bakgrunn	Ufaglært arbeider			1,00						1,00	
	Faglært arbeider			1,05						1,05	
	Funksjonær			1,27						1,27	
	Primærnæring (selvstendig)			0,88						0,88	
Utdannings- nivå	Grunnskole			0,63						0,63	
	Videregående skole			1,00						1,00	
	Høyskole			1,72						1,72	
							Samb.	Ekt.	Utd.	Arb.	Annet
Alder	14 år								0,38	0,45	0,84
	15 "								0,84	1,38	1,23
	16 "						0,08		1,80	1,35	1,51
	17 "						0,07	0,07	0,97	1,46	1,95
	18 "						0,34	0,41	1,51	1,86	1,93
	19 "						1,00	1,26	2,56	1,65	5,31
	20-22 "						2,18	2,10	1,57	1,93	5,00
	23-25 "						3,32	4,31	0,51	1,35	7,10
	26-28 "						2,53	2,83	0,40	0,94	6,05
							Kvinner				
		Samb.	Ekt.	Utd.	Arb.	Annet					
Kohort	1945	0,08	1,58	0,59	1,09	1,73				0,80	
	1950	0,41	1,60	0,93	1,13	2,18					
	1955	1,07	1,34	1,31	1,42	1,88				1,00	
	1960	1,55	0,88	1,19	1,14	2,11				1,13	
	1965	1,92	0,23	1,06	0,83	1,67				0,90	
	1968	2,05	0,16	1,00	0,64	1,07				0,79	
Region	Sentralitet 3			0,90						0,90	
	Sentralitet 1+2,1			1,00						1,00	
	Sentralitet 1+2,2			1,20						1,21	
	Sentralitet 0			1,36						1,36	
Sosio- økonomisk bakgrunn	Ufaglært arbeider			1,17						1,17	
	Faglært arbeider			0,97						0,97	
	Funksjonær			1,00						1,00	
	Primærnæring (selvstendig)			1,12						1,12	
Utdannings- nivå	Grunnskole			0,58						0,58	
	Videregående skole			1,00						1,00	
	Høyskole			1,21						1,21	
							Samb.	Ekt.	Utd.	Arb.	Annet
Alder	14 år						0,02		0,10	0,06	0,30
	15 "						0,08	0,02	0,64	0,64	0,75
	16 "						0,25	0,19	1,65	1,00	0,74
	17 "						1,00	0,50	1,25	1,21	1,48
	18 "						1,93	1,22	1,49	1,80	2,59
	19 "						3,22	1,82	2,92	2,56	3,06
	20-22 "						3,25	3,60	1,72	2,23	4,66
	23-25 "						2,92	4,62	0,70	1,73	6,17
	26-28 "						1,15	2,32		0,83	5,58

For kvinnene er det høye intensiteter for utdanningsflytting ved noe flere alderstrinn enn det er for menn. Samlivsflyttingene gjør seg selvsagt gjeldende ved lavere alder enn for menn, mens arbeidsflyttinger gjør seg gjeldende først i noe høyere alder enn for menn.

8.3. Oppsummering av forskjellene mellom kjønnene

Analysen av flyttingen fra foreldrehjemmet, slik den er rapportert i Familie- og yrkesundersøkelsen 1988, viser en del ulikheter mellom menn og kvinner både i alder ved flyttingen og i hvordan flyttealder er påvirket av ulike bakgrunnsfaktorer. I undersøkelsen ble det intervjuet flere kvinner enn menn, flere kohorter er representert blant kvinnene og disse er i gjennomsnitt født senere enn mennene i undersøkelsen. Som grunnlag for å trekke helt sikre konklusjoner, burde analysen kompletteres med modellkjøringer med bare de felles fødselskullene (1945 og 1960). Langt på vei er dette gjort, men vi viser det ikke her, og så langt er ikke konklusjonene endret på grunnlag av dette.

Kvinner flyttet i gjennomsnitt tidligere hjemmefra, men i lav alder (under 16 år) var det like høy risiko for flytting blant guttene som blant jentene når alle kohortene ses under ett (figur 5.1). For jentene hadde oppvekststed stor betydning for flytteatferden og sosioøkonomisk bakgrunn spilte atskillig mindre rolle, mens det for guttene var omvendt. Verken for region eller sosioøkonomisk bakgrunn tilsier interaksjon med kohort at dette skyldes utvalgets karakter. Forskjellene kan derimot dels forklares ved gutters og jenters ulike orientering på arbeidsmarkedet, og at det for ungdom født i denne perioden oftest var guttene som overtok gårdsbruk. Blant guttene var det ellers funksjonærsønnene som flyttet tidligst hjemmefra, mens det for jentene var en del tidlig flytting blant døtre av bønder og ufaglærte arbeidere. Tidlig flytting er for gutter forbundet med høy sosial status, mens det ikke er slik for jentene.

Antall søsken påvirket gutters og jenters flytteatferd nokså likt. Religiøs aktivitet hadde ingen stor betydning for oppbruddet hjemmefra, men kan ha bremset jentenes flytting noe. Et annet kjennetegn som kan tolkes som et uttrykk for uavhengighet av foreldrenes normer og at ungdom betrakter seg selv som voksne, er seksuell erfaring. Også for denne variabelen var det jentenes flytteatferd som ble sterkest påvirket, og nokså mye sammenliknet med effekten av andre bakgrunnsvariabler. Også for guttene fremmet seksuell erfaring oppbruddet hjemmefra, for jentene var det i tillegg en effekt av å ha debutert tidlig.

Høyt utdanningsnivå, å være i arbeid og å ha høy inntekt har påvirket utflyttingen nokså klart for men-

nene i undersøkelsen, mens effekten av disse faktorene var mer tvetydig for kvinner. Mens guttenes atferd altså forklares bedre av økonomiske variable enn jentenes atferd gjør, er det hos jentene det er størst effekt av variable som uttrykker holdninger. Samtidig har sosial klassebakgrunn hatt størst betydning for guttenes flytting.

Det framgikk av studiet av Familie- og yrkesundersøkelsen 1988 at kvinner noe oftere enn menn forlot foreldrehjemmet i forbindelse med start av samliv. Menn bodde også gjennomgående for seg selv i noe lengre tid enn kvinnene gjorde.

Også når det er spurt om flytteårsak, er samliv oppgitt noe oftere blant kvinner enn blant menn (Omni-busundersøkelsen 1992). Ellers varierer årsaksmønsteret vel så mye mellom kohorter som mellom menn og kvinner.

Analysen av flytting for hver enkelt flytteårsak tyder på at det ikke først og fremst er ulikhetene i flytteårsaker som forklarer at menns og kvinners utflytting påvirkes av ulike kovariater. Tvert i mot er det særlig når flyttingen skjer ved giftermålet forklaringsvariablene slår ulikt ut.

Tabell 8.3. Oppsummering av hovedeffektene av ulike kovariater på flytting fra foreldrehjemmet. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Kovariat	Signifikant effekt ¹	
	Menn	Kvinner
Kohort (hovedeffekt)	-	+
(aldersmønster)	++	+
Region	(+)	++
Sosioøkonomisk bakgrunn	++	(+)
Antall søsken	+	+
Religiøs aktivitet	-	(+)
Seksuell erfaring	++	++
(tidlig debut)	-	+
Utdanningsnivå	++	+
Hovedbeskjeftigelse	++	++
(yrkesdeltakelse)	++	+
År i arbeidsstyrken	-	-
Månedsinntekt	(+)	-

¹ Signifikansnivåene er:
++: p <= 0,0001
+ 0,0001 < p <= 0,01
(+): 0,01 < p <= 0,05
-: p > 0,05

Referanser

Andersen, Arne (1989): Unge flytter nå stadig senere hjemmefra, *Samfunnsspeilet* 1989, 3, 15-17.

Aquilino, William S. (1990): The likelihood of parent-adult child coresidence: Effects of family structure and parental characteristics, *Journal of Marriage and the Family* **52**, 405-419.

Aquilino, William S. (1991): Family structure and home-leaving: A further specification of the relationship, *Journal of Marriage and the Family* **53**, 999-1010.

Avery, Roger, Frances Goldscheider og Alden Speare jr. (1990): Unraveling puzzles in leaving home: Effects of marriage, time interval, time and income, PSTC Working Paper Series 90-04, Brown University, Rhode Island.

Blom, Svein (1994a): Marriage og cohabitation in a changing society: Experience of Norwegian men and women born in 1945 and 1960, *European Journal of Population* **9**, 143-173.

Blom, Svein (1994b): *Yrkesstart og familiestiftelse*, Rapporter 94/17, Statistisk sentralbyrå.

Blom, Svein og Turid Noack (1992): Dokumentasjonsrapport for familie- og yrkesundersøkelsen 1988 (F&Y 88). Interne notater 92/4, Statistisk sentralbyrå.

Blom, Svein, Turid Noack og Lars Østby (1993): *Giftermål og barn - bedre sent enn aldri*, Sosiale og økonomiske studier 81, Statistisk sentralbyrå.

Bracher, Michael og Gigi Santow (1986): The family histories of Australian women, *European Journal of Population* **6**, 227-256.

Brusdal, Ragnhild (1984): *Ung voksen. Sparing, planlegging og framtidsorientering*, Rapport **50-1984**, Fondet for markeds- og distribusjonsforskning.

Brusdal, Ragnhild (1994): *De etablerte. Forbruk og økonomi*, Rapport nr. **5** 1994, Statens institutt for forbruksforskning.

Christian, Patricia B. (1989): "Nonfamily households and housing among young adults" i Goldscheider, Calvin and Frances K. Goldscheider (red.): *Ethnicity and the new family economy. Living arrangements and intergenerational financial flow*, Social inequality series, Boulder, San Fransisco, London: Westview Press, 57-73.

Clemens, A. og L. Axelson (1985): The not-so-empty-nest: The return at the fledging adult, *Family Relations* **34**, 259-264.

Crommentuijn, Leon og Peter Hooimeijer (1991): Leaving the parental home, European Population Conference, Paris, October 21-25, 1991.

DaVanzo, Julie og Frances K. Goldscheider (1990): Coming home again: Returns to the parental home of young adults, *Population Studies* **44**, 241-255.

de Graaf, A. (1991): The impact of divorced parents on women's demographic behaviour, *Maandstatistik van de Bevolking*, Netherlands Central Bureau of Statistics, 1991, 39, 8, 30-38.

de Jong-Gierveld, Jenny, Aart C. Liefbroer og Eric Beekink (1990): The effect of parental resources on patterns of leaving home among young adults in the Netherlands, Workshop on applications of the life course approach to household dynamics in contemporary Europe, Ghent, June 7-9, 1990.

Dyrvik, Ståle (1975): Barnet i familien og slektskrinsen, *Forskningsnytt* **24**, 4, 8-13.

Faye, Arne (1989): "Boforhold" i *Sosialt utsyn*, Sosiale og økonomiske studier 70, Statistisk sentralbyrå, 133-145.

Finans- og tolldepartementet (1993): Levekår i Norge. Er graset grønt for alle? *Norges offentlige utredninger* 1993:17, Oslo: Universitetsforlaget.

Foss, Olaf, Kjetil Sørli og Inger Texmon (1987): *All vekst i storbyer! Sentralisering av flytting og folketallsvekst på 1980-tallet*, NIBR-rapport 1987:4, Norsk institutt for by- og regionforskning.

Glick, Paul C. og Sung-Ling Lin (1986): More young adults are living with their parents: Who are they?, *Journal of Marriage and the Family* 48, 107-112.

Goldscheider, Calvin og Frances K. Goldscheider (1987): Moving out and marriage: What do young adults expect, *American Sociological Review* 52, 278-285.

Goldscheider, Frances K. og Julie DaVanzo (1986): Semiautonomy and leaving home in early adulthood, *Social Forces* 65, 187-201.

Goldscheider, Frances K. og Julie DaVanzo (1989): Pathways to independent living in early adulthood: Marriage, semiautonomy, and premarital residential independence, *Demography* 26, 4, 597-614.

Goldscheider, Frances K. og Calvin Goldscheider (1989a): Family structure and conflict nest-leaving expectations of young adults and their parents, *Journal of Marriage and the Family* 51, 87-97.

Goldscheider, Frances og Calvin Goldscheider (1989b): "The new family economy. Residential and economic relationships among the generations " i Goldscheider, Calvin and Frances Goldscheider (red.): *Ethnicity and the new family economy. Living arrangements and intergenerational financial flow*, Social inequality series, Boulder, San Fransisco, London: Westview Press, 1-16.

Goldscheider, Frances K. og Celine LeBourdais (1986): The decline in age at leaving home, 1920-1979, *Sociology and Social Research* 70, 2, 143-145.

Goldscheider, Frances K. og Linda J. Waite (1987): Nest-leaving patterns and the transitions to marriage for young men and women, *Journal of Marriage and the family* 49, 507-516.

Grue, Lars (1987): *Ungdom uten opprør? En rapport om tenårings aktiviteter og holdninger*, Kultur- og vitenskapsdepartementet.

Gulbrandsen, Ole (1992): *Husholdningsutviklingen i Norge. Resultater fra Folke- og boligtellingsen 1990*, Prosjektrapport 109, Norges byggforskningsinstitutt.

Gulbrandsen, Ole (1993): *Boforhold og økonomi hos unge voksne*, Prosjektrapport 125, Norges byggforskningsinstitutt.

Gulbrandsen, Ole og Thorbjørn Hansen (1985): *Nye husholdninger og boligbehovet*, Om boforhold og boligmarked, Oslo: Universitetsforlaget.

Gulbrandsen, Ole, Thorbjørn Hansen og Lars Gulbrandsen (1992): *Ungdom og bolig. Hva vet vi i dag om unges etablering?* Prosjektrapport 112, Norges byggforskningsinstitutt.

Gulbrandsen, Ole og Dagfinn Ås (1986): *Husholdninger i 1980-årene. Beskrivelser og utviklingstendenser*, Prosjektrapport 18, Norges byggforskningsinstitutt.

Hajnal, John (1982): Two kinds of preindustrial household formation system, *Population and Developmental Review* 8, 3, 449-494.

Heer, D., R. Hodge og M. Felson (1985): The cluttered nest: Evidence that young adults are more likely to live at home than in the recent past, *Social Science Research* 69, 436-441.

Hogan, Dennis P. (1978): The effects of demographic factors, family background, and early job achievement on age at marriage, *Demography* 15, 161-175.

Kiernan, Kathleen (1986): Leaving home: Living arrangements of young people in six West-European countries, *European Journal of Population* 2, 177-184.

Kiernan, Kathleen (1989): "The departure of children " i Grebenik, E., C. Höhn og R. Mackensen (red.): *Later phases of the family cycle. Demographic aspects*. International Studies in Demography, Oxford: Clarendon Press, 120-144.

Kiernan, Kathleen (1990): Transitions in young adulthood: Effects of family disruption, Workshop on Applications of the life course approach to household dynamics in contemporary Europe, Ghent, 7-9 June, 1990.

Kiernan, Kathleen (1991): "Transitions in young adulthood in Great Britain " i Hobcraft, John and Michael Murphy (red.): *Population Research in Britain, Supplement to Population Studies* 45, 95-114.

Kobrin, Frances E. (1976): The fall in household size and the rise of the primary individual in the United States, *Demography* 13, 1, 127-138.

Kravdal, Øystein (1985): Flytting fra foreldrehjemmet: Regionale og sosiale forskjeller blant svenske kvinner født 1936-60, *Stockholm Research Reports in Demography* 26, Stockholms Universitet.

Kravdal, Øystein (1991): *Hvor mange barn?* Oslo: Universitetsforlaget.

Kristiansen, Jan Erik (1989): *Ungdoms levekår*, Statistisk sentralbyrå, Kultur- og vitenskapsdepartementet, Universitetsforlaget.

Latten, J.J. (1990): In the eighties young people stayed longer with their parents again. Development since the sixties, *Maandstatistik van de Bevolking*, Netherlands Central Bureau of Statistics 1990, 38, 10, 14-24.

Latten, J.J. og V.K. Vermunt (1991): Young and Single in the 80s and 90s. *Maandstatistik van de Bevolking*, Netherlands Central Bureau of Statistics 1991, 39, 4, 27-39.

Lesthaege, R. og G. Moors (1993): Living arrangements, socio-economic position and values among young adults: A pattern description for France, Belgium and the Netherlands 1990, IPD-Working Paper 1993-1, Vrije Universiteit, Brussel.

Lindén, Anna-Lisa (1990): Obstacles for young Swedes to find a home on their own, *Scandinavian Housing and Planning Research* 7, 195-205.

Lundberg, Stefan og Arne Modig (1984): *Ungdomars etablering på bostadmarknaden*, Rapport R182-1984, Byggeforskningsrådet, Stocholm.

Mayer, Karl Ulrich og Karl Schwarz (1989): "The process of leaving the parental home: Some German data" i Grebenik, E., C. Höhn and R. Mackensen (red.): *Later phases of the family cycle. Demographic aspects*, International Studies in Demography, Oxford: Clarendon Press, 145-163.

McLanahan, Sara og Julia Adams (1989): The effects of children on adults' psychological well-being: 1957-1976, *Social Forces* 68, 1, 124-146.

Michael, Robert T., Victor R. Fuchs og Sharon E. Scott (1980): Changes in the propensity to live alone: 1950-1976, *Demography* 17, 1, 39-53.

Michael, Robert T. og Nancy B. Tuma (1985): Entry into marriage and parenthood by young men and women: The influence of family background, *Demography* 22, 515-544.

Mitchell, Barbara A., Andrew V. Wister og Thomas K. Burch (1989): The family environment and leaving the parental home, *Journal of Marriage and the Family* 51, 605-613.

Moen, Bjørg (1989): *Husholdningsstørrelse og -sammensetning 1960, 1970 og 1980. Noen utvalgte alderstrinn*, Rapporter 89/15, Statistisk sentralbyrå.

Moen, Kjetil (1991): *Ungdomsundersøkelsen 1990*. Foreløpig rapport, Rapport 1991:2, Arbeidsdirektoratet.

Olivier, Donald C. og Raymond K. Neff (1976): Loglin 1.0 User's Guide, Harvard University Health Science Computing Facility, Cambridge, MA.

Ongaro, Fausta (1990): Leaving home by young adults in Italy, Workshop on applications of the life course approach to household dynamics in contemporary Europe, Ghent, 7-9 June, 1990.

Péron, Yves, Evelyne LaPierre-Adamcyk og Denis Morissette (1986): Départ des enfants et contraction des familles d'après les recensements Canadiens de 1971, *European Journal of Population* 2, 155-175.

Riche, Martha F. (1987): Mysterious young adults, *American Demographics* 1987, 2, 38-43.

Schwarz, Karl (1988): When do children leave their parental home? Observation of the life course by birth cohorts for the period 1972-1987, *Zeitschrift für Bevölkerungs- und Familienwissenschaft* 15, 1, 39-58.

Severeide, Paul Inge (1989): "Utdanning" i *Sosialt utsyn*, Sosiale og økonomiske studier 70, Statistisk sentralbyrå, 69-98.

Skrede, Kari (1994): *Turbulens eller stabilitet. Levekårsendringer 1980-1990 i et livsløps- og generasjonsperspektiv*, INAS-rapport 94/1, Institutt for sosialforskning.

Sogner, Sølvi Bauge (1978): Familie, husstand og befolkningsutvikling, *Heimen*, XVII, 1978, 699-710.

Statistisk sentralbyrå (1977): *Flyttemotivundersøkelsen 1972*, Sosiale og økonomiske studier 35.

Statistisk sentralbyrå (1984a): *Standard for kommuneklassifisering*, Standarder for norsk statistikk 4.

Statistisk sentralbyrå (1984b): *Standard for inndeling etter sosioøkonomisk status*, Standarder for norsk statistikk 5.

Statistisk sentralbyrå (1986): *Standard for utdanningsgruppering i offentlig norsk statistikk*, Standarder for norsk statistikk 7.

Statistisk sentralbyrå (1988): *Levekårsundersøkelsen 1987*, NOS B 772.

Statistisk sentralbyrå (1991): *Familie- og yrkesundersøkelsen 1988*, NOS B 959.

Sørli, Kjetil (1992): "Analyse av flytting og bosetting i livsløpsperspektiv" i Ljones, Olav, Bjørg Moen og Lars Østby (red.): *Mennesker og modeller. Livsløp og kryssløp*, Sosiale og økonomiske studier **78**, Statistisk sentralbyrå, 261-283.

Texmon, Inger (1992): Flytting fra foreldrehjemmet, Arbeidsnotat fra avdeling for personstatistikk 1992, 4, Statistisk sentralbyrå, 233-259.

Texmon, Inger (1993): "Flytting fra foreldrehjemmet" i *Sosialt utsyn 1993*, Statistiske analyser 1, Statistisk sentralbyrå, 325-334.

Texmon, Inger (1994a): Leaving the parental home. The first step in the family formation? ECE/Eurostat Joint Work Session on Demographic Projections, Mondorf-les-Bains, Luxembourg, 1-4 June, 1994.

Texmon, Inger (1994b): Ut av redet - utflytting i flere trinn. *Samfunnsspeilet* 1994, 2, 9-14.

Thornton, Arland, Linda Young-deMarco og Frances Goldscheider (1993): Leaving the parental nest: The experience of a young white cohort in the 1980s, *Journal of marriage and the family* **53**, 256-276.

Toulemon, L. (1990): Changing cohort patterns in transitions to adulthood in France. Hypothesis testing through successive surveys, Workshop on Applications of the life course approach to household dynamics, Ghent, 7-9 June, 1990.

Ungdomsutvalget (1977): Ein samla offentlig politikk for oppvekstmiljøet. Ungdomsutvalets innstilling. Vedlegg 4: Ungdom familie og bolig, *Norges offentlige utredninger* 1977:6, Oslo: Universitetsforlaget.

van Hoorn, Willem D. (1990): Determinants in leaving the parental home. *Maandststistik van de Bevolking*, Netherlands Central Bureau of Statistics 1990, 38, 1, 16-22.

van Hoorn, Willem D. og Arie de Graaf (1991): The impact of parental divorce on young women's demographic behaviour, European Population Conference, Paris, October 21-25, 1991.

Waite, Linda J., Frances K. Goldscheider og Christina Witsberger (1986): Nonfamily living and the erosion of traditional family orientations among young adults, *American Sociological Review* **51**, 541-554.

Waite, Linda J. og Glenna D. Spitze (1981): Young women's transition to marriage, *Demography* **18**, 681-694.

Wall, Richard (1988): *Leaving home and living alone: An historical perspective*, Discussion Paper Series 211, Centre for Economic Policy Research, London.

Ward, Rusella A. og Glenna D. Spitze (1992): Consequences of Parent-Adult Child Coresidence: A Review and Research Agenda, *Journal of Family Issues* **13**, 4, 553-572.

White, Lynn og John N. Edwards (1990): Emptying the nest and parental well-being: An analysis of national panel data, *American Sociological Review* **55**, 235-242.

Young, Christabel M. (1987): *Young people leaving home in Australia: The trend towards independence*, Australian Family Formation Project Monographs 9, Institute of Family Studies, Melbourne.

Utdrag av skjema fra Omnibusundersøkelsen 1992

16

FLYTTING FRA FORELDREHJEMMET

60. Bor du i foreldrehjemmet? Med å bo i foreldrehjemmet mener vi her at du bor sammen med minst én av foreldrene dine, eller at du fremdeles bor i samme bolig hvor du bodde det meste av oppveksten.

- 1 ☐ JA → 62
2 ☐ NEI → 61

61. Har du planer om å flytte tilbake til foreldrehjemmet i løpet av de neste 12 månedene?

- 1 ☐ JA → 66
2 ☐ NEI → 63A
3 ☐ VET IKKE → 66

62. Hvilket av følgende 3 alternativer vil du si best beskriver din bosituasjon i foreldrehjemmet?

- 1 ☐ Er en del av foreldrenes husholdning → 66
2 ☐ Bor i separat husholdning i foreldrehjemmet → 63B
3 ☐ Har overtatt foreldrehjemmet foreldrene bor ikke der → 63B

63.A Kan du tidfeste da du flyttet ut av foreldrehjemmet for godt? → 64A

63.B Kan du tidfeste når du flyttet ut av foreldrenes husholdning for godt? → 64B

Måned År 1 9

64.A Hva er den viktigste grunnen til at du flyttet ut av foreldrehjemmet?

64.B Hva er den viktigste grunnen til at du flyttet ut av foreldrenes husholdning?

VIS KORT 3

- 1 ☐ GIFTERMÅL
2 ☐ SAMBOERFORHOLD
3 ☐ UTDANNING
4 ☐ ARBEID
5 ☐ MILITÆRTJENESTE
6 ☐ ØNSKET BARE Å KOMME FOR MEG SELV
7 ☐ FORELDRE FLYTTET UT/DØDE
8 ☐ ANNET, SPESIFISER: _____

65. Har du tidligere bodd sammenhengende i minst 3 måneder utenfor foreldrehjemmet?

- 1 ☐ JA → 66
2 ☐ NEI → BAKGRUNNSPØRSMÅLENE B1

66. Kan du tidfeste når du første gang flyttet fra foreldrehjemmet?

Måned År 1 9

67. Hva var den viktigste grunnen til at du flyttet første gang?

VIS KORT 4

1	☐	GIFTERMÅL
2	☐	SAMBOERFORHOLD
3	☐	UTDANNING
4	☐	ARBEID
5	☐	MILITÆRTJENESTE
6	☐	ØNSKET BARE Å KOMME FOR MEG SELV
7	☐	ANNET, SPESIFISER: _____

Detaljtabeller fra familie- og yrkesundersøkelsen

Tabell A.2.1. Antallet i de enkelte fødselskohortene med gyldige bakgrunnsvariable. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Kjønn/kategori	Kohort						
	I alt	1945	1950	1955	1960	1965	1968
Menn							
Antall intervjuer	1 543	766			777		
Mangler:							
Oppvekstkommune	68						
Sosioøkonomisk bakgrunn	44						
Andre variable	8						
Flytteår	78						
Antall med gyldige variable	1 345	669			676		
Herav flyttet før 14 år	19	10			9		
I forløpsanalysen	1 326	659			669		
Kvinner							
Antall intervjuer	4 019	547	627	691	737	696	721
Mangler:							
Oppvekstkommune	128						
Bare sosioøkonomisk bakgrunn	105						
Andre variable	21						
Flytteår	52						
Antall med gyldige variable	3 713	506	587	643	667	639	671
Herav flyttet før 14 år	24	5	5	2	4	1	7
I forløpsanalysen	3 689	501	582	641	663	638	664

Tabell A.2.2. Antallet som har oppgitt å ha flyttet hjemmefra, etter kjønn og kohort. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Kjønn/kategori	Kohort						
	I alt	1945	1950	1955	1960	1965	1968
Menn							
Antall intervjuer	1 543	766			777		
Flyttet	1 455	746			709		
Prosent	94,3	97,4			91,2		
Andel uten gyldig flytteår, prosent		6,1			4,0		
Kvinner							
Antall intervjuer	4 019	547	627	691	737	696	721
Flyttet	544	622	622	686	720	593	388
Prosent	88,4	99,5	99,2	99,3	97,7	85,2	53,8
Andel uten gyldig flytteår, prosent		2,4	1,0	0	0,6	2,0	2,1

Tabell A.2.3. Antall måneder alle IO (som inngår i analysen) har vært eksponert for flytting hjemmefra i alder 14-29 år. Etter utdanningsnivå og etter ulike former for aktivitet. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Variabel/kategori	Kohort menn			Kohort kvinner						
	I alt	1945	1960	I alt	1945	1950	1955	1960	1965	1968
Utdanningsnivå										
I alt	127 908	63 243	64 665	274 787	41 736	44 515	46 653	49 210	47 727	44 946
Grunnskole	72 160	36 159	36 001	177 639	23 837	27 992	30 136	32 660	30 642	32 372
Videregående	52 670	25 413	27 257	90 831	17 061	15 573	15 169	15 459	15 324	12 245
Høyskole	3 078	1 671	1 407	6 317	838	950	1 348	1 091	1 761	329
Aktivitet										
I alt	127 908	63 243	64 665	274 787	41 736	44 515	46 653	49 210	47 727	44 946
Bare arbeid heltid	51 152	29 746	21 406	65 404	16 045	14 154	11 866	10 574	7 703	5 062
Bare arbeid deltid	1 122	612	510	6 148	817	777	1 020	1 053	1 433	1 048
Bare utdanning	58 050	24 112	33 938	174 033	19 188	23 945	29 607	33 410	34 042	33 841
Utdanning og arbeid	4 402	2 266	2 136	7 218	654	546	614	948	1 893	2 563
Hjemmearbeid	575	491	84	9 445	3 106	2 902	1 386	1 096	471	484
Militærtjeneste	6 480	2 885	3 595							
Arbeidsløshet	1 126	455	671	2 162	172	279	210	496	605	400
Annen aktivitet	741	292	449	1 834	262	510	484	165	248	165
Omsorgspermisjon	2	0	2	111	14	15	24	26	12	20
Mangler opplysninger	4 258	2 384	1 874	8 432	1 478	1 387	1 442	1 442	1 320	1 363

Individet regnes å være på utdanningsnivå 1, selv for den perioden grunnskole ikke er fullført.

Tabell A.2.4. Antall måneder alle IO som er med i analysen har vært eksponert for flytting hjemmefra i alder 14-29 år. Etter kumulert yrkesaktivitet og kumulert inntekt og etter månedsinntekt. Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Variabel/kategori	Kohort menn			Kohort kvinner						
	I alt	1945	1960	I alt	1945	1950	1955	1960	1965	1968
Kumulert yrkesaktivitet (år)										
I alt	127 908	63 243	64 665	274 787	41 736	44 515	46 653	49 210	47 727	44 946
0	54 882	22 506	32 376	172 159	19 688	24 126	29 006	32 708	32 869	33 762
< 0,5 år	8 607	3 999	4 608	20 643	2 948	3 191	3 516	3 352	3 896	3 740
0,5 - 1	9 116	4 163	4 953	20 738	3 307	3 412	3 357	3 506	3 693	3 463
1 - 2	13 302	6 485	6 817	24 016	4 510	4 585	4 146	4 172	3 831	2 772
2 - 3	10 011	5 416	4 595	15 154	3 610	3 533	2 813	2 415	1 906	877
3 - 4	8 214	4 679	3 535	8 451	2 462	1 939	1 516	1 349	890	295
4 - 5	6 431	3 828	2 603	5 233	1 787	1 397	912	693	409	35
> 5 år	17 345	12 167	5 178	8 384	3 424	2 323	1 387	1 015	233	2
Kumulert inntekt (1 000 kr)										
I alt	64 665		64 665	188 536			46 653	49 210	47 727	44 946
0	28 206		28 206	109 792			29 040	30 351	28 345	22 056
< 20	4 030		4 030	22 889			3 922	3 985	5 138	9 884
20 - 50	4 401		4 401	16 748			3 352	3 586	4 144	5 666
50 - 100	4 681		4 681	13 390			2 690	3 048	3 509	4 143
100 - 200	6 385		6 385	12 786			3 097	3 504	3 555	2 630
200 - 300	4 166		4 166	5 656			1 687	1 989	1 471	509
300 - 500	5 377		5 377	4 499			1 527	1 684	1 190	98
> 500	7 419		7 419	2 766			1 338	1 063	375	0
Inntekt (1 000 kr)										
I alt	64 665		64 665	188 536			46 653	49 210	47 727	44 946
0	29 997		29 997	113 936			30 448	31 548	29 040	22 900
< 2	4 869		4 869	23 378			3 135	3 587	5 480	11 176
2 - 4	5 077		5 077	16 723			3 639	3 275	4 846	4 963
4 - 6	4 396		4 396	11 650			2 645	3 304	2 976	2 725
6 - 8	4 092		4 092	8 334			2 534	2 550	1 748	1 502
8 - 10	4 031		4 031	7 040			2 085	2 558	1 405	992
10 - 15	9 466		9 466	7 041			2 059	2 328	1 984	670
> 15	2 737		2 737	434			108	60	248	18

Inntekt er beregnet som 1/12 av oppgitt årsinntekt i 1989-kroner.

Nærmere om samspillseffekter

En stor andel av de hittil omtalte variable er testet for interaksjoner med de øvrige variablene. Unntatt fra dette ble de variablene som ikke er funnet å ha signifikant effekt på flytting hjemmefra for noen av kjønnene, som religiøs aktivitet, kumulert yrkesaktivitet og inntektsvariablene. Aktivitetsvariabelen er representert bare ved utdanning/ikke utdanning. Variable som viste seg å bare ha signifikant hovedeffekt for ett av kjønnene, er likevel tatt f.eks. er kohort testet for interaksjon med de øvrige variable også hos menn, fordi kohort på forhånd var forventet å ha interaksjon med alder gjennom den mer overflatiske inspeksjonen av dataene vist i tabell 3.1. Den regionale dimensjonen er også en slik fundamental variabel som måtte inkluderes i testingen for begge kjønn.

De testede variabelpar og resultatene av signifikans-testene er gitt i tabell A.3.1. De fleste par er testet to ganger, først i modeller som var ribbet for alle andre variable enn det aktuelle paret og alder, dernest i en modell som hadde med alle de øvrige variablene som hovedeffekter. Antall søsken og varighet etter seksuell debut er de eneste variable som ikke er testet i begge omganger. Antall søsken ble bare testet med de forenklede modellene. Siden det er lite grunnlag for å prioritere denne variabelen i søking etter viktige interaksjoner, ble denne variabelen droppet i neste testrunde med utvidede modeller. Seksuelt debuttidspunkt ble derimot testet for inter-

aksjon i siste testrunde. Det er derfor ikke testet for interaksjon mellom disse to variablene.

For de variabelparene som ble testet to ganger, var det påfallende lite endring av signifikansnivået. Der-som det var ulikt resultat, lå p-verdiene bare litt for-skjøvet i forhold til de kriteriene som er satt opp under tabell A.3.1. I tabellen var det da resultatet fra test med den mest omfattende modellen som ble angitt.

Det er ikke uventet alder som er variabelen med flest interaksjoner. Utdanningsvariablene har sterke inter-aksjoner med hverandre, og utdanningsnivå har flere samspill med andre variable. Også seksuell debutsta-tus inngår i flere signifikante interaksjoner.

Selv om det er en del forskjeller mellom kjønnene, f.eks. inngår region i langt flere samspill for mennene enn for kvinnene, er det også enkelte uventede likhe-ter. Kohort hadde ikke signifikant effekt på menns flytting hjemmefra når variabelen bare inngikk i mo-dellen ved sin hovedeffekt, mens det var store for-skjeller mellom kvinnekohortene. Kohort har likevel de samme interaksjoner med andre variable for begge kjønn, med alder, utdanningsnivå og med varighet etter seksuell debut. Sosioøkonomisk bakgrunn med-førte bare mindre forskjeller for kvinnes flytting hjemmefra, når dette ble prøvd bare ved at variabelen inngikk som hovedeffekt i modellene, men inngår i flere signifikante samspill, også for kvinner.

Tabell A.3.1. Signifikansnivå¹ av interaksjoner mellom par av variable². Menn født 1945 og 1960. Kvinner født 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1968

Variabel	Menn							Kvinner						
	Kohort	Reg	Søb	Søs	Deb	Niv	Akt	Kohort	Reg	Søb	Søs	Deb	Niv	Akt
Region	-							-						
Sos.øk. bakgrunn	-	-						-	-					
Søsken	-	-	-					-	-	-				
Seksuell debut .	+	+	(+)					+	++	+				
Utdanningsnivå	+	-	+	(+)	-			+	+	(+)	-	+		
Utdanningsakt .	-	-	-	-	+	++		-	+	(+)	-	+	++	
Alder	++	+	-	-	+	+	++	+	++	++	++	(+)	+	++

¹ Signifikansnivåene er:
++: p <= 0,0001
+: 0,0001<p<=0,01
(+): 0,01<p<=0,05
- : p>0,05
² Interaksjon mellom antall søsken og varighet siden seksuell debut er ikke undersøkt. Ett og ett par av variable er testet, men i to omganger, med ulikt antall andre kovariater inne i modellene. Svaret på signifikans av interaksjonene var nesten ikke påvirket av dette.

De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter

The most recent publications in the series Reports

94/24	Audun Langørgen: Framskrivning av sysselsettingen i kommuneforvaltningen. 1994-33s. 80 kr ISBN 82-537-4066-2	95/7	Geir Frengen, Frank Foyn, og Richard Ragnarsøn: Innovasjon i norsk industri og oljeutvinning i 1992. 1995-93s. 95 kr ISBN 82-537-4135-9
94/25	Einar Bowitz, Taran Fæhn, Leo Andreas Grünfeld og Knut Moum: Norsk medlemskap i EU - en makroøkonomisk analyse. 1994-46s. 95 kr ISBN 82-537-4068-9	95/8	Annegrete Bruvoll og Gina Spurkland: Avfall i Noreg fram til 2010. 1995-33s. 80 kr ISBN 82-537-4136-7
94/26	Mette Rolland: Militærutgifter i utviklingsland Metodeproblemer knyttet til måling av militærutgifter i norske programland. 1994-42s. 80 kr ISBN 82-537-4069-7	95/9	Taran Fæhn, Leo Andreas Grünfeld, Erling Holmøy, Torbjørn Hægeland og Birger Strøm: Sammensetningen av den effektive støtten til norske næringer i 1989 og 1991. 1995-106s. 110 kr ISBN 82-537-4137-5
94/27	Helge Brunborg og Svenn-Erik Mamelund: Kohort og periodefruktbarhet i Norge 1820-1993 <i>Cohort and Period Fertility for Norway 1820-1993</i> . 1994-77s. 95 kr ISBN 82-537-4070-0	95/10	Ole Tom Djupskås og Runa Nesbakken: Energi- bruk i husholdningene 1993 Data fra forbruksundersøkelsen. 1995-46s. 80 kr ISBN 82-537-4138-3
94/28	Petter Jakob Bjerve: Utviklingsoppdrag i Sri Lanka. 1994-26s. 80 kr ISBN 82-537-4071-9	95/11	Liv Grøtvedt og Liv Belsby: Barns helse Helseundersøkelsene. 1995-53s. 95 kr ISBN 82-537-4140-5
94/29	Marie W. Arneberg: Dokumentasjon av prosjektet LOTTE-TRYGD. 1994-40s. 80 kr ISBN 82-537-4077-8	95/12	Kristin Rypdal: Anthropogenic Emissions of SO ₂ , NO _x , NMVOC and NH ₃ in Norway. 1995-56s. 95 kr ISBN 82-537-4145-6
94/30	Elin Berg: Estimering av investeringsrelasjoner med installasjonskostnader. 1994-86s. 95 kr ISBN 82-537-4078-6	95/13	Odd Frank Vaage: Feriereiser 1993/94. 1995-48s. 80 kr ISBN 82-537-4149-9
94/31	Torbjørn Hægeland: En indikator for effekter av næringspolitiske tiltak i en økonomi karakterisert ved monopolitisk konkurranse. 1994-86s. 95 kr ISBN 82-537-4089-1	95/14	Bodil Merethe Larsen og Runa Nesbakken: Norske CO ₂ -utslipp 1987-1993 En studie av CO ₂ -avgiftens effekt. 1995-40s. 80 kr ISBN 82-537-4158-8
95/1	Trygve Kalve og Åne Osmunddalen: Kombinert bruk av sosialhjelp og trygdeytelser. 1995-45s. 80 kr ISBN 82-537-41057	95/15	Odd Frank Vaage: Kultur- og mediebruk 1994. 1995-68s. 95 kr ISBN 82-537-4159-6
95/2	Bjørn E. Naug: En økonometrisk modell for norsk eksport av industrielle råvarer. 1995-32s. 80 kr ISBN 82-537-4106-5	95/16	Toril Austbø: Kommunale avløp Økonomi. 1995-39s. 80 kr ISBN 82-537-4162-6
95/3	Morten Kjelsrud og Jan Erik Sivertsen: Flyktninger og arbeidsmarkedet 2. kvartal 1993. 1995-28s. 80 kr ISBN 82-537-4107-3	95/17	Jan-Erik Lystad: Camping i Norge 1984-1994. 1995-80s. 95 kr ISBN 82-537-4170-7
95/5	Resultatkontroll jordbruk 1995 Gjennomføring av tiltak mot forurensninger. 1995-90s. 95 kr ISBN 82-537-4129-4	95/18	Torstein Bye, Tor Arnt Johnsen og Mona Irene Hansen: Tilbud og etterspørsel av elektrisk kraft til 2020 Nasjonale og regionale framskrivinger. 1995-37s. 80 kr ISBN 82-537-4171-5
95/6	Hilde H. Holte: Langtidsarbeidsløses levekår 1991. 1995-77s. 95 kr ISBN 82-537-4132-4	95/19	Marie W. Arneberg, Hanne A. Gravningsmyhr, Kirsten Hansen, Nina Langbraaten, Bård Lian og Thor Olav Thoresen: LOTTE-en mikro-simuleringsmodell for beregning av skatter og trygder. 1995-66s. 95 kr ISBN 82-537-4173-1

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo

Publikasjonen kan bestilles fra:

Statistisk sentralbyrå
Salg- og abonnementservice
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo

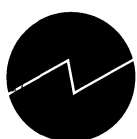
Telefon: 22 00 44 80
Telefaks: 22 86 49 76

eller:
Akademika - avdeling for
offentlige publikasjoner
Møllergt. 17
Postboks 8134 Dep.
N-0033 Oslo

Telefon: 22 11 67 70
Telefaks: 22 42 05 51

ISBN 82-537-4108-1
ISSN 0806-2056

Pris kr 95,00

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Falch Hurtigtrykk, Oslo